

Sabri Tandoğan

GÖNÜL SOHBETLERİ

Cilt II

2. Baskı

Sabri Tandoğan

GÖNÜL SOHBETLERİ

Cilt II

2. Baskı

ISBN 92395-1-5

Gönül Sohbetleri Dizisi Kitap No: 2

2. Baskı : 2003 Ankara

Kapak : Rânâ Tandoğan

Dizgi - Baskı : Sözkeseñ Matbaacılık Tic. Ltd. Şti.
Tel: 395 21 10 Fax: 395 61 07

Başlarken

Bu kitap, sizlerden gelen ısrarlı isteklerle meydana geldi. Televizyondaki konuşmalarım, tahminlerin üstünde bir ilgiyle izlendi. Eksik olmayın, sağolun. Bana göre hiç de hak etmediğim, lâıyk olmadığım halde sevgilerin, saygıların en güzelini, en içtenini gösterdiniz. Mektupla, telefonla, yurdun dört köşesinden, bazen yurt dışından bizzat gelerek, bu konuşmaları kitap halinde görmek, akşamları ailece tekrar tekrar okumak istediğinizi söylediniz.

Elimden geldiği kadar temiz ve düzgün bir baskıyla sizlere cevap vermeye çalıştım. Onun asıl sahibi sizlersiniz. Hepinize ayrı ayrı gönüller dolusu teşekkür ediyor, selâm, sevgi ve saygıların hiç bitmeyecek olanını sunuyorum...

Sabri TANDOĞAN

İÇİNDEKİLER

Sorular ve Cevaplar	7
Sorular ve Cevaplar	11
Duygu Eğitimi	17
Bu Dünya Darılma Pazarı Değil, Dayanma Pazarıdır	21
Edeple Yapılan İşler Hayırlıdır.....	26
İsraf.....	30
Hüsameddin Efendi	36
Hacı Bayram Camii ve Çevresi	43
Şaziye Anne	47
Merhum Şerafettin Özbek	54
Her Dem Yeni Doğarız	60
Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri	66
Edep	73
Hamd ve Şükür.....	81
Hikmet	87
Dost Gözüyle.....	96
Takvâ.....	108
İnsan.....	114
Mevlâ Görelim Neyler	
Neylerse Güzel Eyler.....	122

Sorular ve Cevaplar

Soru: Efendim, çok sıkıldığımız, bunaldığımız, yaşama gücümüzü kaybeder gibi olduğumuz bir zamanda ne yapabiliriz?

Cevap: Önce farz olan ibâdetlerimizi yapıp, arkasından bir hasta ziyaretine gitsek, bir hastahannede hiçbir ziyaretçisi olmayan, garip, kimsesiz bir hastayı ziyaret etsek, hatırını sorsak, bir açığı doyursak, bir dertlinin derdini ve gözyaşını paylaştık, ilişkilerimizin zayıfladığı bir uzak dostla bir mektup yazsak, ziyaretine gitsek, telefon etsek, ona olan sevgimizi, saygımızı, bağlılığımızı söylesek, kabir ziyaretine gitsek, bir çocuğu ufaklık bir hediye ile sevindirsek, dargın iki insanı barıştırsak, inanın ne gam kalır, ne kasavet... İçimiz yıkanır, aydınlanır, anamızdan yeni doğmuş gibi oluruz.

Soru: Efendim, kiminle arkadaşlık yapayım, kiminle dost olayım?

Cevap: Zâhiri sıfatı, ekonomik durumu, sosyal statüsü ne olursa olsun, ondan ayrıldığı zaman kalbine danış, içinde bir

ferahlık, bir aydınlanma, bir inşirah, bir güzellik hissediyorsan, daha iyi, daha mutlu, daha huzurlu olduğuna inanıyorsan o kim-seyle dost ol. O hayırlı bir insandır.

Aksi oluyorsa, kalbinde bir daralma, bir sıkıntı, bir tatsızlık duyuyorsan, onunla görüşmeden evvel içinde yaşadığın güzel-liği, neş'eyi, huzuru, mutluluğu kaybetmişsen, çevreni kara bu-lutlarla sarılmış görüyorsan, o kimseden sana hayır gelmez. Böyle kimselerle görüşmek sana -en azından- zaman kaybın-dan başka bir şey getirmez.

Soru: *Bugüne kadar istediğim gibi renk dolu, ışık dolu, sevgi dolu yaşayamadım. Hiç bitmese diyeceğim bir günüm bile ol-madı. Hayat hep bana, dert getirdi. Üzüntü getirdi. Hep sıkıldım. Bir türlü yaşama sevincine, pırıl pırıl bir yaşama üslûbuna kavu-şamadım. Bu tatsız gidişten nasıl kurtulabilirim?*

Cevap: Önce farz olan ibâdetleri yerine getirsek, sonra ken-di kendimizle bir anlaşma yapsak, kimseyi kırmamak, kırgın ol-duklarımızla barışmak için karşı tarafa dostluk elimizi uzatsak, kabul etmezse diyeceksiniz, o kendi sorunu. Ama ilk hareket bizden gelmeli. O güne kadar bizi kıran, üzen, inciten, ağlatan ne kadar insan varsa, hepsi için bir genel af çıkarsak, onları af-fetsek, sonra "Ey Allah'ım, benim onlardan olan bütün hakla-rımdan, senin rızan için vazgeçiyorum, onları bağışlıyorum. Allah'ım, sen de onları affet. Kusurlarını bağışla. İki cihanlarını cennet et. İçlerini senin aşkınla doldur. Dertten, sıkıntıdan uzak yaşasınlar, çocuklarının mürüvvetini görsünler. Bütün günleri, aşk, ihlâs, sabır, rıza, şükür ve kanaatle geçsin. İki dünyada sultan olsunlar..."

Bu genel af, yıllardır bizi sıkan, boğan, bunaltan nedenleri yok eder. İçimizde o güne kadar hiç duymadığımız bir rahatlık, bir ferahlık, bir neş'e hissederiz. İç dünyamızı pisliklerden arındıralım ki, orada mânevî güneşler doğsun. Fetihler olsun. Kirli kaba konulup kaynatılan süt bile hemen kesilir. Hâne mâmur olmadan, oraya sultan gelir mi? Biz bu dünyaya mutlu olmak, huzur bulmak, içimizi sevgiyle doldurmak, onu her gün biraz daha çoğaltarak, büyüterek bütün kâinatı, insanıyla, hayvanıyla, bitkisiyle, taşıyla, toprağıyla kucaklamak için geldik. Özdemir Asaf, bir şiirinde **“dünya kaçtı gözüme”** der. İnsanoğlu, Resûlullah'ın yolunda giderse, içini arıtır, temizler, sonra onu güzelliklerle, sevgilerle doldurursa iç dünyası öyle büyür, öyle büyür ki, onun yanında zâhir âlem bir toz zerresi kadar kalır. O halde, sevgi varken, niçin düşmanlık? Dostluk varken, muhabbet varken, niçin kinler, nefretler?

Unutmayalım ki, rüzgâr eken fırtına biçer, insanı insan eden yine insandır. İnsan kelimesi üns kökünden gelir. Ünsiyet, yakınlık, dostluk, görüşmek, bir arada olmak anlamlarını kapsar. Ünsiyetten uzaklaşan, insanlıktan da uzaklaşır. İslâm'da, toplumdan soyutlanarak manastıra kapanmak yoktur. Nice insanlar, melekleşelim derken büsbütün insanlıktan uzaklaşmışlardır. Bedri Rahmi, **“İnsan âlemde insanları sevdiği müddetçe yaşar”** der. En hayırlı insan, insanları seven, onlara mânen ve maddeten faydalı olmak için çalışan insandır; nefret olan yere sevgi, şüphe olan yere inanç, ümitsizlik olan yere ümit, karanlık olan yere aydınlık götüren insandır.

Olgun insan, kâmil insan, kusurları gören değil, kusurları örten, teselli arayan değil, teselli eden, anlayış bekleyen değil, anlayış gösteren, yalnız sevmeyi isteyenlerden değil, seven-

lerden olan, yağmur gibi, güneş gibi rahmet ve bereket götüren, toprak gibi mütevâzı olan insandır. Onlar gittikleri yere barış, sevgi, saygı, edep ve incelik götüren insanlardır. Onlar bölücü değil, birleştirici, affedici, bağışlayıcı olanlardır. Onlar görüldükleri zaman insana Allah'ı hatırlatan insanlardır. Neden bizler de onlar gibi olmayalım?

Sorular ve Cevaplar

Soru: Mânevî terbiyede sohbet önemli midir?

Cevap: Çok önemlidir. Adâbına riayet edilirse insan bir sohbetten çok şeyler kazanabilir. İnsan bazen kendi gayretiyle aylarca, yıllarca ulaşamayacağı aşamalara bir sohbetle varabilir. Aslolan nefsin ıslahıdır. Nefsin ıslahı için önce kafadaki takıntıların, yanlış önyargıların düzeltilmesi gerekir. Hz. Muhammed Mekke'ye girdiğinde önce Kâbe'deki putları kırdı. Bunun büyük anlamı vardır. Çok düşünmek gerekir. Bizler de kendi iç dünyamızdaki, nefsimizdeki putları kırmadan, yok etmeden bir yere varamayız. İnsanı mânevî güzelliklerden, mutluluklardan, huzurdan alıkoyan hep o kafamızdaki takıntılar, önyargılardır. Farkına varmadan onların kölesi olmuşuz. Biteviye dönüp duruyoruz. İşte gerçek sohbetlerde biz o gönül putlarını kırar, önyargılardan kurtulur, sevginin, ışığın güzelliğini görmeye başlarız. Bir dem Hüdâ mertleriyle sohbet, yüz sene takvâdan hayırlıdır, buyrulur. Hâne mâmur olmadan padişah gelmez. Kirli kapta kaynatılan süt bile kesilir.

Çevremdeki insanlara, gelen ziyaretçilere bakıyorum. İnsanlara hayatı zehir eden, ekmeğini acı eden, onları bilimin, sanatın, insanın, doğanın güzelliklerini görmekten alıkoyan hep o önyargılar... Hep o takıntılar... Nice insan gerçeği bilmediği için, gideceği yolu göremediği için boş yere ıstırap çekiyor, hayatı hem kendilerine hem başkalarına zehir ediyorlar. Yaşamak, varolmak ne güzel, ne harikulâde bir şeyken bakın çevrenize. Sigara dumanına boğulanlar, içkiyle, uyuşturucu ile perişan olanların hepsi kötü insanlar mı? Hayır. Ama hayatı nasıl yaşayacaklarını, iyinin, güzelin ne olduğunu, hayatın anlamının ne olduğunu bilmiyorlar. Kimim? Neyim? Nereden varoldum? Varoluştaki amaç nedir? Nasıl bir hayat yaşamalıyım ki sonunda pişman olmayayım? Bu sorular net, açık, doğru olarak cevaplandırılmadıkça kimse huzuru, güzelliği bulamaz. Efendim, bunlar boş şeyler. Beni ilgilendirmez. Ben günlük ekmeğimi kazanırım, gerisine boş veririm demek, başıma bir torba bağlayın, sonrası önemli değil demektir. İnsan dünyaya yiyip içmeye, gezip tozmaya, eğlenmeye gelmedi. Biz bu dünyaya adam olmaya geldik. Aslımızı bulmaya geldik. Arınmaya, temizlenmeye geldik. İnsan için en önemli olay, onun ibâdetidir. İnsan nafîle ibadetlerle Rabbine yaklaşır, yaklaşır. Öyle bir an gelir ki, onun gören gözü, konuşan dili O olur. Nefis arındıkça insan Rabbine yaklaşır. Nihayet **“O senden, sen O’ndan razı olarak gir cennetime”** hitabına muhatap olur. İnsanın her an O’nunla beraber olması ne güzeldir. Niye O’nunla beraber olmayı yalnız ibâdet anlarına bağlı kılalım? Neden yürürken, otururken, yataarken, yemek yerken, su içerken, çalışırken, alışveriş yaparken, bir hastayı ziyarete giderken, bir dosta mektup yazarken, okurken O’ndan ayrı olalım? Neden yaşadığımız sürece “namaz-ı dâimun”da olmayalım? Allah adı ile başlayan her iş ayrı bir gü-

zellik, ayrı bir anlam kazanmaz mı? İşte o zaman yaşantımız zevkle, ışıkla, şiirle dolar, varoluşun çılgın heyecanını yaşamaz mıyız? Peki, ne bekliyoruz? Yarına çıkacağımıza dair elimizde senedimiz mi var?

Soru: Efendim, tesâdüfler hakkında ne düşünüyorsunuz, tesâdüfe inanıyor musunuz?

Cevap: Efendim, dünyada bir tane tesâdüf varmış, o da lügatlerdeki tesâdüf kelimesi...

Kesinlikle tesâdüfe inanmıyorum. Olaylar aklın almayacağı ölçüde, o kadar ince, o kadar hassas, birtakım sosyal, psikolojik, mânevî ipliklerle birbirine bağlı ki, bir noktadan sonra aradaki bağlantıyı kaybediyor ve tesâdüf deyip, işin içinden sıyrılıyor. Bir durum karşısında bilgiç bilgiç sanki bir kör düğümü çözüyormuşçasına tesâdüf demekle, bir çözüm getirdiğimizi sanıyoruz. İşin tuhafı, karşımızdaki de bu oyuna geliyor. İtiraz etmeden kabulleniyor. Bir bilinmeyeni başka bir bilinmeyenle açıklamak neye yarar? Söylenen söz vücut bulur. Bazen otuz yıl önce söylediğimiz bir sözün, yaptığımız bir davranışın, otuz yıl sonra karşılığını görüyoruz. Aradaki illiyet bağına kuramadığımız için de izâhını yapamıyor, tesâdüf kelimesini kalkan yapıp, arkasına sığınıyoruz. Yapılan zerre kadar iyilik veya kötülüğün karşılığını görmeden son nefesimizi vermeyeceğimizin bilinci içinde değiliz. Attığımız her adımda, her sözümüzde, her davranışımızda o kadar hassas, o kadar dikkatli ve uyanık olmalıyız ki, nedâmet hissi duymayalım, pişman olup dövünmeyelim işin sonunda. Yersiz, zamansız, dikkatsizce söylenen bir söz, bazen bir insanı hayata küstürebilir, bazen ölüme götürebilir. Zemheriden daha soğuk bakışlar vardır, muhatabını bir ömür boyu ra-

hatsız eder, tedirgin eder. Keza bahar çiçekleri gibi insana umut veren, yaşama sevinci veren, insanın içini ısıtan tertemiz, bembeyaz bakışlar, tebessümler de vardır. Hepimiz öylesine sususuz ki onlara...

Neden hayat sahnesinde rolümüzü oynarken, onu en güzel, en başarılı şekilde yapmaya çalışmıyoruz? Neden gül gibi olmak varken, diken gibi batıyoruz? Neden;

Gül alırlar, gül satarlar

Gülden terâzi tutarlar

Gülü gül ile tartarlar

mısrarlarındaki o muhteşem güzelliği iç dünyamızda yaşayamıyoruz?

Soru: Çocukluğumdan beri elimden geldiği kadar, herkese yardım etmeye çalıştım. Dertlilere derman oldum, gözyaşlarına ortak oldum. Ekmeğimi onlarla paylaştım. Gün oldu, mânen, gün oldu maddeten elimde ne varsa dağıttım. Onlara faydalı olabilmek için çırpındım. Şimdi dönüp de arkama baktığım zaman bir pişmanlık duyuyorum. Gördüğüm hep nankörlük, anlayışsızlık, kadir bilmezlik oldu. En güzel, en temiz duygularla uzattığım ellerim, cevapsız kaldı. Şimdi, küskün ve kırgın bir ruh hâli içindeyim. Bundan sonra, kimseye yardım etmemeyi, el uzatmamayı düşünüyorum. Böyle bir karara vardım. Acaba doğru mu?

Cevap: Tamamen yanılıyorsunuz. Kesinlikle böyle bir karara varmayın. Bu sizin hayatı, varoluş nedeninizi, insanı, insanın hayattaki fonksiyonunu bilmemekten doğan, aceleci, sabırsız ve çocuksu bir kararınızdan başka bir şey değil. Efendim, iyilik

Allah rızası için yapılır. Bir kimsenin yaptığı iyiliğe karşılık, teşekkür bile beklememesi gerekir. Hayatta bir insan için Allah'ın rızasını kazanmaktan daha büyük, daha güzel, daha yüce ne olabilir ki? Atalarımız ne güzel söylemiş, iyilik yap denize at, balık bilmezse, Hâlik bilir, diye...

Efendim, hepimiz bir sınavlar dünyasındayız. Hepimiz her an sınanıyor, deneniyoruz. Ve hayat sahnesinde herkes kendi rolünü oynuyor. Allah rızası için el uzattığımız, iyilik ve hayır yaptığımız, sevgi ve saygı gösterdiğimiz insan bunların tam aksini yapıyor, gidip orda burda konuşuyor, bizi kötülüyor, yerden yere vuruyorsa, ben neden yaptıklarımın pişman olayım? Neden hayata küsüp, insanlardan uzaklaşayım. Bir daha kimseye iyilik yapmama kararı alayım. O kendine düşen görevi en güzel şekilde yapıyorsa, alçaklığın, nankörlüğün, nâdanlığın en çarpıcı örneğini veriyorsa, bana ne, ben de onun gibi mi olayım? Unutmayalım ki, herkes kendi cebindeki harcar.

Mahşer günü herkes kendi hesabını kendi verecek. Madem ki zerre kadar iyilik veya kötülük yapan, karşılığını görecektir. O halde...

Tabiat âlemine bakalım. Bir bal arısı, bir de eşek arısı var. Eşek arısı gidiyor, zehirli bitkileri dolaşıyor, onların özünü, zehrini kovanına taşıyor. O böyle yapıyor da, bal arısı ona küsüyor mu? Darılıyor mu? Gidiyor, en güzel çiçeklerin en güzel usâ-resini, rayihâsını, lezzetini topluyor, kovanına götürüyor. Adına bal dediğimiz, şifâ veren, ağız tadı veren, sağlık ve mutluluk veren bir güzeller güzeli gıda ortaya çıkıyor. Eğer bal arısının işi gücü, eşek arısını kınamak, kötülemek olsaydı, bütün zamanını buna harcasaydı, hangi birimiz adına bal denilen o tabiat mu-

cizesini tadabilirdik? Dikkat buyurun, aslolan, vericiliktir. Çiftçi toprağa tohumunu atmadan nasıl ürün bekleyebilir? Resûlullah Efendimiz **“Veren el, alan elden hayırlıdır”** buyuruyorlar.

Yağmur, iyi kötü demeden herkesin üstüne yağıyor. Güneş, ayırım yapmaksızın herkesi ısıtıyor. Deniz, balığını herkese ikram ediyor.

O halde, biz neden onlar gibi olmayalım. Kendi sesimizi duyurmayalım. Kendi şarkımızı söylemeyelim. Köpek hırlayınca biz de mi hırlayalım. Evet, her kap kendi içindekini sızdırır. Necip Fazıl ne güzel söylüyor.

Çıbanımız derinde işletmiyor yakılar

Nerde bizim şarkımız, nerde öbür şarkılar

Efendim, şu sözü hayatınızın hiçbir döneminde aklınızdan çıkarmamanızı rica ediyorum. Bu dünya, darılma pazarı değil, dayanma pazarıdır. Valery, **“deha mukavemettir”** der. Bir gülün yetiştiği ortama bakın. Kara toprak, kireçli su, hayvan gübresi. İşte bu ortamda, adına gül dediğimizi güzel, çok güzel, inanılmayacak kadar güzel bir tabiat mucizesi tezâhür ve tecelli ediyor. Neden biz de o gül gibi olmayalım. Neden hayatımızı bir renk, ışık ve güzellik içinde yaşamayalım, bir şiir haline getirmeyelim. Güller gibi yaşayıp, ardından güzel kokular bırakıp, güller gibi Hak’ka göçenlerden olmayalım. Allah cümlemize imân ile çene kapamayı nasip etsin.

Duygu Eğitimi

Uzun yıllar önceydi, Fransız Kültür Merkezinde bir film seyretmiştim. Kısa metrajlı filmler yarışmasında birinciliği kazanmıştı. Filmin kahramanı yalnız yaşayan bir genç kızdı. Paris'te oturuyordu. Kimsesi yoktu. Ailesini İkinci Dünya Savaşında bir bombardımanda kaybetmişti. Bir oda, bir mutfak, küçük daire-sinde yaşıyor, bir şirkette muhasebeci olarak çalışıyordu. Bir gün usanır, işiyle evi arasında gidip gelmekten, intihar etmeye karar verir. Çareler arar. Kesin bir yöntem bulmaktır amacı. Kendini Saint nehrine atmaya karar verir. Ayağına büyük bir taş bağlayarak, nehrin sularında boğulacaktır. Vasiyetnamesini yazar. "Ölümümden kimse sorumlu değildir. Yaşama gücümü yitirdim. Artık yaşamak istemiyorum, der.

Evden çıkar, kestirme bir yoldan nehre doğru gider. Yolda bir saksı görür. Birisi atmıştır. İçinde bir merak uyanır. Acaba der, canlı mı, kurudu mu? Küçük saksıyı eline alır, evirir çevirir. Bir türlü karar veremez. Birden aklından bir düşünce geçer. Gideyim bu saksının toprağını değiştireyim, der. Sulayayım, biraz gübre koyayım, iyileşsin, çiçek açsın, ondan sonra intihar edeyim.

Gider, dediklerini yapar, beklemeye koyulur. Gördüğü ilgi çiçeğe hayat verir. Ümitlenir, sevinir kızcağız. Gittiği her yere çiçeği beraberinde götürmeye başlar. Yanından ayırmaz. Ona büyük bir sevgiyle bağlanır. Bakımını yapar. Bir sabah kalktığında çiçek açtığını görür. Nefis bir kırmızı... Güneş vurmuştur, heyecanlanır. Mutluluk gözyaşları döker. Sonra kalkar başucundaki "Ölümünden kimse sorumlu değildir" yazısını alır yırtar. Ben aptal mıyım der, çiçeğini öper. Film biter.

Nice yıllar geçti aradan. Ama unutamadım. Sık sık hatırlar, dostlarıma anlatırım. Bazen hayatta bir saksı çiçek bile insana nice umutlar, yaşama sevinci verebiliyor. İnsanı hayata bağlayabiliyor. Cahit Sıtkı **"Sevmek devam eden en güzel huyum"** der. Güzellik evrenin altın anahtarındır.

Işık gelince karanlık gider. Güzel gören güzel düşünür; güzel düşünen hayatından zevk alır. Kalbe güzelliğin, sevginin, iyiliğin nuru girince o kalp açılır, ferahlar. Güzel huylu insanlarla dost olmak insanı Allah'a yaklaştırır. Mevlânâ **"Ey müslüman sen güzellik Yusuf'usun. Bu âlem de kuyudur. Seni kurtaracak ip de sabır ve teslimiyettir. Gâfil olma. Vakit geçmek üzeredir."** buyuruyor. Güzellerin en güzeli, güzel ahlâktır. Sade bilgi yetmez insana. Duyguların da eğitilmesi gerekir. İnsanı hayat yolunda mutlu veya mutsuz eden olaylar, o insanın kendi içinde bir düzen, bir âhenk, bir güzellik kurup kurmamasına bağlıdır. İç dünyasında güzelliği bulamayan insan onu hiçbir yerde yakalayamaz. Boş yere çırpınır durur. Bir kaos manzarası gösteren duygu ve düşüncelere çeki düzen vermek, insanın iç huzuruna kavuşması için zorunludur.

Dıştan bakınca mutlu olmaları gerekirken, birçok şeye sahip pek çok insan, içlerinde bir nizâm, bir âhenk, bir güzellik kura-

madıkları için mutsuz, huzursuz olurlar ve sıkıntılar, bunalımlar içinde yuvarlanıp giderler. Yunus böyleleri için, **“Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı”** der. Gerçeğe giden yol önce duygulardan geçer, Duygularını eğitmemiş insanlardan siz hiç olgun, kâmil, içi güzel, dışı güzel insanlar çıktığını gördünüz mü? İnsan ruhun gölgesidir. Hayatın zorlukları, ruhun yükselmesini sağlayan basamaklardır.

Basit kulübesinde, sade ve mütevâzı yaşamı içinde, kendi kendisi olarak yaşayan bir insan, çok defa muhteşem sarayında saltanat süren bir kimseden daha mutlu olabiliyor. Çünkü o bütün hareketlerini dışı göre ayarlamak zorundadır. İçinden geleni yapamaz, yaşayamaz. Medyanın esiri olan, kurallar içinde boğulan çağımız insanı için de aynı şeyi düşünebiliriz. Eşyanın esiri olan, konfora gömülen ve bütün bunları bir yaşam tarzı, varoluş üslûbu haline getiren günümüz insanı için rahat ve huzur sözleri ne ifade ediyor? Büyük Yunus’un **“Yunus der ki şehre varam, feryâd ü figan koparam”** sözünde nice derin anlamlar gizlidir. Sayısız baskıları ile sosyal hayat, insana karşı olan hayat, bizi hem dışımızdaki doğadan, hem de kendi iç varlığımızdan, özümüzden, aslımızdan uzaklaştırmıyor mu?

İnsanlar iç dünyalarında bir nizâmı, bir düzeni, bir güzelliği yaşasalar, böyle deliler gibi kendilerini içkiye, uyuşturucuya verirler mi? Dedikodudan, sigaradan, seks manyaklığına kadar uzanan saçmalıklar hep iç dünyamızda bir düzen kuramaktan doğmuyor mu? Bir kır çiçeğini alın, uzun uzun inceleyin. Gözleri ve gönülleri kamaştıran bir estetik, bir düzen, binbir incelik görürsünüz. Göreceğiniz renk ve uyum sizi ürpertir. Hayretler içinde bırakır. Yunus **“Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır”** derken bunu ne güzel anlatır.

Bütün varlık ister açık, ister gizli olsun, bir düzene, bir nizâma, bir güzelliğe dayanıyor. Kendi duygu ve düşüncelerimize bir çeki düzen vermeden, kafamızın içinde bir nizâm kurmadan, toplum içinde nasıl bir düzen kurabiliriz? Ömrümüz kısa, günlerimiz sayılıdır. Sıkıntıların önünde beklenecek zaman yoktur. Derdi olduğu yerde bırakmak, ruhu karartan üzüntüden bir an önce kurtulmak, en iyi davranıştır. Işık gelince karanlık gider. Dünya zevk ve istek âlemi değil, vazife ve kemâl âlemidir; şidetli arzular, ruhun sükûnunu bozar, aklın dengesini sarsar.

Ruhunu, nefsinin kirlerinden temizlemiş olan insanlar, haksızlık ve nankörlükleri kızmadan karşılar, canını yakanlara lütufla muamele eder, menfaatleri için küçülmezler. Onların gönlünde derin bir huzur, yüzlerinde ilâhi bir nur vardır.

Şu kısacık dünya hayatında şikâyet, huysuzluk, üzüntü ile geçirilecek zaman, beyhude harcanmış ve heder olmuş demektir. İnsanlar kemâlin zirvesine tevâzu merdiveni ile yükselirler.

Bütün kapılar, sabır ve ümit anahtarı ile açılır. Her sıkıntı fânidir. Ömür yapılan işi, yaşanan hayatı, dert haline değil, zevk haline getirmekle tatlılaşır. Dert olmayanı dert etmek, en küçük olayları bile fâcia haline getirmek, her vesile ile sinirli ve gergin bir hava yaratmak, hayatı kendine de etrafına da cehennem etmektir. Unutmayalım ki, kuru çeşmelerin başına kimse gitmez.

Herkes billûr gibi suyu olan pınarlardan su içmek ister. İnsanlar birbirine köprü kuracakları yerde, duvar ördükleri için yalnız kalıyorlar. Hayatta yapılacak en iyi iş bir insan gönlü kazanabilmektir. Yunus **“Hepisinden iyisi bir gönüle girmektir”** demiyor mu?

Bu Dünya Darılma Pazarı Değil, Dayanma Pazarıdır

Otuz yıl oluyor. Kitapçada gördüğüm kitabı derhal almış, eve gider gitmez okumaya başlamıştım. Mithat Bahari Beytur'un Mevlânâ ve Şiirleri hakkında bir eseri... Okudum, okudum, doyamadım. Aşkla, heyecanla okudum, tekrar tekrar... Bıkmadan, usanmadan okudum. Her okuyuşta kitaba ve yazarına olan sevgim, saygım daha çok artıyordu. Nihayet kendisiyle görüşmeye karar verdim. İstanbul'da oturuyordu. Bilinmeyen numaralardan, telefon numarasını ve ev adresini öğrendim; açtım. Tanıştık. Randevu aldım. Gittim ve görüşmeyi Allah nasip etti. Seksen yaşını geçmişti. İnsanın hayalini aşan bir zarafet ve incelik içinde idi. Dünya güzeli bir insandı. Edep kelimesi, sanki onun şahsında tecessüm etmiş, somutlaşmıştı. Hayatımın en güzel günlerinden biriydi o. Kültürün, edebin, incelik ve zarafetin erişilmez örneğiyle yapılan sohbetin doyumsuz güzelliğini yaşıyordum.

Sohbette bulunan bir zat, bir ara hayattan, insanlardan şikâyet edecek oldu. Tebessüm ederek, yavrum dedi, hayat ne zaman dört dörtlük oldu ki... Bütün mesele, bu hâyu huy, bu patırtı

gürültü içinde kendi dünyanı kurabilmek, onu yaşayabilmek, hayatını bir sanat eseri haline getirebilmektir. Gerisi lâf ü güzaftır. Boş sözdür. Gevezelikle hiçbir yere varılamaz...

Yıllar yılı bu sözler ışık tuttu bana. Yapabildiğim kadar çevrenin bozan, yıpratan, solduran, çürüten etkilerinden uzak kalmaya gayret ettim. Hayatın anlamını bulmaya, gizli gerçeklerini keşfetmeye çalıştım. Ancak bir gül gibi hayatlarını tertemiz, renk dolu, ışık dolu yaşayanlar Hak'ka göçerken de sevinçlerini devam ettiriyorlardı. Onlar mahzun da olmuyorlardı.

Niyazi-i Mısrî ne güzel söylemişti.

Ârif isen semme vechullahı bul

Kande baksan ol güzel Allah'ı bul

Evet, bu dünya darılma pazarı değil, dayanma pazarıydı. Kâinat içten ve dıştan Allah'ın varlığıyla ve kudretiyle çevrelenmiştir. Ârif nereye baksa, onda Hak'kı görmelidir.

İşit Niyazi'nin sözün, bir nesne örtmez Hak yüzün

Hak'dan ayân bir nesne yok, gözsüzlere pünhân imiş.

Şikâyet... şikâyet... hep şikâyet, herkesten şikâyet Hak'tan uzaklığın en belirgin göstergesi... Mevlânâ, Fih-i Mâfih'de **“İn-sanların kötülüklerine katlanmakla senin huyun düzelir, onlarınki ise bozulur. Şimdi madem ki bunu öğrendin, artık kendini temizle ve onları, pisliklerini temizlediğin bir bez parçası olarak bil”** diyor. Allah'ın Kitabında, **“Kötülüğü en iyi tarzda def et”** emri vardır.

Şikâyetle, inlemekle, dert yanmakla geçirilen her zaman bizim için telâfisi imkânsız bir kayıptır. **“Gizli bir hazine idim.**

Muhabbet ettim ki bilineyim” Kutsî Hadisine göre, kâinatın yaratılış sebebi aşktır. Allah'ın bulunması için de aşk burak'ı şarttır. Gönül gözünün burak'ı üstünde sefer edenler, bulutsuz, sissiz o ayı görürler. Mevlânâ ***“Aşksız olma ki ölü olmayasın. Aşkta öl ki diri kalasın”*** der. Aşksız geçen ömrü, ömürden sayma. Aşk âb-ı hayattır. Onu canı gönülden kabullen. Sakın ha, kendi şehvetine aşk ismini verme. Şehvetten aşka çok uzun yol vardır. Aşk olgunluktur, kemâldir, güzelliştir. Aşk edeptir, inceliktir. Aşk Tanrı sıfatıdır.

Ben bilmez idim gizli ayân hep sen imişsin.

Tenlerde vü canlarda nihân hep sen imişsin

Senden bu cihan içre nişân ister idim ben

Âhir bunu bildim ki cihân hep sen imişsin

En büyük israf, ömrün boş sözlerle, dedikodu ile, malayânî ile beyhude yere sarfedilmesi değil midir? Önüne gelene sızlanmak, dert yanmak hangi derdi halleder ki... O dertlerin, sıkıntıların da bir verilmiş nedeni vardır. Onu bulmaya çalış. Derdini kimseye söyleme; yan fakat tütme. İş, dediğini yapmaktır, söylemek değil. Bulunmaz dünyada mahrem, sakın fâş etme esrarı. Unutmayalım ki, sevgi ve merhamet, şefkat insanlık vasfıdır. Hiddet ve şehvet ise hayvanlık vasfıdır. Kişinin kendi miktarı sözünden belli olur. İnsanın hayırlısı halka faydalı olanıdır. Kötülükte bulundun mu kork. Yaptığın kötülük bir tohumdur, mutlaka yeşerir. Seni seveni ara, seni arayanı sev. Allah'a giden yolun kapısı sabır, kanâat, şükür, edep, incelik ve zarafet ile açılır. Ne mutlu o kimseye ki nefsi terbiye edilmiş, müslüman olmuş, huyu güzelleşmiş, iç âlemi iyileşmiştir. Gerçek yükseklik, Allah'a giden yoldaki yüksekliktir, dünya yüksekliği değil. Boş

sözler, şikâyet, dedikodu, alay, tepeden bakmak, insanları hor ve hakir görmek, kendini beğenmek, her şeyi ben bilirim demek, bizi her gün Hak'tan uzaklaştırır. Tevâzu ve edep, incelik ve güzellik Hak kapısının anahtarlarıdır. Aç gözlü, muhteris, en büyük benim diyen, alaycı insanlarla sohbet etmeyiniz. Onlar insanı kirletir, iç dünyanın güzellikleri yok ederler. Fransızların bir atasözü vardır. Arkadaşını söyle, senin kim olduğunu söyleyeyim derler. Görünen kaza ağıyâr ve alçaklarla sohbettir. Herkesle sohbet edilemez. Öyle insanlar vardır ki, onlara vitrine bakar gibi bakınız. Şöyle bir merhaba deyip uzaklaşınız. İnsanın ağzından çıkan bir tek cümle, onun hakkında fikir edinmemize yetebilir. Yağ küpünden yağ sızar, bal küpünden bal. Sirke küpünden başka ne sızmasını bekliyorsunuz ki... Günahlarıyla, nefsaniyetiyle, ihtirası ve kötü niyetiyle içini kapkara yapmış bir insanla sohbe devam ederseniz, bir süre sonra sizin de içiniz kömürlüğe döner. Kendi cinsinizden başkasıyla sohbet etmeyiniz.

Çok zaman önce, insanların kille yıkandıkları dönemlerde, bir adam hamama gider. Kili üzerine sürer. Bir süre sonra mis gibi koktuğunu görür. Hayret eder. Sorar: "Sen bir topraksın, nasıl böyle gül gibi kokuyorsun" der. Kil cevap verir: "Haklısınız der, çok haklısınız. Ben bir topraktım. Toprak gibi kokuyordum. Ama bir gün nasip oldu, yolum düştü, gülle tanıştım. Üç gün onunla sohbet ettim" der.

Kendini güzelleştirmiş, arıtmış insanlarla sohbet hayatımızın en büyük kazancıdır. Kıymetini bilelim. Çeşmeden sular akarken testimizi dolduralım. Dünya her gün değişiyor. Ve biz dünyayı anlamak için her gün düşünüyoruz. İnsanın selâmeti dilini koruması ile mümkündür. Sana fenalık etseler bile sus... O'na teslim ol. İçinde O'ndan gayrı bir şey kalmasın. Kalp, Cenab-ı

Hak'kın nazargâhıdır. **“Ben Arş'a Kürs'e sığmam. Mü'min kulunun kalbine sığarım.”** buyuruluyor. Herkese iyilik yap. Fena-lık görse bile. Ne sen kimseden incin. Ne kimse senden incinsin. Sen her şeyden evvel kendi kendine dost olacaksın. Kendi kendisiyle dost olan kimse, dünya ile barışık haldedir. Hakiki hürriyet nefsinden kurtulmaktır.

Ben sanırdım âlem içre hiç bana yâr kalmadı

Ben beni terkeyledim, gördüm ki ağyar kalmadı

Söz söylemek dilin gönülle, gönlün de Hak ile olduğu zaman makbuldür. En güzel, en etkili konuşma, hâl dili ile yapılandır. Zararların çoğu kalbin boş olmasından ileri gelir. Yol uzun, ömür kısa... Daimi uyanıklık içinde olmamız gerekiyor. Ağacın suya ihtiyacı olduğu gibi, insanların da nasihate ihtiyacı vardır. Din, nasihattir. Yunus, **“Nazar ettim şu dünyaya, kurulmuş tuzağa benzer”** der. İhlâslı dost bulursan görüş. Bulamazsan kendi kendinle dost ol. Allah bizi güzel olarak yarattı. Güzel olarak bu imtihan dünyasına gönderdi. Ne olur, bozmasak, kirletmesek, kaybetmesek... Doğduğumuz gibi tertemiz, bembeyaz, Hak'ka göçebilsek. Nefsimizi terbiye edelim ki, güzellikler ortaya çıkabilsin. Bugün varız yarın yokuz. Bu dünya bir konukevi, bizler onun konuklarıyız. Bir süre sonra her şeyi bırakıp gideceğiz. Sorarım sizlere, şu dünya hayatında benimdir diyebileceğimiz neyimiz var? Bir garip yolcudan başka neyiz ki?

Allah insanı “hayır ve şerrin” tam orta noktasında yaratmış bulunuyor. İnsan ya nefsanîyetine boyun eğerek her iki dünyada mutsuz, huzursuz yaşayacak, ya da nefis dizginlerini eline alarak, **“Sen O'ndan razı, O senden razı olarak gir cennetime”** hitabına muhatap olacaktır. O halde ne bekliyoruz?

Edeple Yapılan İşler Hayırlıdır

Kırk yıl oldu. Bir yaz günüydü. İstanbul'da, Bostancı'da teyzemlerin evinde misafirdim. O zamanlar Bostancı, adı gibi güzel, şirin bir yerdi. Bağlar, bahçeler içinde... Teyzem, evlâdım tuz lâzım oldu, büfeden alır mısın dedi. Bir büfe vardı. Aynı zamanda bakkal görevi yapıyordu. Gittim. Kuyrukta birkaç kişi vardı. Sıraya girdim, benden önce yaşlı bir beyefendi vardı. Sırası geldi. Büfeye yaklaştı, "bana şu parayı lütfen bozar mısınız" dedi. Çok edepli, saygılı bir kimse olduğu her halinden belli oluyordu.

Büfeci birden parladı. Bugün herkes para bozdurmaya geliyor dedi. Burası banka mı dedi. Daha birtakım sözler söyledi. Hırçın ve asabî idi. Cümleleri kurşun gibi çıkıyordu ağzından. Bir yandan parayı bozuyor, bir yandan acı acı söyleniyordu. Yaşlı zat tedirgin olmuş, rengi sararmıştı. Birden müdahale etti. Lütfen dedi, paramı verin. Ben vazgeçtim bozdurmaktan... Bu kez büfeci iyice parladı. Hem bozdur, hem bütünle derler. Bu ne biçim iş, anlayamadım gitti türünden yine bir yığın lâf etti. Onun

üzerine yaşlı zat, kırk yıldır aklımdan çıkmayan şu sözlerle tartışmayı kapattı. “Bozduğun paraya içinin bütün zehrini akıttın. Ben o parayı ağız tadıyla harcayamam. Güzellikle, edeple yapılmayan hiçbir işten hayır gelmez” dedi.

Çocukken halamdan işittim. Bazı veliler, sabah evden çıkarlarken, hanımlarına tembih ederlermiş, eğer asabi ve hırçın bir zamanın olursa, yemek yapma. Sendeki o hâl yemeğe de geçer. Ağız tadıyla yiyemeyiz. Rahatsız oluruz. Önemi yok, peynir ekmekle de idare ederiz, derlermiş.

İnsan ruhu o kadar hassas ve incedir ki, her davranışımız, her sözümüz, hatta düşüncelerimiz, hayallerimiz bile bir başka insanı incitebilir, kırabilir, onun iç dünyasında yaralar açabilir, depremler meydana getirebilir. Bazı gönül dostları, yak, söndür kelimeleri yangın imajı uyandırabilir diye, ışığı uyandır, ışığı dindendir derlermiş. Her insanda Nûru Muhammedi vardır ama, o güzelliklerin, o ışığın tezâhür ve tecelli edebilmesi için bir müsait ortama ihtiyaç vardır. Tıpkı bahar gelmeden, belli bir ısı, ışık, rutubet olmadan, belli fiziksel şartlar oluşmadan, kuru dallardan bahar çiçeklerinin açılıp fışkırmaması gibi... İnsanların da rahat olabilmeleri, huzurlu ve mutlu olabilmeleri için belli ortamlara ihtiyaç vardır. Sevgi, saygı, edep ve incelik, anlayış ve hoşgörü ortamında insan gönlündeki gizli güzellikler, bahar çiçekleri gibi açarlar, gözleri ve gönülleri kamaştırırlar.

Kabalık, hoyratlık, saygısızlık, düşüncesizlik, insanların içindeki nice güzelliklerin zuhuruna, ortaya çıkışına engel oluyor. Bazı kimselere lüzumsuz, gereksiz formaliteler gibi gözükken öyle durumlar vardır ki, aslında kökenine inip, iyice düşünülecek olursa, onların arkasında nice gerçeklerin gizlendiği anlaşılır.

Göz Hak'kı görmekle aydınlanır. Dostun yüzünü gör, gözün de, gönlün de aydınlansın. Resûlullah Efendimiz, **“Ya hayır söyle, yahut sus”** buyuruyor. **“Yunus bir haber verir, işidenler şâ-dolur”** der Yunus Emre ve ilâve eder, **“Ayrık yüze nice bakar, dost yüzünü gören kişi”**. Sen yarasa değilsin. Gözünü aydınlığa alıştır. Gül bitirmek için, toprak olmak gerek. Acılara sabırla karşı koyanlar, sonunda tatlı olanlardır. Bu telâş, bu çılgınca koşuşturmalar, bu korkular, kompleksler niçin? Bilmez misin ki, ağılda oğlak doğunca, derede otu biter... Neden körler çarşısında ayna satmaya kalkıyoruz... Birlikteliğin güzelliğini yaşayamayanlar, kendi nefislerinin firavunu oluyorlar. Yalnız insan, Allah ile beraber olmayandır. Sen kendi nefsini tanıımıyorsan, başkasının nefsinin hiçbir şekilde tanıyamazsın. Yürek yanmazsa gözden yaş çıkmaz. Sözünü ancak onu kavrayabilecek kişilere söyle. Çiçekler ben güzel kokuyorum diye övünüyorlar mı? Kim, Yüce Allah ile arasını düzeltirse Yüce Allah da onun, insanlarla arasını düzeltir. Eğer sana gönül darlığı geliyorsa, fenalığa gönlünde yer verdiğindendir. Yoksa gönlün daralmazdı...

Fare deliğine de girsen, yine bir kedi pençeliye çatarsın. Ne ki nefsine ağır geliyor, onu işle. Tebessüm en kolay iyiliktir. Arşı kötülerin övülmesi titretir. Bir gönül dostu, **“Rabbimi istekle-rimin olmaması ile bildim”** diyor. Önce kendi iç dünyadaki perişanlığı gör. Sonra başkalarına sitem eyle. Önce ışığı vaat edip, sonra kendi karanlığını yayanlardan olma. Bu toplumda hiç iyi insan kalmadı, herkes kötü oldu diyenler, o toplumun en şerli kişileridir. Sağırılar çarşısında gazel atanlardan olma. Ulvî duygular, insana ekmek kadar lâzımdır, insanı hayvanın üstüne çıkarır, yüceltir. Bütün güzellikler Allah ve Resûlünün aşkındandır. Aşk, kördüğüm olmuş insan ruhunu çözer de onu gü-

zellikler âlemine götürür. Gerçek dua, Allah'la beraber olma halidir. Önemli olan okuduklarımızı, gördüklerimizi, dinlediklerimizi bizde yaşayan insan tecrübesine maletmektir. Bu güçtür. Ama imkânsız değildir. Yunus **“Bir siz dahi sizde görün, benim bende bulunduğumu”** der. Yunus, bizi bize yollar, kendinde bulunduğu en yüce varlığı, bizim de kendimizde bulabileceğimizi söyler.

Moğollar İslâm âlemine kan akıtarak gelirlerken Mevlânâ, **“Biraz bekleyin onlar bahar rüzgârları gibi olacak”** diyordu. Moğollar müslüman olunca gerçekten de içlerinden gül gibi, ipek gibi ruhları çıktı. Aşk, kendi dar benliğini aşmak, Allah'a doğru yönelmek demektir. Gülün kokusunda, toprak kokusu asla hissedilmez. Bizim yüzümüz de bir güldür, toprağımız hayat. Şahsiyet, hayatı meziyet haline getirir. Neyi inleyen, ebedî sevgiliye özlemdir. İnsanoğlunu Allah'a aşk yaklaştırır. Yarının çiçekleri, bugün ekilen tohumlardır. Yaşamanın hüneri, her yeni günün güzelliğini görebilmektir.

İsraf

Ondokuz yıl evveldi. Stokholm'e gitmiştim. Bir otele indim. Geceydi. Sabahleyin, tıraş olmak için lâvaboya gittiğimde, aynanın yanında ilginç bir yazı gördüm. Lütfen diyordu, tıraştan sonra jiletinizi çöpe atmayın. Yanda bir kutu var, oraya bırakın. Bir tek jiletle dahi olsa, İsveç çelik sanayiine yardımcı olun. Doğrusu hayretler içinde kaldım. Çocukluğumdan beri çelik eşya denince akla İsveç çeliği gelir. Birçok eşya üzerinde "İsveç çeliğinden yapılmıştır" diye yazardı. İşte o ülke, kullanılmış bir tek ufacak jiletin bile çöpe gitmesini istemiyor, ona sahip çıkıyor, gelen turistlere rica yollu uyarıda bulunuyordu.

İsviçre'de zaman zaman, belli periyotlarda, radyolar, televizyonlar, basın bir haberi duyurur. Şu tarihte, şu saatte, adamlarımız gelecek. Siz lütfen hazırlığınızı yapın. Okumadığınız, ilgilenmediğiniz, kullanmadığınız ne kadar kitap, dergi, gazete varsa, kağıt, ambalâj, kutu varsa, velev ki, bir ilaç prospektüsü dahi olsa, kapının önüne koyun. İsviçre'nin kalkınmasına yardımcı olun. Fazla ağaç ziyana engel olun.

Yirmi yıl önce Almanya'da, Berlin'deyim. Akşam yemekten sonra şehri geziyorum. Bir mağazanın önünde durdum. Berlin'in

en büyük, en zengin, en görkemli işyeri imiş. Nefis bir vitrin. Satılacak eşya, büyük bir dikkatle, ince bir özenle konulmuş. Vitrin değil, bir tablo. Zevkle bakıyorum. Birden ışıklar söndü. O güzelim vitrin kapkara oldu. İşte dedim, bizde olduğu gibi burada da beklenmeyen zamanlarda elektrik kesiliyor. Oradan geçen bir işçi kardeşimiz, büyük bir zarafet ve incelikle beni uyardı. Efendim dedi, bu bir elektrik kesintisi değil. Âdet böyle. Her akşam dokuz buçukta ayarlıdır, kendiliğinden kesilir. Saat ona kadar herkes evine gider. Onda akşam hayatı biter, ertesi sabah altıdan sonra yine başlar. On ile altı arası istirahat zamanıdır. En ufak gürültü, patırtı, bağırıp, çağırmak yasaktır. Bu Alman ekonomisine karşı yapılmış bir suç, bir baltalama gibi kabul edilir. Eksik olmasın, işçi kardeşimin bu sözlerini hiç unutmadım. Yirmi yıldır düşünürüm. Bir borçlu ülkenin insanı olarak, bazen uykularımı kaçıırır, üzüntülere dalarım. Bir yandan iç borçlar, bir yandan dış borçlar, her gün katlanmaları, çığ gibi büyümeleri bana sıkıntıdan soğuk terler döktürür. Bir yandan delicesine israf, savurganlık, gösteriş merakı, öte yandan dağ gibi büyüyen borçlar, kapımıza dayanan alacaklılar...

Yüce Peygamberimiz buyuruyor, **“Dere kenarında abdest alırken bile dikkatli olun, suyu israf etmeyin”** diyor; öte yandan döküp saçmada, israfta, ziyan etmede dünya şampiyonuyuz. Çocukken, radyodan sık sık bir şarkı duyardım. “Titrerim mücrim gibi baktıkça istikbâlime...”. Şimdi bu sözleri daha acı acı duyumsuyorum, ürperiyorum. Atılan ekmekler, dökülen yemekler, akıl almaz rakamlarla yapılan nişanlar, düğünler, zevk için, keyif için gaddarca, zalimce kırılan tabaklar, trilyonlara varan ilâç israfları, moda adına rezil, kepaze edilen, atılan kumaşlar, elbiseler, ayakkabılar, ev eşyası, boş yere yakılan elektrik-

ler, akıtılan sular... Hepsini sayacak olsak sabahı buluruz. Özeti, çılgınca, aptalca, budalaca bir gidiş.

Çocukken anlatırlardı büyüklerimiz. Borçlu insanın boynu eğri olur derlerdi. Örnekler verirlerdi. Aç kalan ama kimseye belli etmeyen, efendiliğine halel getirmeyen insanlardan bahsederlerdi. Şimdi bırakın zaruri ihtiyaçları, keyif için, seyahat için yüksek faizle borç alan niceleri var. Ferte israf, ailede israf, işyerlerinde, okullarda, kışlalarda, hastanelerde israf. Örneğe ne hacet. Hepimizin gözü önünde... Nereye bu gidiş? Zâlim sadece vuran, kıran insanlar değildir. Eşyayı yerli yerinde kullanmamak, onun hakkını gözetmemek, ona edeple, saygıyla yaklaşmamak da zulümdür. Beş yaşında idim. Babaannem rahmetli, pirinç ayıklıyordu. Bir tane yere düştü. Babaannem eğildi, aramaya başladı. Sağa bakıyor, sola bakıyor, bulmaya çalışıyor. Çocukluk işte, aman babaanne dedim. Bir pirinç tanesi için bu kadar çaba harcamaya, yorulmaya değer mi? Rahmetli ilk defa sertleşti bana karşı, öfkeyle doğruldu. Sen oturduğun yerden ah-kâm kesiyorsun, dedi. Hiç pirinç üretilirken gördün mü? İnsanlar ne kadar zorluk çekiyorlar. Bir pirinç tanesinde kaç insanın göz nuru, alın teri, emeği, çilesi var biliyor musun? Utancımdan kıpkırmızı olmuşum.

Aradan yıllar geçti. Hukuk Fakültesinde öğrenciyim. Alain'in proposlarını okuyorum. Birden irkildim. Babaannemi hatırladım. Alain, bir insan yerde bir iğne görüp de eğilip almazsa, bütün uygarlığa karşı ihanet etmiş olur diyordu. İlâve ediyordu. Bir iğnenin üretiminde binlerce insanın alın teri, göz nuru, el emeği vardır diyordu.

Gerekmediği halde elektriği yakmakla, suyu kapamadan boş yere akıtmakta, gece çamurlu ayakkabılarımızı temizlemeden

yatmakla, yemek yediğimiz kapları yıkamadan bırakmakla biz de zalimler sınıfına geçmiyor muyuz? Hayat çok ince, akıl almaz incelikte ipliklerle örülmüştür. Her şey o kadar birbirine bağlıdır ki, ilkokul okuma kitabımızdaki bir sözü hiç unutmadım. Bir mih bir nal kaybettirir. Bir nal, bir atı, bir at bir orduya savaşı kaybettirir diyordu. Maddî durumumuz ne olursa olsun, ister zengin olalım, ister fakir, hepimiz çok dikkatli olmak zorundayız. Bunda parayı da, maddiyatı da aşan büyük bir edep ve incelik vardır. Eşyaya saygı, doğaya saygı, insana saygı, hayata saygı, Allah'a saygı birbirini takip eder. Hiçbir şeyi hor görmeden, küçük, önemsiz, basit görmeden, her zerreye saygıyla, edeple, incelikle bakabilmek, her zerrede Hak'kın bir tecellisini görebilmek ne güzel bir haslettir. Yunus, **“Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır”** der. Önemli olan, o ulu nazarla eşyaya bakabilmek, ona sahip olabilmektir. **“Göz odur ki Hakkı göre”** diyen Yunus ne kadar haklıdır. İsrâf içinde olanlar, döküp saçanlar, har vurup harman savuranlar, nefsanîyetlerinin, egolarının, benliklerinin daracık ve zavallı sınırlarından kurtulamayanlar, tekâmül edememiş, hayatı, insanı, kâinatı, varoluşun nedenlerini anlayamamış zavallı kimselerdir.

Japonlar son derece sade, basit, yalın mütevâzı yaşayan insanlardır. Evlerini mobilya ile eşya ile dolduranlar japonlara göre ruhen tekâmül edememiş, hayatın mânâsını anlayamamış, zavallı kimselerdir. Böyleleriyle, zavallı, evini belediye mezat salonuna çevirmiş diye eğlenirler. Bir insanın gösteriş için eşyanın esiri olması ne kadar acıdır.

Vaktiyle Japon ekonomisi bir darboğazdan geçiyor. İç borçlar, dış borçlar gırtlığı aşıyor. Zamanın başbakanı meclisi toplar. Kürsüye çıkar. Durumu olanca açıklığı ve tehlikeleri ile an-

latır ve şu andan itibaren der, Allah şahidim olsun ki, Japonların iç ve dış borçları son kuruşuna kadar ödenmeden, piringten başka bir şey yemeyeceğim. Şu üstümdeki elbiseden başka elbise giymeyeceğim. Dediklerini yapar, en üstten en alta bir israftan kaçınma kampanyası açılır. Japonya bütün borçlarını öder. Bu durumun toplumun bütün kesimlerini, tek istisna olmandan kapsadığını söylemeye gerek yok. Geçenlerde Japon imparatorunun sarayını gördüm. Yarabbim, ne kadar sade, ne kadar mütevâzı, ne kadar gösterişten uzak...

Kur'an-ı Kerim'deki **“Yiyiniz, içiniz, israf etmeyiniz”** emri ne kadar anlamlıdır. Evet, cimrilik, pintilik insan onuru ile bağdaşmayan, insanı küçülten çirkin durumlar. Allah cümlemizi muhafaza buyursun. Ama, bunun karşılığı israf olmamalı. Bunun karşılığı döküp saçıp, har vurup harman savurmak olmamalı. Bir orta yer var. Cimrilikten de uzak, israftan da uzak, bir orta nokta. İş, o vasatı bulup, onu yaşayıp, uygulayabilmekte. Evet, yiyelim, içelim ama israf etmeyelim. Gerçek, her şeye, herkese, her varlığa ayrı ayrı lâıyk olduğu önemi vermekte gizlidir. Zihin temizliği ve sadelik, tevâzu, edep ve incelik gerçeğe ve güzele giden yolun başlangıcıdır. Yunus, **“Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı”** der. Eşyayı, maddeyi aşamayanlar, bir süre sonra, onların altında ezilirler. Eşya ve madde, gaye değil, vâsıtaadır. Her şey insanın tekâmülü için, insanın Allah'a dönmesi için vesile olmalıdır.

Arınmış insanlar su gibi saf ve şeffaf olmalıdır. Önemli olan, adına hayat dediğimiz bu karmakarışıklık içinde, kökeni sevgi, saygı ve hoşgörüye dayanan, edep, tevâzu, sabır ve şükürle bezenen yepyeni; tertemiz, pırıl pırıl, aydınlık ve ışık dolu bir dünya kurabilmektir. Her an ve her insan yeni ve farklıdır. Her

insan yaşamının anlamını kendi kendine bulmak zorundadır. Bunun için de son derece dikkatli, uyumlu, her şeye ilgili, her şeyin, her zerrenin hakkını veren bir insan olmalıyız. Yunus, **“Bir siz dâhi sizde görün, benim bende bulduğumu”** der. Sakin bir odada, seccadenin ve kitapların verdiği mutluluğun yerini hiçbir şey tutamaz. Kâinatın ve insanın sırlarına ancak sürekli, derin ve sistemli bir düşünme ile, Allah’ı anmak ve Ona ibâdet etmekle, güzellikleri sevmek ve yaşamakla ulaşabiliriz. Bütün görkemli derinlikleriyle dünya, ancak sessizlikte açar kendini. Sessizlik güçlülüğün dile gelmesidir. Sessizlik kişiyi özgür kılar, darağacında bile... Okuyan insan, dua eden insana benzer. Türkçe’de okumak kelimesinin aynı zamanda dua etmek anlamına gelmesi ilginçtir. Dikkatle okunursa, Yunus Emre’nin bize, toplumumuza ve bütün dünyaya faydalı olacağına, sayısız değerler kazandıracağına inanıyorum. Dış dünyayı kendi kültürümüze, temizlik derecemize, kendi duygu ve düşüncemize göre yorumluyor ve mânâlandırıyoruz. Kâinatı eğer, kötü ve karanlık görüyorsak, bunun sebebini kâinattan çok kendimizde aramalıyız.

Hüsameddin Efendi

Otuz yıl oluyor. Bir gün, çalıştığım yer bir ışıkla aydınlandı. Bir güzel, bir hoş insan göreve başlamıştı. Hüsameddin Efendi... Vakur, efendi, ciddi, görevine bağlı, az konuşan ama öz konuşan, Anadolu'nun bütün güzelliklerini ve inceliklerini üzerinde toplayan bir insandı o. Genel Kurula odacı olarak verilmişti. Daha ilk günden itibaren çevrenin dikkatini çekti. Sevgi ve saygısını topladı. Hiçbir gün kendisine söylenen sözü ikiletmedi. Büyük bir ciddiyetle, en kısa zamanda verilen emirleri yerine getirdi. Hüsameddin Efendi beş nüfuslu bir ailenin reisiydi. Annesi, hanımı, iki kızı ve kendisi. Tek geliri her ay aldığı odacı maaşı idi. Başka yerden tek kuruşa sahip değildi. Ama O, ilk günden itibaren, tertemiz harcadı. Hangi malın nerden, nasıl, ne zaman alınacağını çok iyi biliyordu. Hiç kimseden şikâyet etmedi. Ne zamandan, ne insanlardan, ne mekânlardan, O her zaman saygılı, edepli ve zarifti. Suskundu. Beyaz bir kâğıt gibi suskundu. Başı önünde idi. Ama o suskunluğunda inanılmaz bir güzellik vardı.

Bir gün maaş alıyormuş. Parayı cebine koyarken, Allah'ım şükürler olsun, Halil İbrahim bereketi ver, demiş. Arkadaşları kızmış, itiraz etmişler. Yahu demişler, aldığın üç kuruş para. Nasıl olsa iki üç gün sonra bitecek. Neyine şükrediyorsun.

Hüsameddin Efendi, hiç hiddetlenmeden her zamanki edep, vakar ve inceliği içinde, “arkadaşlar demiş, söylenen söz vücut bulur. Siz üç günde biter derseniz, üç günde biter. Ben şükrettim, bereket diledim. Göreceksiniz, Allah’ın izniyle bu bana yetecek, ay sonu gelecek, artacak bile”. Ne demiş atalarımız, hayır söyle işine, hayır gelsin başına...

Ve gün geldi, Allah, Hüsameddin Efendiye her şey verdi. Evi oldu, onu güzelce döşedi. Bir kızını okuttu, evlendirdi. Şimdi ikinci kızını okutuyor. Annesine hürmet ve ilgisini her zaman devam ettirdi. Bir dediğini iki etmedi.

Kaç kere sormuşumdur ay sonlarında, ihtiyacın var mı? Bir eksiğin var mı? Hep aynı cevabı verdi. Efendim, Allah’a sonsuz şükürler olsun. Her şeyim var. Ve söylenen sözün en güzel şekilde tecelli ettiğini onda gördüm. Bir gün, hâli vakti yerinde, malı mülkü yedi sülâlesine yetecek bir arkadaşımız pahalılıktan, zamlardan şikâyet ediyor, söylenmedik söz bırakmıyordu. Bir ara açlıktan bahsetti. Kapkara sahneler çizdi. Hüsameddin Efendi çayları getirmişti. Dağıtıyordu. İster istemez kulak misafiri olmuştu. Yakınan arkadaşına döndü, “Efendim dedi. Hiç üzülmeyin, yakında aybaşı geliyor. Ben size yardım ederim”.

Bir gün elinde uzun bir kutu gördüm. Sordum nedir diye, bebek efendim dedi. Ama dedim, senin kızların çocukluk dönemlerini bitirdiler. Neye lâzım olacak. Verdiği cevap, o cevaptaki incelik beni yıllardır düşündürüyor. Düşündükçe, ona olan saygım daha çok artıyor. “Kızım küçüktü dedi. Herhalde arkadaşlarından görmüş olacak. Yatınca gözü kapanan bebekler vardır. İşte benden onu istedi. O yıllarda ev yaptırıyordum. Almam imkânsızdı. Kendisine uygun bir lisanla anlattım. Peki dedi. Kabullendi. Aradan yıllar geçti. Bir gün Gima’ya alışveriş

için gittim. Baktım bir köşede o bebeklerden var. Müsâit fiyata, alabilirim. Düşündüm taşındım. Kızım büyüdü ama belki içinde ukde kalmıştır. O ukdeyle hayata atılmasını istemedim. Aldım. Götürdüm. Kızıma verdim. Tahminimin üstünde bir sevinç ve ilgiyle karşıladı. Günlerce memnun oldu". Bilmiyorum sizler nasıl karşılayacaksınız. Ama beni çok duygulandırdı. Zaman zaman gözlerimi buğulandırdı. Şu yaşadığımız toplumda kaç trilyonerin aklına bu incelik gelir. Bilemem. İşte bizim Hüsameddin Efendimiz böyle duygulu, düşünceli, zarif bir insandı. İnsanlarla ilişkilerini her zaman en güzel şekilde ayarlıyordu. İnsanlara ne çok uzak, ne çok yakındı. Orta yolda, insanca, efendice götürüyordu. Anadolu türküsündeki gibi, çok muhabbetin tez ayrılık getireceğini biliyordu, onun idrâki içinde idi. Özdemir Asaf, bu ince noktayı ne güzel anlatmıştı:

Bana yakın geldin dedi vurdu

Bana uzak kaldın dedi vurdu

Adlarını sordum

İnsan dediler...

Evet, yaşamak, manevî yönüyle, sosyal ve psikolojik yönüyle, ekonomik yönüyle bir ince, bir güzel sanattı. Ve nâdir insanlar bütün imkânsızlıklarına rağmen onu en güzel şekilde götürüyorlardı. Şikâyet kolaydı. Hem de çok kolaydı. Hayattan, insanlardan, varolmaktan, yaşamaktan şikâyeti, herkes çok kolaylıkla yapabiliyordu. Hatta bunu bir yaşama üslûbu haline getirenler vardı. Bir ağızları açılmaya görsün. Sabahlara kadar konuşsalar, yakınsalar doymuyorlardı. Bir hastalıktı, bir pislikti bu. Ama farkında değillerdi. Bunun kimseye faydası olmayan, yararı bulunmayan aptalca bir iş olduğunun farkında değillerdi. Onların

meşgalesi olmuştu. Şikâyet... Hep şikâyet... Deşarj oluyoruz diyorlardı. Oysa hep eksilerle, negatiflerle dolduklarının, içlerinde yeşermeye çalışan filizi boğduklarının bilincinde değillerdi. İnsanların en büyüğü, en güzeli, en yücesi ne buyurmuştu: **“Ya hayır söyle, yahut sus...”** Evet efendim, bir bu hadisi günlük yaşantımızda uygulasak ne güzel, ne muhteşem sonuçlar alacaktık...

İnsanlar görüyoruz. Ayaklı kütüphâne. Aman efendim, ne ayrıntılara inmişler. Kimsenin işine yaramayacak ne bilgiler yüklenmişler. Ama yüzlerine, davranışlarına, yaşantılarına bakıyorsunuz. Tövbe estağfurullah. Anadolu tabiriyle nursuz, pirsiz kimseler. Peki ne işe yarıyor o ayrıntılar. Yine Resûlullah Efendimizi hatırlıyorum. **“Allah’ım işe yaramayan bilgiden sana sığınırım”** buyuruyorlar. Bir öğrenebilsek, bir anlayabilsek sadece bilmekle işin bitmeyeceğini. Onları yaşamadıkça, günlük hayatımızda uygulamadıkça, sadece bilgi hamalı olacağımızı... Onları sırtımızda bir yük gibi taşıyacağımızı. Böylelerini gördükçe sorarım. Bana bir insan gösterin. Siz de dahil. 10 ayeti, 10 hadisi günlük hayatında yaşayan, uygulayan. Şimdiye kadar cevabını alamadım. Kime sordumsa başları önüne eğildi. Sesleri çıkmadı. Eve alınan gıda maddesi yenmedikçe, kitaplar okunmadıkça kime ne faydası olacak. Az ve öz bilgi edinip onları uygulayanlara ne mutlu. Sohbet çok önemlidir. Gerçek sohbet meclisleri, bilgiyi kaynağından alıp, uygulayanlar için röntgen gibidir. Ne olduğunu, nereye kadar geldiğini, noksanlarını öğrenir. Fazlalıklarının bilincine varır. Bizi bize gösteren bir ayna gibidir o topluluklar. Salih kişilerin anıldığı yerlere rahmet iner. Güzel sözlerin, ince ve zarif davranışların olduğu yerlerde tevâzu, edep ve mânevî güzellikler çiçeklenir. Sabrın, şükrün, kanaatin burcu burcu koktuğu mekânlarda insanoğlu en güzel içsel eği-

timini alır. Ve onlar içinde yaşadığımız kaypak zeminde en güzel dengeyi bularak çevrelerine rengin, ışığın, güzelliğin ve edebî çiçeklerini serperler. Hak'tan ayrılmazlar. Hak'kı daima anarlar. Emirlerinden dışarı çıkmazlar. Birbirlerine haset etmezler, düşmanlık duygusundan uzak yaşarlar. Kimseye anlayamayacakları ve akıllarının ermeyeceği sözleri söylemezler. Dünya malına ait kayıplardan dolayı üzülmezler. İnsanlardan gelen sıkıntılara katlanırlar. Onlar bilim, tevâzu sahibidirler, cömerttirler. Gayretlerini başkalarının ayıplarını aramakla değil, kendi nefsini ıslah etmek için harcayanlar ne güzel insanlardır. Yunus, ne güzel söylemiş:

Bu dünya dopdolu kalleş

Her birinden bir taş gelir

Hakkı gerçek sevenlere

Cümle âlem kardeş gelir.

En büyük çirkinlik, kibir, gurur ve başkalarını küçük görmek, kendini en büyük görmek değil midir?

Sûfiyim halk içinde

Tespîh elimden gitmez

Dilim mârifet söyler

Gönlüm hiç kabul etmez

Hüner yerde sürünmek değil, Mevlâya yükselmektir. "Allah bize yeter. O ne güzel vekildir" Bilelim ki Allah'tan başkasına kulluk etmeyi terk ettiğimiz zaman gerçek kul oluruz. Bedeniyle dünyada, kalbiyle âhirette olanlar ne güzel insanlardır. Ebu Hüreyre'ye sormuşlar:

– Yarın öleceğini bilsen ne yapardın?

Mübarek sultan cevap vermiş:

– İlim öğrenirdim.

Bir kimse neyi çok yaparsa onunla tanınır. Bilelim ki, ağızımıza lüzumsuz bir lokma koyduğumuz zaman, biraz sonra lüzumsuz bir söz çıkar. Âlimlerle oturanın ilim ve takvâsı artar. Ârif, gönlünü Allah'a, bedenini de tümüyle halka hizmete verir. Dünya bir dağa benzer. Nasıl seslenirsen öyle cevabını alırsın. Yaşama san'atı sabırla başlar. Sabır dayanabilmek, güçlülüklerle katlanabilmek san'atıdır. Bu dünya darılma pazarı değil, dayanma pazarıdır. Kâinattaki en büyük hazinenin sahipleri, doğruyu düşünebilen, doğruyu görebilen, doğruyu yaşayabilen insanlardır. İnsanlara akılları miktarınca muamele ediniz. Benim sana anlatabileceğim, ancak senin anlayabileceğin kadardır. İnsanı ve kâinatı kemâliyle tanıyan, sadece yüce Resûlümüz oldu. Muhammedî ahlâka bürünmeyen hiç kimse hayatta huzura, mânevî neşeye, mutluluğa ulaşamayacaktır. Resûlullah Efendimiz bütün kâinatların ışık ve nur kaynağıdır. O'nun izinden gitmeden ışığa, mutluluğa, gerçek huzura kavuşan bir kişi olmamıştır. Varsa gösterin. Akıllı insan, O'nun yolunda yürüyen, O'nu aşkların en büyüğü ile sevendir. Sessiz, sözsüz, harfsiz, şekilsiz, iddiasız, gönlünün olanca temizliği ve sâfiyeti ile ona bağlanandır. Gerçek âşıklar konuşmaktan çok, inançlarını yaşayanlardır. Tartışmak aptallık, sükût aşktır. Önemli olan hâl sahibi olabilmektir. Akıl kıtlığı ile gevezelik paralel gider. Dış âleme ait varlıklar ve hâdiseler ruh hallerinin sembolleri olurlar. Kötülükler hep vardır. Var olacaktır. Bu dünya haraplıklarla payidardır. Pislik, kötülük, çirkinlik, arayıcılarından olmayalım. Kendimizi, gü-

zellikleri, incelikleri, iyilik ve hayırları görmeye alıştıralım. Kimin sabrı varsa, dünya onundur. İhtirasın sonu, nedâmetin başlangıcıdır. Kendi kendini metheden, er geç, kendini zemmeden birini bulacaktır. Çiçekler güzel kokularını kendilerini tutan ellerden alırlar. İnsan her bildiğini söylememeli, fakat her söylediğini bilmelidir.

Gününüze sükûn içinde başlayın. Sükûn içinde bitirin. Bütün büyük ve güzel işler, sessizlikte şekil alırlar. Yüceliğin sırrı yalnızlıktadır. Kartallar yalnız uçarlar, kargalar sürü halinde. Kötülük, yapanı kirletir ve incitir; muhatap olanı değil. Öç almak kendini kirletmek demektir. Pislik ve kötülük bizim dışımızda bir olay olmalıdır. Gündüz kandilini hazırlamayan, gecenin karanlığına razı demektir. Kâinatta görünen her şeyin arkasında gizli bir mânâ vardır. Onun için görüntülere aldanmamalı, arkadaki gizli mânâyı aramalıdır. Ulviyet duygusu bize günlük ekmek kadar gereklidir. Ne yazık ki, ulviyet duygusunu kaybettiğinden beri insanlık, kâinatı, hayatı bir madde yığını olarak görmeye başladı. Büyük, sonsuz, karışık bir lâbirentin içinde, çıkacak bir yer bulmak için çırpınıp duruyor. İnsanlar ciddi ve samimi olarak bir Yunus'a eğilebilseler, edeple ve saygıyla o pınardan içebilseler, pek çok sorunları çözüme ulaşırdı. **“Yunus bir haber verir, işidenler şâd olur”** diyordu Yunus. Şâdolmuyorsak, hep şikâyetle kalıyorsak, sıkıntı ve bunalım içinde çırpınıyorsak, ne olur, suçu ona buna atmakla, şikâyeti bir yaşama üslûbu haline getirmekle kendimizi kandırmayalım. Bir tek **“Ya hayır söyle, yahut sus”** hadisi bir insanın, bir ailenin, bir toplumun hayatına renk, ışık, güzellik ve anlam getirebilir. Biz buz gibi serin ve tertemiz pınarın yanında, susuzluktan kıvranıyorsak, bağrımız şahrem şahrem yarılmışsa, kime ne demeye hakkımız kalıyor?

Hacı Bayram Camii ve Çevresi

Çocukluk ve gençlik günlerimin en güzel anıları orada geçti. Bunaldığım, sıkıldığım, çevrenin dar, katı, maddî çemberinden kurtulmak istediğim zaman oraya koştum. İnsanlık, efendilik, incelik, zarafet oradaydı. Nice gönül sahibi insanlar için bir kurtuluş yeriymi, buluşma yeriymi, çayların en güzeli orda içiliyor, sohbetlerin en güzeline, en faydalısına orda şahit oluyorduk. Nice güzel insan bir tayf gibi geçiyordu. Düğümler çözülüyor, ukdeler, birikimler yerini renge, ışığa, sevgiye bırakıyordu. Ve zamanların en güzeli yaşıyor orda.

Evet, Hacıbayram Camii ve çevresinden bahsediyorum. Öyle günlerim oldu burada, dert verdim, derman aldım. Karanlıklarım ışığa, renge, doyumsuz bir şiiire dönüştü. **“Sevmek, devam eden en güzel huyum”** diyordum her ayrılışımda. Nice Allah dostunun, güzeller güzeli insanın sohbeti hâlâ kulaklarımda çınlıyor. Ne yazık ki, o güzelliklerin yerini bir taş meydana aldı. İçindeki bütün yücelikleri, güzellikleri, şiiiri, aşkı, rengi kaybetmiş birkaç insan şimdi orayı bir taş yığını haline getirdi.

Kışın kaç kişi sağlığını kaybetsin, karda, buzda düşsün, yazın güneşin altında fırın haline gelen taş alan, gelenleri geldiğine pişman etsin diye.

Ogüst mabedi esas alınıyor ve her şey ona göre tanzim ediliyor. Sanki tanzim edilen alanın asıl sahibi, dünya kültür tarihinin en müstesna insanlarından, güzeller güzeli, yüceler yücesi bir Allah dostu, bir gönüller sultanı Hacı Bayram Hazretleri değil. İlk gördüğüm gün nasıl üzüldüm, nasıl kahroldum, anlatamam. İçimden bir ses, hayır, olamaz, bir alan bu kadar kötü tanzim edilemez, bu mimarlık adına, tarih adına, kültür adına işlenen bir cinayettir diyordu. Yunus, boşuna söylememişti, **“Taş gönül-den ne biter!”** diye. Bu estetik adına tarihte misli görülmemiş bir barbarlık örneği idi.

Gerek onu çizen mimar, gerek onu onaylayanlar, zerre kadar kültürden, san’attan, estetikten, tarihten nasiplerini almış olsalar idi, hiç bu cinayeti işlerler miydi?

İşte, tarih bilincinden, kültürden, estetikten, incelik, zarafet ve güzellikten mahrum yetiştirdiğimiz kuşakların son meyvesi.

Yalnız acı bir meyve zehirle pişmiş aştan

Ve ayrılık anneden, kardeşten, arkadaştan

Yirmi yıl önce İsveç’e gitmiştim. Stokholm’de geziyorum. Gördüğüm manzara beni hayretler içinde bıraktı. Aşı boyalı eski Türk evleri, son derece bakımlı, tertemiz. Pırıl pırıl. Sordum. Araştırdım. Bir İsveç sefiri İstanbul’a gelir. Türk evlerine hayran olur. Mimarlar getirilir. O güzelim san’at eserleri ortaya çıkar. Biz ne yapıyoruz, kendi kültürümüzü, kendi san’atımızı inkâr ediyor, bir çirkinlik örneğini meydana çıkarıyoruz. Ve yumruklarımızı sıkı-

rak hayır diyorum bu bir mimari cinayettir. Tarih ve kültürel bir cinayettir.

Bu yazıyı kaleme almadan önce yirmi beş mimarla görüş-tüm. Çeşitli eğilimlerde, görüşlerde, ama belli bir düzeye gelmiş, kültürden nasibini almış insanlar. Aynı tepkiyi gösterdiler. Peki onaylayanlara ne demeli. Utanç verici bir cehâlet ve tarihi bilinç-ten yoksunluk. Ve üstüne basa basa söylüyorum, kendi öz kül-türüne düşmanlık... Yazıklar olsun...

Dünya çapında bir anket açılrsa, çeşitli ülkelerden 250 mimar getirilse de bu kimseler boylarının ölçüsünü alsalar.

Bugün Türkiye’de kâinat çapında bir acaiplik yaşanıyor. So-ruyorum, modern Türk Mimarisinin özellikleri nedir? Varsa ce-vap verecek çıksın. Çünkü olmayan bir şeyin özelliği de olmaz. Bugün modern bir Türk edebiyatı var. Modern bir Türk resmi var. Ama modern bir Türk mimarisi yok. Yirmi beş yıldır bu ko-nuyla ilgileniyorum. Kimseden cevap alamadım. Mimarlık adına çıkan, bütün kitapları, dergileri alıyor okuyorum. Cevap yok.

Düşünüyorum. Hacı Bayramda o yıkılan evlerin yerini son derece itinâ ile yapılmış eski Türk evleri alsa idi. Eski Türk de-korasyon ve möble anlayışı ile döşenseydi. Altlarında çeşitli eski Türk san’atları ve el işlerini yaşatan küçük dükkanlar ve atölye-ler açılrsa idi. Minyatür, tezhip, hat san’atı, ciltçilik, oymacılık, se-defçilik, dövme bakırcılık, tahtacılık, tespihçilik vs... Pırıl pırıl, tertemiz gençlerimiz oralarda çalışsalar, görev alsalar, gelen-lere, yerli-yabancı, Türk san’atlarını, o san’atlardaki sınırsız in-celikleri anlatsalar. Türk yemeklerini, tatlılarını tanıtan bir aşevi açılrsa... Kötü mü olurdu? Ben Tokyo’ya gitsem, herhalde beş yıldızlı bir otel görmek istemem. Japonu Japon yapan özellikleri

görmek isterim. Aynı şeyi akli başında bütün yabancılar da -bizim tarihine, kültürüne, inanışına yabancı çeyrek aydınlarımız hariç- görmek isterler. Hacı Bayramı bize yeniden kazandıracak insanları umutla, inançla, aşkla bekliyorum, bekleyeceğim.

Yirmi bir yıl öncesiydi: Çekoslovakya'ya gitmiştim. Prag'ı geziyordum. Tarih orda yaşanıyordu. Günlük hayatın içine girmişti. Somutlaşmıştı. Nereye baksanız tarihi yaşıyordunuz. Birden bir patırtı, gürültü oldu. Ne o, nedir bu derken çok ilginç bir durumla karşılaştım. 12 nci yüzyıldan kalma bir yapıdan sıva kopmuş, yere düşmüş. Onu alıyorlar. Lâboratuvarlarda inceliyorlar. Acaba o zaman o sıva nelerden yapılmış. Aynını yapıyorlar. O gün merasimle yerine konuyormuş yeni sıva. Bütün şehrin ileri gelenleri, Kültür Bakanı orada idiler. Konuşmalar yapıldı. Bandolar çaldı, merasimle yeni sıva yerine monte edildi. Hiç unutmadım, büyük saygı duydum.

Tarihine saygı duymayanlar, geleceklerinin uçurumunu elle-riyle hazırlarlar.

Şaziye Anne

Cahit Sıtkı bir şiirinde **“vuslatla sona erdi bu çile”** der. Ne zaman Şaziye Anneyi düşünsem, aklıma bu mısra gelir, sıkıntı dolu, ıstırap ve çile dolu bir hayat ve sonunda ortaya çıkan muhteşem bir insan örneği... Çilenin vuslata dönüşü... Melih Cevdet, **“Önemli olan hayattaki olaylar değil, o olaylar karşısında insanın takındığı tavidir”** diyor. En güzel örneğini bu sözün, Şaziye Annenin kişiliğinde görüyoruz. Ah bir bilebilsek, öğrenebilsek, yaşayabilsek günlük hayatımızda bu gerçeği, karşılaştığımız güçlüklerin, bizim için oldurucu, erdirici, yetiştirici birer egzersiz olduğunu... Olaylara bu açıdan baktığımız, bu açıdan çözüm için yaklaştığımızda, zaten yarı yarıya halledildiğini bir görebilsek... Genellikle günümüz insanları bir zorlukla, bir müşkülle karşılaştıklarında hemen paniğe kapılıyorlar. Bula bula beni mi buldu diyorlar. Ben ne yaptım da, böyle bir olayla karşılaştım diyorlar. Bir gerilim bütün vücutlarını kaplıyor. Sinir sistemleri alt üst oluyor. Sonradan mârifetmiş gibi, çağdaş bir bilimsellik süsü ve havasıyla strese girdik diyorlar. Girersin ya

kardeşim, sende bu kafa olduktan sonra daha çok streslere girersin. Sorunlar akılla çözülür. Edep, tevâzu ve incelikle, sabır ve tahammülle çözülür. Ne sanıyoruz sanki, yiyelim, içelim, gezelim, oynayalım. Bir ömür böyle geçsin. Yağma mı var? Hayatında bir kere, ben bu dünyaya niçin gönderildim, varoluşun amacı nedir? Niçin yaşıyorum? Nasıl yaşamalıyım? Ne yapmalıyım ki, sonunda pişman olmayayım? diyen insanların olaylar karşısındaki davranışı başka oluyor. Sorunlar çıktığı zaman, daha bir sükûnetle, daha bir yumuşak, daha ılımlı bir şekilde yaklaşıyorlar çözüm için. Sertlikle, kabalıkla hiçbir şey halledilmiyor. Karşılaştığımız her sorunun, her müşkülün, aslında bizim yetişmemiz, olgunlaşmamız, tekâmül etmemiz için önümüze çıkan bir egzersiz, bir ders olduğunu, hatta bir fırsat olduğunu bilebilsek, öğrenebilsek. Şaziye Anne ta baştan itibaren bütün bu inceliklerin farkındaydı. Bilincindeydi. Yunus gibi **“Hak’tan gelen şerbeti içtik Elhamdülillah”** diyordu. Dünyanın en güzel unundan, yağından yapılan bir böreğin, fırında çıtır çıtır kızarmadıkça, pişmedikçe ne kıymeti olurdu ki... İnsanlar da böyleydi. Bazen üst üste gelen olayların, çilelerin, ıstırapların bir anlamı, bir mesajı olmalıydı. Ve bunlar bizim pişmemiz, yetişmemiz, olgunlaşmamız için bir vesileden başka neydi ki...

Her tekâmül basamağındaki sınavlar muhakkak verilmeliydi. Biz çözümden kaçtıkça, kendi kafamıza göre bahaneler uydu-rup sıvıştıkça, o sorunlar tekrar tekrar karşımıza çıkacaktı. Ta ki çözüme ulaşıncaya kadar... Tekâmülün başka bir yolu, yöntemi yoktu. Hep böyle olmuş, bundan sonra da böyle olacaktı. Ancak Şaziye Anne gibi olanlar ve o yolda yürüyenler Yunus gibi “Bir çeşmeden akan su acı, tatlı olmaya” diyecekler, tam bir teslimiyet, inanç ve aşkla O’ndan gelen her şeyin bir anlamı, bir güzelliği vardır diyecekler, olayları kabullenecekler, sonra onu

en güzel çözüme ulaştırmak için olanca güçleriyle ellerinden geleni yapacaklardı. Hamlıktan olgunluğa giden yol, pişmekten geçiyordu.

Şaziye Anne, çok acı çekti. İstiraplar, çileler içinde kavruldu. Yandı ama tütmedi. Derdini kimselere söylemedi. Direndi. Yiğitçe, kahramanca direndi. Necip Fazıl'ın şiirindeki gibi,

“Diyordun, üst üste geldikçe acı

Bir azap isterim bundan da beter” der gibiydi hali...

Gençliğinin en güzel yılları onun için ***“Yusuf’un kuyusu”*** oldu. Sabır, ***“hilesi olmayanın hilesi”*** der gibiydi. Huzura, mutluluğa, güzelliğe ve vuslata giden yolun kapısının sabırdan geçtiğini biliyordu. Ancak o kuyudan geçen Yusuf'lar Mısır'a sultan oluyorlardı. Şaziye Anne ve o yolda olanların sabrı, ekşi yüzlü, sıkıcı, usandırıcı, diş sıktırıcı bir sabır değildi. Onların sabrı, serin, ferahlatıcı bir şerbet gibiydi. “Bir çeşmeden akan su acı, tatlı olmaya” kavline ezelden gönül vermişlerdi. O'ndan gelen her şey iyiydi, güzeldi, asil ve yüceydi. Bizim iyiliğimiz içindi. Mübarekti. Her halleriyle ***“sevmek, devam eden en güzel huyum”*** der gibiydiler.

Yıllar birbiri ardına geçip gidiyor, Şaziye Anne çocuklarını pırıl pırıl yetiştiriyordu. Özellikle oğlu Ekmel Bey, annesine en çok benzeyendi. Işık insandı, içi dışı nur gibiydi. Annesinin, seçilmişlerin seçilmişsi bir insan olduğunun farkındaydı. Onu çok, pek çok seviyor, bir dediğini iki etmiyordu.

Çektiği her acı, her ıstırap Şaziye Anneyi biraz daha olgunlaştırıyor, manevî güzelliğin zirvesine doğru götürüyordu. Bütün çileli insanlara, yalnızlara, dertlilere kollarını ve evinin kapısını

açmıştı. Evin anahtarı üstündeydi. İsteyen istediği zaman geliyor, orada sevgilerin en hâlisini, ilgilerin en içten gelenini buluyordu. Gelenler dert verip, derman alıyorlardı. Evin içi bir ışıık çağlayanıydı sanki. Hiç yüzü gülmeyenler orada ebedî neşeye ve huzura kavuşuyorlardı. Sevgisizlikten taş kesilen gönüller orada cıvı cıvı ilâhi aşkta yıkılıyor, arınıyor, temizleniyorlardı. Güzel, çok güzel, inanılmayacak kadar güzel haller yaşıyorlardı orada... Çağın, toplumun, günün kesafeti ile gelenler, orada sevginin, saygının, inceliğın, letâfetin en güzel boyutlarına ulaşıyorlardı. Orada her şey vardı. Sait Faik'in deyimi ile **“bütün lüzumlar ve lâzımlar”** vardı. Ama kabalık yoktu. Saygısızlık yoktu. Dedikodu yoktu. Küçük çıkarlar, menfaat hesapları, maddî endişeler yoktu. Sanki çağın maddeciliğine, sevgisizliğine, yüreksizliğine karşı bir başkaldırı idi, bir protesto idi Şaziye Annenin evi... Orada nice insanlar sağlığına kavuştu, dertlerinden, sorunlarından, sıkıntılarından kurtuldu. Renk dolu, ışıık dolu, sevgi dolu bir hayata kavuştu. O'nun sevgi dolu kolları bütün evreni kucaklıyordu. Yeryüzündeki bütün insanlar onun sevgisine, ilgisine muhataptı. Nerede bir hasta varsa, Şaziye Anne oradaydı. Nerde bir yakını Hak'ka göçen insan varsa orada görebilirdiniz. Umudunu yitirenler, yaşama sevincinden uzaklaşanlar, dertliler, kederliler, karamsarlar Annenin sevgi dolu bakışlarıyla sanki hayata yeniden geliyorlardı. Her sözü, her bakışı, her haliyle **“sevmek, devam eden en güzel huyum”** der gibiydi. Her insanın ayrı bir dünya olduğunun bilincindeydi. Mükemmeliyet insanı oluşturan unsurlar arasında kurulan âhenkten başka ne olabilirdi. Kâinatta zıtlık diye, çelişki diye gördüklerimiz, biraz derine inince, aslına ulaşınca, birbirlerini tamamlayan, bütünleyen, güzelleştiren üniteler olmuyor muydu? Nereye bakarsak bakalım Allah'ın vechi orada olmuyor muydu?

Çevremize bakınca nice hayret veren, ürperten, hayran eden güzellikleri göremiyorsak, tek gördüğümüz patırtı gürültü, kalabalık, çirkinlikler ise niye kabahati kendimizde görmüyorduk. Eğer mutlu değilsek, güzelliklerden mahrum yaşıyorsak, şâd olamıyorsak kabahat bizde değil miydi? Fazıl Hüsnü Dağlarca **“Bilimin bütün bulduğu, bütün bulacağı sende”** demiyor muydu?

Unutmayalım ki, hayatı ne kadar derinden kavrarsak, yaşadığımız da o kadar zengin ve muhtevalı oluyor.

Ancak gönül gözü açılan insanlar, hayatı ve insanı o kadar derinden kavrayabilir. Her hâli, her sözü ile bize hayatın ve insanın ayrı bir yönünü gösterir. Sohbetleri ile anlaşılması ve kavranılması son derece güç olan hayatın ve insanın içine adeta pencereler açar. İşte Şaziye Anne böyle bir Allah dostu idi. Sözlerinde bilinmeyen bir gerçeğin ifşâsı vardı. Saygı, insana ve hayata duyulan saygı, dikkatle başlıyordu. Dehâ, dikkatti ve dalgın insan dünyada pek az şey görüyordu. Bakılan bakana bağlıdır. Ancak bakmasını bilenler görür. Bakın topluma. Bir tenkit şelâlesi içindeyiz. Durmaksızın, usanmaksızın. Ne kazandırıyor bize, hiçbir şey. Kayıplarımız sınırsız. Ne olur birbirimizi tenkitten çok anlamaya çalışsak. Balık denizde yaşar ama ne denizi bilir, ne kendisini... Yaşamak ve sahip olmak bilmek demek değildir. Bilmek için, görmek için, anlamak için, bilinmesi istenen varlığa belli bir açıdan, dikkatle, büyük bir edeple, saygıyla, hayret duygusuyla bakmak gerekir.

Unutmayalım ki, farkına varılamayan, bizim için yok demektir. Gerçek olanla, olması gereken arasında bir denge kurmak gerektir. Bu da hiç kolay bir iş değildir. Gerçekçilik dış âlemin ve insanların kendi özellikleri içinde idrakini gerektirir. Bizler ne

yapıyoruz. Hayatı ve insanları kendi görmek istediğimiz gibi görüyoruz. Günaha giriyoruz. Kafamız kızıyor bazen başlıyoruz söylenmeye, hiç iyi adam kalmadı, herkes birbirinden kötü oldu diyoruz. Verip veriştiyoruz. Oysa Resûlullah Efendimiz **“Kim çıkar da herkes kötü oldu, hiç iyi, temiz insan kalmadı derse, bilin ki nâsın en zararlısı odur”** buyuruyor. Ne kadar büyük hatalar içindeyiz.

Şaziye Anne, bazen hâl diliyle, bazen konuşarak **“Din kardeşlerinden birisinin dünya kaygı ve kederlerinden birini gideren kimsenin Allah da kıyamet gününde sıkıntısını gidecektir. Bir müslümanın bir kusurunu ve ayıbını örtüp gizleyen kimsenin Allah da kıyamet gününde kusur ve ayıbını örtüp gizleyecektir. Bir kul, kardeşlerinin yardımında bulundukça Allah da onun yardımında bulunacaktır.”** Hadisini hep hatırlatırdı. Ne mutlu o kimselere derdi, Allah’tan başka dost edinmez, başkalarının derdini gidermek için elinden geleni yapar, ayıbını örter, yardımına koşar.

Ve ilâve ederdi, insan için tek dost Allah’tır. Bir kimse Allah ile olursa, Allah da onunla olur. Cenab-ı Hak’la meşgul olan gönlün, her endişeden uzak olması gerekir. Kendini Allah’a bırak, ondan gelecek her şeye razı ol. Sanır mısın ki, Allah ile beraber olanın başka şeye ihtiyacı olur. Hak, kendisine talip olanların yoldaşdır. Herkes sevdiği ile beraberdir. Her veliden bir söz ezberleyiniz ve onları günlük hayatınızda uygulayınız. Kulun Hak’tan uzaklaşmasının başlangıcı nefsine bağlanmasıdır.

Bir gün Şaziye Anneye sordular, ne zaman şükreden bir kul olabiliriz? Cevap, çok düşündürücü, çok anlamlı idi. “Ne zaman ki kendinden fazla nimet verilmiş kimse görmezsen” buyurdular.

Cenab-ı Hak'ka muhabbet edip, yalnız O'nu dost edinene her iş kolay olur. O'nu anlayanın gözünde başka hiçbir şeyin değeri kalmaz. Tövbe isyandan Hak'ka dönüştür. İlmin ilk basamağı tövbe, ikincisi tevekküldür. Ârif o kimsedir ki, hiçbir şey onu şaşırtmaz. Kendinden kurtulduğun zaman O'nu bulursun. Zıyan oldu diye geçen vakitle uğraşmak, kalan vakti ziyan etmektir. Bu mübarek insan, ziyaretine gelenleri uğurlarken sözlerin en güzelini söyler, didişmeyin, hakir görmeyin, küçümsemeyin, saygılı olun, edepli olun, ince ve zarif olun, birbirinizle ülfet edin. Unutmayın ki, Hak'kın dostları, binbir kisve içinde gizlidir, buyururdu. Ömrünü O'nun gibi hayırlar, iyilikler ve güzellikler içinde geçirenlere ne mutlu...

Merhum Şerafettin Özbek

1960 yılında tanımıştım. Sessiz, sakin, efendi, ince ruhlu bir insandı. Herkese karşı son derece saygılı ve edepli idi. Çevre tarafından seviliyor, takdir ediliyordu. Merhum Şerafettin Özbek'i Danıştay'da tanıyıp da takdir etmemek imkânsızdı. İyi niyeti, çalışkanlığı, beyefendiliği ile üyeler arasında seçkin bir yeri vardı. Emekliliği yaklaşmıştı. Bir gün ziyaretine gittim. Çaylarımızı içerken sohbeti koyulaştırdık. Efendim dedim, Allah nasip ederse, yakında emekli olacaksınız. Emeklilik günleri için bir plânınız, programınız var mı? Nasıl vakit geçireceksiniz, günlerinizi nasıl dolduracaksınız, hiç düşündünüz mü? Şerafettin Bey güldü. Evet Sabri Bey dedi. Düşündüm. Niyetim şöyle. Bir hastaneye gidecek, ilgililerle görüşecek, hastalara yardım müsaadesi alacağım. Her gün gidecek, elimden geldiği, dilimin döndüğü, gücümün yettiği kadar, Allah'ın izniyle hastalara yardım edeceğim, onlara sevgi, şefkat göstereceğim. Her türlü ihtiyaçlarının giderilmesinde yardımcı olacak, kol kanat gereceğim. Öyle uygulandım ki... Şerafettin Beyin odasından ayrıldığımda gözlerim buğulanmıştı. Kalbim heyecanla çarpıyordu. Allah'ım,

o ne güzel niyetti. Ne temiz, ne asil bir düşünceydi. Allah rızası için, hiçbir karşılık, hiçbir çıkar gözetmeden insanlara hizmet edebilmek, onlara yardımcı olabilmek, onlarla bir güzelliği yaşamak ve paylaşmak... Kâinatın Efendisi **“Veren el alan elden daha hayırlıdır”** buyurmuyorlar mıydı? Bir insanın gözlerinde sevincin, mutluluğun, huzurun ışığını uyandırabilmek, dünyanın en güzel işi değil miydi? Bir mutluluk paylaşılmadıkça neye yarardı. Rahmetli babam, yemeğe misafir gelmediği zaman hüznlenirdi. Allah’ın lütfedip verdiği rızkı, dostlarla paylaşmak ne güzel, derdi. Sofra kalabalık olunca, gözlerinin içi güler, neşesi yerine gelirdi. Gelen misafir rızkının on mislini getirir, derdi.

Merhum Şerafettin Özbek, bu güzelim, bu insancıl düşüncelerini gerçekleştiremedi. Vefat etti. Ama o günkü sohbetimiz hep içimde bir meşale gibi yandı. Rahmetle, saygıyla anmama vesile oldu. İnşallah Hak katında aynen yapılmış gibi sevap almıştır... İçindeki en nezih, en temiz, en ince düşüncelerle, gül yaprağındaki bir yağmur damlası gibi Hak’ka göçtü. Nur içinde yatsın, Allah’ın rahmeti, Resûlullah’ın şefâati üzerine olsun. Şüphe yok ki, Şerafettin Bey, hep bu güzel düşüncelerle yaşadı. Çocukluğunda ne düşünürse yaşlılığında ona ulaşırmış insan. Sevgiler üretmek, sevgi için çarpan bir kalbe sahip olmak ne güzeldir. Tüm olumsuzluklar hayatın amacının yanlış yorumlanmasından doğuyor. Hayatın bir sınav sahnesi oluşunun unutulması sonucu meydana geliyor, sorun, insanın evrendeki ahenge kalbini açamayışından doğuyor.

Sahip olduğumuz şeylerin, Allah’ın ihsan ettiği nimetlerin farkında değiliz. Çoğumuz şükürden, hamddan uzak yaşıyoruz. Hiçliğe sarılıyor, boş eğlencelerle kendimizi avutmaya, oyalamaya çalışıyoruz. Becerebiliyor muyuz? Ne gezer. Bakın çev-

remize. Huzur içinde, memnuniyet içinde, sabır, şükür, rıza, edep, incelik ve güzellik içinde kaç kişi göreceksiniz? İnsanı ahlâkça zenginleştiren, güzelleştiren, asil, büyük, vakarlı yapan, hayatın mânâsını, neden dünyaya gelindiğini, varoluşumuzun asıl sebebini anlamaya yönelmiş gayretlerdir, aşktır, heyecandır. Uygarlık eğer insanın kalbinde değilse, hiçbir yerde bulamazsınız. Karanlık, ışığın olmadığı yerdedir. Kalp bir kere temizliğini, asaletini, tabii fıtratını, ışığını kaybeder, kararır, bir daha zor aydınlatılır. Çünkü kötülük, günahlar, olumsuzluklar kalbi ve insanı yorar. Hayatın tabii çizgisinden, akışından uzaklaşanlar, mutluluk ve güzelliği günahla bulacaklarını sananlar aslında sürekli kendilerinden, kendi öz varlıklarından kaçarak, daimi bir aldanışın girdabına sürüklenenlerdir. Onlar her an bir başka biçimde durmadan can çekişirler. Her şeyin bir bedeli olduğunu öğrendikleri zaman iş işten geçmiş oluyor.

Gözünü koruyamayan kimse, düşüncesini de koruyamaz. Gerçeği insanların ölçüsü ile değil, insanları gerçeğin ölçüsü ile tanımak gerekir. Nereye dönersek dönelim Allah'ın vechi oradadır. Allah'ın irâdesini kendileri için en hayırlı, en güzel kabul edenler, kemâle ulaşan, olgun, ince, güzel insanlardır. İnsanların en hayırlısı, insanlara en çok yararı dokunandır. Ben bilirim, herkesten çok bilirim diyenler kendilerini en fazla aldatan kimselerdir. Gübreden gül kokusu beklememelidir. Unutmayalım ki, insanlığın bugüne kadar bütün öğrendikleri, sonsuz uzunluktaki bir kumsalda bulunan tek bir kum taneciğinden daha çok değildir. Onlar görüneni görürler yalnız. Siz en uzak anlama verin kulağınızı. Çevremiz sonsuz güzelliklerle dolu. Niyazi-i Mısri **"Kande baksan orda Allah'ı gör"** der. Güzellik kâinatın altın anahtarıdır. Bu güzelliklerin yaratıcısını tanımayana insan denilebilir mi? İki mahkûm hapishanenin penceresinden bakı-

yorlardı. Biri gökteki yıldızları, diğeri yerdeki çamuru gördü. Bakmak başka, görmek başkadır. Herkes bakar, ama herkes göremez. Her şey görenedir, köre ne... En güzel mânâ gülleri, sessizlik içinde açılır, sessizliği güzelleştirmedikçe konuşmamak gerekir. Gören göz değil, gönüldür. Cemâlsiz kelâm olmaz. Görmek aşktır. Güzel gören güzel düşünür. Güzel düşünen hayattından zevk ve lezzet alır.

En büyük zorluk insan kalbine ulaşabilmektir. İnsanoğlu aya bile çıktı ama yanındaki insanı anlayamıyor, teselli edemiyor. O kadar uzağında kalıyor ki... Yunus'u hatırlamamak mümkün mü? **“Sen kendini bilmezsin, ya nice okumaktır...”**

Düşünebilmek için ruh sükûnet ister. Yalnız kalmadıkça nice şeylerin doğruluğunu sezemiyoruz. Gerçeği seyretmek isteyen kimse, ilkönce kendinde sükûnu tesis etmeli, zihni bir gölün durgun suları halini almalıdır. Düşünmek denilen çalışmadan kaçmak için, insanoğlunun bulamayacağı bahane yoktur.

Göklerde ve yerde nice belgeler var ki, yanlarından yüzlerini çevirerek geçerler (Kur'an-ı Kerim, Yusuf, 105).

Asıl bakış, küçük şeyin bütünde aldığı yeri görmektir. Kendini Allah'a bırak. O'ndan gelecek her şeye râzı ol. Sanır mısın ki, Allah ile beraber olmanın başka şeye ihtiyacı olur? Bir kimse Allah ile olursa, Allah da onunla olur. “İyi bilin ki Allah dostlarına korku yoktur. Onlar üzülmeyeceklerdir”.

Kulun Hak'tan uzaklaşmasının başlangıcı nefsine bağlanmasıdır. Herkes sevdiği ile beraberdir. Kalbinizi Allah sevgisi ile doldurunuz. Hak, kendisine talip olanların yoldaşısıdır. Tövbe isyandan Hak'ka dönüştür. İlmin ilk basamağı tövbe, ikincisi te-

vekküldür. İddia, benlik doğurur. Benlik ise insanı hem halktan, hem Hak'tan uzaklaştırır. Allah dostları, O'na yakın olmak için Allah'tan başka her şeyden vazgeçmiş, gönüllerini Allah sevgisinden başka her şeyden temizlemiş, zihinlerini Allah düşüncesinden başka her düşünceden uzaklaştırmış kimselerdir. Kendilerinden kurtuldukları için O'nu bulmuşlardır. Kâinatın Efendisi **“Yarabbi, beni bir an, bundan da az bir zaman içinde olsun, kendi nefsime koyma”** buyuruyor.

Neden kendinden el çekmedin ki, hem sen rahat olurdun, hem de âlem... Varacağın yer bir adımlıktır. O bir adım da senin vücudundur. Ondan geçtiğin anda Hak'ka varırsın. Hayrın hepsi bir evde toplanmıştır. Onun anahtarı tevâzudur. Şerrin hepsi bir evde toplanmıştır. Onun anahtarı kibirdir.

Allah'ın emirlerini mükerrem tut ki, Allah da seni mükerrem tutsun. Faydasız ilimden Allah'a sığın. Bir Allah dostuna sordular. Üns nedir dediler. Cevap verdi. Cenab-ı Hak'tan gayri her şeyden uzak durmak, hatta kendinden bile.

Kalbinde edep olanın vücudunda da edep olur. Yemeği şehvet haline getiren kimseden, düşünce adına pek bir şey bekleyemeyiz. Yemeğe ne kadar uzak durarsak, iç âlemimiz o kadar zenginleşir, güzelleşir. Mevlânâ, açken iyi çalıştığını, doyunca, düşüncelerinin çamurlaştığını söyler. Ruhun iyi ses çıkarması için, bedeninin de iyi akort edilmesi gerekir. İmânın yarısı sabır, yarısı şükürdür. En büyük haz, hayır işlemektir. Hazreti Musa, Firavun'u Hak'ka davetle görevlendirildiği zaman, **“Ya Musa, yumuşak ve tatlı söyle”** buyuruldu. Öfkeyi sükûnetle dindirmek gerekir. Sâkin ve yumuşak olmak olgunluk alâmetidir. Gazabınızı defedin ki, Allah da azâbını kaldırsın. Kimseden bir

şey istemeyin. Kendinize ait olmayan bir şeye el sürmeyin. Kendinize zulmetmekten vazgeçin.

Sabretmeden hiçbir hayra erişemeyiz. Sabır, her darlığın anahtarıdır. Sabır bir aşk, bir güzelliştir. İnsanlara en güzel hediye. Bir ışıktır. Her şeyi aydınlatır. Kardeşinin kulağına gittiğinde, beğenmeyeceği sözü, arkasından söylemek, gıybettir. En büyük günahlardandır.

Gönlünü gerçeğe ve güzelliğe açmayan bir kimse, virâne bir eve benzer. Sade, basit, mütevâzı, nezih, temiz, sabır, şükür, kanaat ve edep dolu bir yaşam... İşte mutluluğun, huzurun, güzelliğin sırları. Allah cümlemize nasip etsin.

Her Dem Yeni Doğarız

İnsanlar gibi toplumlar da zaman zaman çeşitli sıkıntılar yaşar, bunalımlar geçirirler. Dünyada hiçbir toplum bütün sorunlarını çözümlemiş değildir. Bazı saf, tecrübesiz, bilgisiz, belli bir kültür düzeyine ulaşmamış insanlar, kafalarına takarlar, efendim, falanca toplum şöyle ilerlemiş, böyle ilerlemiş, biz de örnek alalım, onlar gibi olalım, yükselelim, ilerleyelim. Gidip baksanız, o toplumu görürsünüz. Yazılanların, çizilenlerin hiç de anlatıldığı gibi olmadığını, onların da arkasında nice dev gibi sorunların çözüm beklediğini, o güzelim yolları, caddeleri, sokakları dolduran insanların hiç yüzlerinin gülmediğini, iç dünyalarından gelen sıkıntıların, bunalımların, yaşadıkları dramların yüzlerine acı çizgilerle yansıdığını farkedersiniz. Gidin görün. Telefon rehberini açın. Psikologların, psikiyatristlerin bölümü bir türlü bitmez. Sözüm ona insanlara yol gösterecekler...

Merhum bir arkadaşım, bir tarihte, annesini bir psikiyatriste götürür. Muayenenin ortasında, profesör, "anacığım" der, "kusura bakma biraz ara vereceğiz. Ben alkoliğim. İçki içme vaktim

geldi. Devam edemeyeceğim". Bir dolabı açar. İçkisini, mezesini çıkarır. Demlenir. Kafasını bulur. Sonra "haydi başlayalım" der. Yaşlı anne hayretler içindedir. Gördüklerine inanamaz. Muayene başlamadan önce, hayretle, şaşkınlıkla, doktora bakar. Doktor ne oldu deyince, dayanamaz. "Şimdi beni sen tedavi edeceksin" der. "İyi, güzel. Sağolasın. Ama merak ettim, seni kim tedavi edecek?"

Öyle bir çağda yaşıyoruz ki, tedâvi edecek insanların kendileri de tedâviye muhtaç. Bir Allah dostuna sormuşlar: "Efendim, insanın başına gelecek en büyük felâket nedir?" Cevabı şu olmuş: "Gözleri olduğu halde görmemek..." Çünkü, gözlerimiz çirkinlikleri değil, güzellikleri görmek için yaratıldı. Ancak sevgiyle saygıyla, edeple bakan gözler güzelliği bulabilir. Sevgi temiz ruhların içinde, çiçeğin üstündeki bir çiğ damlası gibidir. O sevgiye ulaşabilmek için, pek çok şeye tahammül etmeyi bilmek lâzımdır. Yusuf'un kuyusunda çile çekmeyenler Mısır'a sultan olamazlar.

Vaktiyle Hz. Yusuf'a eziyet eden insanlara biz de dahiliz. Biz de kendi gönlümüze, nefsanî azgınlıklarımızla eziyet ediyor, gönlümüzdeki çiçeklerin gün ışığına çıkmasına imkân vermiyoruz. Nefsine ağır gelen durumlara katlanamayan insanlar hiçbir zaman tekâmül edemezler. Hz. Ali "**Ben Rabbimi arzularımın olmaması ile bildim**" diyor. Bugün bizi üzen bazı durumların yarın bize huzur, mutluluk getirmeyeceği ne mâlûm? Bütünün parçalarından birini görmemiz bizi onun hakkında yanıltabilir. Şüphe yok ki, Allah insanlara hiçbir surette zulmetmez. Fakat, insanlar kendi kendine zulmederler. Hiç kimsenin hayatı tek bir çizgi üzerinde gitmez, sevinçler paylaşılnca çoğalır. Acılar paylaşılnca azalır. Varlığınız ile çevrenizdeki insanlar da

varlıklı olsun. Bir selâmınız, bir hatır sormanız bile, onların içinde güller açtırsın. İnsan kalbinin kapısı dışardan değil, ancak içerden açılabilir. Sevgi sevgiyi, kin kini doğurur. Gerçekten seven insan her an ayrı bir sevincin içindedir. Sabır acıdır ama meyvesi güzeldir. Zarafet insanı karşı konulmaz yapar. Bir kimseye şer olarak bir müslüman kardeşini küçümsemesi yeter. Pay edemediğiniz ne? Bu kısa yolculukta yol arkadaşınız hepimiz. Gerçeği, insanların ölçüsü ile değil, insanları gerçeğin ölçüsü ile tanımalıyız. Çocukluğunda ne düşünürse, yaşlılığında da ona ulaşır insan. Kini kinle değil, sevgi ile temizleyiniz, insanların çoğu şükretmenin sadece zannı içinde yaşarlar. Gerçekte şükretmesini bilenler huzur ve sükûn içindedirler. O ne güzel bir hâldir. İnsan şükür kapısından geçmeden sabırda da yücelemez. Bugünkü ahvâle şükür, yarınki hamlenin gücü olur.

Düşünmek, görülen şey üzerinde, daha derine inip sonuçlar çıkarmaktır. Bu dikkatle başlar. En büyük başarılar az fakat devamlı çalışmalarla gelir. Karanlık, ışığın olmadığı yerdedir. Bazen küçük bir hareket asırlarca sonra doğacak bir inancı hazırlar. Yarın, bugünkü aksiyonun ürünüdür. Her şeyin, herkesin yeri, değeri ayrıdır. Uygarlık eğer insanın kalbinde değilse, hiçbir yerde değildir. Bir damla yağmurun denize faydası vardır. Karşılaşılan her şey, insana, ya bir şeyler katar ya da ondan iyi veya kötü bir şeyler alır götürür. Bilim ve sanatın temelinde hep küçük dikkatler yatar. Bilim adamı ve sanatçıyı diğerlerinden ayıran hep onların yoğun bir dikkate sahip oluşlarıdır.

Aşılması gereken ilk engel, öfke, peşin hüküm, yarım bilgi ve umutsuzluktur. Dikkat ve sezgiyle bakılırsa, her şey bir işarettir. Bir yanlış düzeltirken, başka bir yanlışın kucağına düşmemek gerekir. İnsanlarda çamuru görüyoruz hep. İçindeki cevherle

kimse ilgili değil. Kaba, hoyrat, saygısız bir davranışla bir insanı ebediyen yaralayabiliriz. Ruhundaki son kıvılcımları da söndürebiliriz. Hiç kimsenin yüzüne karşı yanlışını çarpmayın. İtiraf için kimseyi zorlamayın. İç dünyasında bir çıkış yolu bulabilmesi için sevgiyle, saygıyla, incelikle ona fırsatlar verin. Öyle günlere geldik ki, insana neyi eksik diye değil, hâlâ neyi kaybolmamış diye bakmak gerekiyor. Her insanın ruhunda Nur-u Muhammedî gizlidir.

Onu sabırla, aşkla, ustalıkla gün ışığına çıkarmak gerekmektedir. Her kaçış bir aldanıştır. O akıl ki dine uygun değil, o akıl değildir; o din ki akla uygun değil, o din değildir. İçimizde uyuklayan, uyanmak için bir bakış, bir ses, bir kelime bekleyen nice gerçekler vardır. Sevgiler yeşertilecekken, neden nefretler üretiliyor? İnsanoğlu sahip olduğu şeylerin farkında değil. Kendini ıssız bir vâdide dışlanmış, terkedilmiş görüyor. Hiçliğe sarılıyor. Boş eğlencelerle kendini avutmaya, oyalamaya çalışıyor. Her şey, her an, insanı etkiliyor. Her olay zincirleme birbirine bağlı. Biri diğerine tohum oluyor. İçten içe oluşarak tohumlar meyvelerini veriyorlar. Her şey çok ince, akıl almaz incelikte ipliklerle birbirine bağlı. Onları göremiyor, sezemiyoruz. Sonra da tesadüf deyip işin içinden sıyrılıyor. Hayatta bir tesâdüf var. O da sözlüklerdeki tesâdüf kelimesi... Bazen otuz yıl, kırk yıl önce söylediğimiz bir sözün, yaptığımız bir hareketin karşılığını, aradan bunca yıl geçtikten sonra karşımızda görüveriyoruz. Her şey çok ince, çok derin nedenlerle birbirine bağlı. Göremiyorsak kabahat bizim. Aşık Veysel **“yumma gözün kör gibi”** der, mesele, her şeyin değerini, yerini, rolünü kavramada. Japon dilinde küçük, basit, önemsiz, değersiz gibi kelimeler yok. Onlara göre her şey önemli, değerli. Görevini iyi yapan, aşkla yapan her insan büyüktür, saygıya değer. Huzur içte sağlanan

dengeyin meyvesidir. Bu denge üzerinde büyür, yücelir ruh. Damlayan sular bazen mermeri deler. Bir damla yağmurun denize faydası vardır. Bazen bir damla su kayanın içine girer. Donar. Kayayı çatlatır. Buhara dönüşür. En güçlü motorları çalıştırır. Kâinatın Efendisi **“Sizin en hayırlınız, insanlara en fazla yararı dokunandır”** buyurmuyor mu? Her şey küçük başlangıçlarla olur. Vehbi Koç’a sormuşlar. Bu kadar serveti nasıl elde ettiniz, demişler. Cevap vermiş, ilk bir lirayı kazanarak demiş. Dağ diye gördüğümüz birleşen atomlardır. Unutmayalım. Önemli olan ilk adımdır. İyiye de, kötüye de gidiş ilk adımla başlar. Hayatta küçük, basit, önemsiz bir şey yoktur. Öyle görüyorsak, kabahat bizdedir. Ama atılan bir yanlış veya doğru adım, sade bizi değil, denize atılan bir taşın halkalar halinde büyümesi gibi, derece derece bütün insanları ilgilendirir.

Sorun, insanın evrendeki âhenge kalbini açmamasından doğuyor. Bir şey, görüldüğünden çok fazla şeyi kapsar. Hiçbir şey görüldüğü gibi değildir. Alışkanlıklar, tembellikler, önyargılar gerçeği ve güzelliği görmemizi engelliyor. Gözlerin açık diye her şeyi gördüğünü mü sanıyorsun? Görmesini, okumasını bilenler için bu evren bir kitaptır. Her olay arkasında bir dünya gizler. İster büyük, ister küçük olsun, kâinatta ne varsa, saatin çarkları gibi, birbirleriyle ilgilidir. En büyük ustalık, ustalığı gizlemeyi bilmektir. Bağırmayın, sinirlenmeyin, öfkelenmeyin, sadece ama sadece anlamaya çalışın. Her şeyin bir bedeli vardır. İnsan içinde ne taşıyorsa, dışında onu bulur. Her tohum kendi meyvesini verir. Bugünleri hazırlayan şeylerin kökleri geçmiştir. Kâinattaki her zerrenin bir yaradılış nedeni vardır. Farkında değiliz. Göze diken görünen, önemsenmeyen şu ot, kim bilir, hangi derdin şifâsını taşıyor. Görülenlerin arkasındaki görünmeyi, o gizli gerçeği yakalamaya çalış. Gerçek bazen ko-

nuşmadan duyurulur. Bir küçük jest, bir bakış, bir damla göz-yaşı, bir kelime, bir ses tonu saatlerce süren konuşmadan daha etkili olabilir. Daha anlamlı olabilir. Bazen bir ömür boyu sürebilir. Küçük bir dikkatle bazen insan fıtratı harekete gelir. Bir bakış, bir ses tonuyla çözülür birden düğüm. Gerçeği seyretmek isteyen kimse, ilkönce, kendinde sükûnu tesis etmeli, zihni bir gölün durgun suları halini almalıdır. Bütün güzellikler sessizlik içinde çiçeklenir.

Bir Ben Vardır Bende Benden İçeri

Edebiyat bir söz sanatı. Ham maddesi kelimeler. Ama büyük edebi eserlerde o kelimeleri aşan hem de çok aşan bir özellik var. Nedir o? Bence, insan gönlü. İnsanın, olanca arılığı, duruluğu ile gönlünü koyduğu her şey büyüyor, yüceliyor, bir anlam, bir estetik, bir güzellik kazanıyor. Çağları aşıyor. Nice yüzyıllar sonra gönülleri tutuşturuyor. Kalpleri ısıtıyor, aydınlatıyor. Yol gösteriyor, mutlu ediyor, huzur veriyor. Hiç kimse şiir dünyasında Yunus kadar insan ruhunun inceliklerine inemedi. Dünya edebiyatını didik didik edin. Yunus büyüklüğünde bir şaire rastlayamazsınız. Yunusu sevdim. Bütün varlığımla sevdim. Elimden tutan oldu, yol gösterenim oldu. Müşküllerimi çözen oldu. Dost oldu, arkadaş oldu, kardeş oldu. İnsan gönlünün nice çetin sorunlarının, Onun bir iki mısraı ile aydınlandığını gördüm. Allah dostları Allah'ın seçtiği dostlardır. Ve Yunus o yüce, o güzel, o seçilmişlerin seçilmiş bir sultandır. Nice tahtlar devrildi, unutuldu gitti. Ama Yunus'un sultanlığı kıyâmete kadar devam ede-

cek. O, manevî âlemin sırlarını, inceliklerini insanlara, inanılmaz bir edep, hayâ ve zarafetle fısıldadı. O, insanı insan edenin yine insan olduğunu biliyordu. İlâhi edepte olduğu için her an secdeyeddi. Kendindeki ilâhi kıymeti biliyordu. Onun için, ete kemiğe büründüm, Yunus diye göründüm diyordu. Yunus, bütün şiirlerinde insan kalbini arıtmaya, temizlemeye, yumuşatmaya çalıştı. Taş gönülden ne biter diyordu. Yunus'un sevdiği su ve güldü. O, temiz, güzel ve büyük bir insandı. Ancak o temiz, o güzel insanları bulanlar, onların hâliyle hallenenler kurtuluşa erebilirler. Yoksa onların edebiyatını yapan, lâfta kalanlar değil. Hayatta en büyük aldanış, insanın kendi kendini aldatışdır. Önemli olan hâl sahibi olmaktır. Kâl sahibi değil. Görünmede hüner yoktur. Görünmeyi görmede hüner vardır. Duygusuzluk, ilgisizlik, burun kıvrıma, hâldeki sırları göremeyenlerin, edebî inceliğine ulaşamayanların kabalıkları ve çirkinlikleridir. Onlar, kulakları varken işitmeyenler, gözleri varken görmeyenler, kalpleri varken hissetmeyenlerdir.

Yunus denince sevgi gelir aklıma, yeryüzündeki bütün insanları, hayvanları, bitkileri, cemâdatı içine alan evrensel bir sevgi. Ancak tevhidi görüşe varanlar, böyle bir sevgiye ulaşabilirler. İnsan Allah'a yaklaştıkça sevgisi artar. Bakın çevremize asık çehreli, nursuz, pirsiz, saygısız, sevgisiz nice insanlar yaşıyor. Şeytan, Allah'tan uzaklığın sırrıdır. İnsan Allah'tan uzaklaştıkça şeytana yaklaşır. Sevgiden uzak, nefretle yaşamak ne acıdır. Nefret tuzlu su içmek gibidir. İçtikçe susuzluğu artar insanın. Bir çeşmeden akan su acı tatlı olmaya derken Yunus tevhidi ne güzel anlatır. Aslında cemâl ve celâl tecellileri birbirlerini tamamlar. Her an bir sınavdayız. Sorular öyle de gelir, böyle de gelir. Önemli olan sınav bilinci içinde yaşamaktır. Cesedi ile dünyada, gönlü ile sonsuzlukta yaşayanlar ne güzel

insanlardır. Gönlünde Allah aşkı olmayanlar gafillerdir. Kim olursa olsun netice değişmez. Gerçek mutluluğun anahtarı mihrap denilen oyukta asılıdır. Kafalarında Hak bilgisi olmayanlar cahillerdir. Gerçek mutluluğa erenler, gözün buğusundan gönlün kaynağını sezenlerdir. Onlar hakiki bahar rüzgarı gibidirler. Gittikleri yere huzur, sükûn, güzellik götürürler. Allah her yerdedir. Onsuz boş mekân yoktur. Bize şahdamarımızdan daha yakındır. Kâinatta her zerre harekettedir. Her şeyde devamlı, intizamlı, ahenkli bir kaynaşma vardır. Kâinattaki bu intizamlı kaynaşmanın ismi tesbihattır. Her şey Hak'kı tesbih ediyor. Bu Allah'ın eseridir. Hürmeten yavaş konuşmak gerekir. Allah, yavaş sesle konuşanları sever. Gürültünün, bağırarak konuşmanın beyni rahatsız ettiği ilmen ispat edilmiştir. Fazla gürültülü müziği uzun süre dinleyenlerde, beyin hücreleri birer birer ölmektedir. Hak her yerde hazır ve nâzır olduğuna göre fazla yüksek sesin, en azından İslâm edebine ve inceliğine saygısızlık olduğu ortadadır. Kur'an-ı Kerim OKU diye, Mesnevî DİNLE diye başlıyor. Acaba hangi kitap KONUŞ diyor, konuş diye başlıyor. Günümüzde kimse kimseyi dinlemek istemiyor. Sormak lâzım, kaç kişinin söylenecek bir sözü var? Bu nefsin azgınlığından, tekme atmasından başka nedir? Unutmayalım, çok konuşanların, yüksek sesle bağıra bağıra konuşanların göğüsleri içindeki kalpleri hastadır. Allah şifâlar versin. Taze bir yumurta yanında kuvvetli çalan bir sirenden, yumurtanın beyazı otuz saniyede pişiyor. Düşünmek lâzım.

Radyoyu, televizyonu fazla açanlarda, bir süre sonra kulak rahatsızlıkları başlıyor. Bir Kutsi Hadiste, **“Ben Kulumla birlikte işitirim”** buyruluyor. Allah, “yavaş sesle konuşanları” seviyor. Kur'an-ı Kerimde **“Sesinizi nebinin sesinden fazla yükselt-**

meyin” emri var. Bu emirlerdeki sırları çözmeye çalışmak gerek...

Allah ile insan arasında bir gaflet perdesi vardır. Bu perde şu âyette bildirilmiştir. **“Fezkirunî ezkirküm” (Beni anınız, ben de sizi anarım)**. Bu kapıdan girebilmek için Resûle uymak lâzımdır. Bir ampul saniyede altmış defa yanıp söner. Biz onu devamlı yanıyor görüyoruz. Zikirde gayeye vasıl olursan onunla birlikte zikir halinde olduğunu anlarsın. Zikirde hedef Allah’tır.

Yunus, bir şiirinde **“Hiç kimse bilmez bizi, biz ne işin içindeyiz”** der. İnsanın ne olduğunu bizzat kendisi bilir. Önemli olan dış değil, içtir. Allah insanın gönlünde tecelli eder. Fazla, gereksiz, lüzumsuz söz bizi ondan uzaklaştırır. Gevezelik, gerçeğin yerine kelimeleri koymaktan başka nedir? Hak yolunda yürüyen insan, içinden gelen ilâhi sesi dinlemek için susar. İnsan susunca, O konuşmaya başlar. Bundan dolayı sükût en derin konuşmadır. Susan insan, iç âleminde gizli bir şeyin varlığını farkederek. Allah’a ulaşmak için, benliğin boşalması ve bu boşluğun yerini O’nun doldurması gerekir. Bunun için uzun bir nefis terbiyesine ihtiyaç vardır. Ancak arınmış, temizlenmiş, bembeyaz, pırıl pırıl olmuş bir gönülden çıkan sözlerin bir anlamı vardır. Ancak bu sözler insanlar arasında barışı temin eder, yaralara merhem olur. Ancak böyle bir söz insanlara günlük hayatta unuttukları bir hakikati öğretir. İnsanlara dünyayı cehennem gibi gösteren varlıklarının mânâsını bilmeyişleridir. İnsanlar gerçeği bilmedikleri için, gerçek diye birtakım yanlış yollara saptıkları için, yanırlar; mutsuz, huzursuz, sıkıntılı ve bunalımlı olurlar. İlmin gayesi insanın kendisini ve yaradanını bilmesidir. İnsanın içinde onun maddî varlığını aşan başka bir varlık vardır.

İnsanoğlu, kendi içinde konuşan esrarlı varlığın sesini dinlemek suretiyle hakikate ulaşır. Ve o zaman her şey değişir, kendini, dünyayı ve insanları bambaşka bir gözle görür. Her zerrede zikredenin, her sıfatta mevsuf olanın kim olduğunu anlar. Ve o zaman hayat, zevkle, ışıkla, şiirle dolar. Nereye bakarsan bak, Allah'ın vechi ordadır, sırrı zuhur eder.

Yunus, manevî yükseliş ve temizleniş için tevâzuu şart koşar. Kibri ve kibirli insanları sevmez. Kibirli insanların başlıca özelliği kendilerini aşırı beğenmeleridir. Hiç bir zaman, hiç bir yerde rahat değildir onlar. Daima huzursuzluk içindedirler. Kendilerini aşamazlar. Allah'a ulaşamazlar. Çünkü, içlerinde taşıdıkları ulvî varlığı göremezler, kendi kendilerine yabancılırlar, yalnızlığa mahkûmlardır. Benliklerini aşamadıkları için dâima huzursuz olurlar. Kendi kendilerinin düşmanıdırlar. İnsanı huzura, mutluluğa, sevgiye, dostluğa götüren tevazudur. Mütevâzı insan kendini aşar. Başkalarına faydalı olur. Sevgiler, mutluluklar paylaşıldıkça çoğalırlar.

Yunus cömert, hayırsever insanları sever. İnsanlar mala, paraya düştükçe, ihtirasları artar. Allah'tan uzaklaşırlar. Mutlu, huzurlu olamazlar. Bunca varlık var iken, gitmez gönül darlığı der Yunus. İnsan, hayatının derin mânâsını Allah'a yaklaşımakta bulur. En üstün değer O'dur. Hiçbir şey onun yerini tutamaz. Yunus'un mal, mülk hırsından sonra, önemle üzerinde durduğu gıybet, dedikodu ve gevezeliktir. Yunus konuşmaya çok önem verir. Ağızdan çıkan tek kelime bile insana büyük sorumluluklar yükler. Denize atılan taş gibi büyür... büyür... **Bu cihan cehennemini sekiz uçmağ ide bir söz**, der. Sözün bir gayesi olduğuna inanır. Sözden büyük bir mucize bekler. Söz hayatın, va-

roluşun anlamını belirtmeli, insanın dünyaya bakış tarzını, hatta yaşama üslûbunu değiştirmelidir.

Söz ola kese savaşı, söz ola kestire başı

Söz ola ağulu aşı bal ile yağ ide bir söz

Gıybet insanın dikkatini kendine doğru değil de başkalarına çevirir. Kendi kötü taraflarını görüp ıslah edecek yerde, başkalarını kötöleyerek, insanın tekâmülüne engel olur. İyi kötü, güzel çirkin her şey insanın kendi içindedir. Bir başkasına şiddetle hücum edip, bazı yönlerini kötülüyorsa, o huylar bizde de var demektir. Yoksa bu kadar çileden çıkmazdık. Başkalarını kötöleyen kendini unuttur. Kendi kusurunu görmez, başkalarınınkini âleme yayar.

Ko ayruklar sözünü sen seni güt

Kınama kimseyi sen işit öğüt

Yunus, insanın hakikati kendisinde aramasını ister. Bir siz dahi sizde bulun, benim bende bulduğumu der. İnsan ilâhi gerçeğe söz ile değil, içten duyma ve düşünme ile ulaşır. Önemli olan kâl değil, hâldir.

Diliyle ışk diyenler bilemez ışk nidüğünü, der Yunus. Sulara dalmadan inci bulunmaz. İlâhi aşkın ateşinde yanmadan insan olunmaz. Her yürüyen, konuşanı insan mı sanıyorsun? Dostun evi gönüllerdir. Gönüller yapmadan, bir gönle girmeden, sadece nüfus sayımında insan görülmek ne acıdır. Huzura ve mutluluğa giden tek yol vardır. Resûlullah'ın elinden öpmek, O'nu tek önder, tek rehber kabul etmek. O'nu herkesten, anamızdan, babamızdan daha çok sevmek. Böylece nefsimizden, kendimizden kurtulmak. İnsanın kendine dost olamayışı, kendi

kendisiyle didişmesi ne acıdır. Kendini bilmek, görmek, bulmak... Nefsini bilen Rabbini biliyor. Kendi kendisi ile dost olmaya, kimseler dost olmaz. Kendini sevmeyen, kendine saygı duymayan insanlar kimseyi sevmez, kimseye dost olup saygı duyamazlar.

Nasıl tarlaya tohum atmadan mahsul beklemek akıllı bir insanın harcı değilse, başkalarına sevgi ve saygı duymadan, onlardan sevgi ve saygı beklemek de, akıllı insanın işi değildir. Önce seveceğiz, sonra sevgi bekleyeceğiz. Önce sayacağız, sonra saygı bekleyeceğiz. Seven sevilir, sayan sayılır. Gayretle, aşkla içinizdeki ebediyet gülleri açılsın ve hiç solmasın diyor, hepimizi sevgi ile saygı ile selâmlıyorum...

Edep

Edep, aklın dışarıdan görünüşüdür. Edep, inceliğin, zarafetin, efendiliğin, sevginin, saygının, Hak'ka bağlılığın çiçeklenişidir. Yunus, **“Yaradılanı hoşgör Yaradan'dan ötürü”** der. Mahlûkatı sevmek ve hürmet eylemek lâzımdır. Her yaratılmışın, bir nedeni, bir hikmeti vardır. Akrepler, yılanlar bile bir hikmete dayanılarak yaratılmıştır. Bir Fransız bilgini, mutekit, saygılı bir insanmış. Kendi inancının gereklerini harfiyen yerine getirirmiş. Yalnız farelerden çok iğrenir, tiksindir, arada sırada “Yarabbi, her şey iyi, güzel, yerinde ama bu pis mahlukları neden yarattın, ne gereği vardı” diye söylenirmiş. Bir gün rüyasında çok yaşlı, nur yüzlü bir zâtı görüyor. Evlâdım diyor, sen fareler hakkında bilimsel bir inceleme yap. Göreceksin, düşüncelerin değişecek. Allah sebepsiz hiçbir şey yaratmaz. Her zerrinin ayrı bir yaratılış nedeni vardır, Biz onu gereksiz, lüzumsuz, pis, tiksindirici buluyorsak, hiç şüpheden olmasın, bu bizim noksanımızdandır. Bizim bugünkü bilgimizin yetersizliğindendir. Çalış yavrum, gayret et. Işık gelince karanlık gider.

Fransız bilgininin uzun yıllar süren çalışmalarının sonucu çok ilginç çıkıyor; anlıyor ki fare olmazsa tabiat âlemindeki düzende bir aksama olacak. Bunu yazdığı büyük bir eserle bilim âlemine sunuyor. Her ne ki yaratılmıştır. Bir nedeni vardır. Bir fonksiyonu vardır.

1926 yılına kadar kör bağırsak lüzumsuz, fuzûli, işe yaramayan bir organ olarak kabul ediliyordu. Bir bilgin, 1926 yılında olaya ışık tuttu. Yaptığı çalışmalar sonunda, bu organdan çıkan bir salgının bağırsakları yumuşattığını, gaitanın dışarı çıkabilmesi için son derece önemli, hayati bir fonksiyonu olduğunu ispat etti. Kâinatta boş, gereksiz, sebepsiz yaratılmış ne bir insan, ne bir hayvan, ne bir bitki, ne bir zerre vardır. Her şey son derece ince bir plânla varedilmiştir. Önemli olan hayata, olaylara, tabiata, insana Yunus'un gözüyle bakabilmektir. **“Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır”** der Büyük Yunus... Bu dünyaya gelip geçici güzelliklerin, çirkinliklerin, mutlulukların ve mutsuzlukların yaşandığı acayip, ürpertici, düşündürücü bir âlemdir, insan bu dünyadaki olayları yaşarken daima bunların geçici olduğunu hatırlamalıdır. İlâhi öze doğru olgunlaşmaya çalışmalıdır. Bir imtihan âlemini yaşarken çevresindeki insanların da kendisi gibi Allah'ın kulu olduklarını bilerek onlara dost gözüyle bakmalı, onlara yardımcı olmaya çalışmalıdır. İnsanların hayırlısı insana faydalı olandır. Gerçek tevhid inancını yaşayanlar bütün kâinatla dost olurlar. Hayatın en önemli olayı nefis terbiyesidir. Gerçek mutluluk yaşadığımız bu dünyada, bütün acılara, ıstıraplara, çektiğimiz bütün çilelere rağmen nefsimizi terbiye etmek, olgunlaşmak, Allah'a kavuşmaktır. Yaşamak çok ince bir san'attır. Ancak inananlar, inançlarına göre yaşayanlar, birbirlerine sabrı ve Hak'kı tavsiye edenler bu san'atta ustalaşa-

bilirler. Sabır, kanaat, şükür, rızâ, teslimiyet ve edep olmadan mutlu olacaklarını sananlar, ebedî bir hüsrânı yaşayacaklardır. Gerçek ve kalıcı olana ulaşmak için bu dünya bir geçit ve imtihan yeridir. Her çağda insanların uzlaşmaya, anlaşmaya, paylaşmaya, sevmeye ve sevimye ihtiyaçları vardır. İnsan yapısında sağlıklı gelişme sevgi ile gerçekleşmektedir.

Gelin tanış olalım, işi kolay kılalım

Sevelim, sevilelim, dünya kimseye kalmaz...

Yunus, ***“Bir siz dahi sizde görün, benim bende gördüğümü”*** der. Önemli olan gerçekleri kendimizde görebilmek, yakalayabilmektir. İnsan ne olduğunu, ne olmadığını bizzat kendisi bilir, bilmelidir. Önemli olan dış değil, içtir. Allah ***“Ben size şahdamarınızdan daha yakınım”*** buyuruyor. Kâinatı dolduran sayısız güzellikleri görebilmek, hissedebilmek için, sükûn ve sükût gereklidir. Söz bizi kendimizden uzaklaştırır. Gevezelik, gerçeğin yerine kelimeleri koymaktan başka nedir? Hangi söz gerçeği anlatabilir? Önemli olan “kâl” sahibi değil, “hâl” sahibi olabilmektir. Sükût en derin konuşmadır. İnsanın gözü akli kadar görür. Hakiki imân sahiplerinin sözünden, işinden, işaretinden sakınmak gerek. Çünkü onlar Hak’la konuşur, Hak’la hareket ederler. Küçük bir yüz buruşturması insanı bazen ömür boyu süründürür. Peygamber Efendimiz, içinde Allah zikredilen ev diri, Allah zikrolunmayan ev ölü gibidir, buyuruyor. Halinden memnun olmak, rızâ, şükür, kanaat sahibi olmak en büyük edeptir. Geçen günler mazi olmuştur. Dökülen süte ağlanmaz. Gelecek bilinmiyor. Meçhul. O halde içinde yaşanan zaman dilimini en güzel değerlendirmek, onun bütün anlarını Allah yolunda harcamak en güzel yoldur. Bu dünya darılma pazarı değil dayanma pazarıdır. Allah’ın mahlûkatına hakaret nazarıyla bak-

mak çok tehlikelidir. İnsan bir anda tepetaklak oluverir. Unut-mayalım, bu dünya bizim dünyamız değil, Allah'ın dünyasıdır. Kıldığımız namaz bize huzur, sükûn, güzellik vermiyorsa, gidi-şimizi, hâl ve tavrımızı, kazancımızı, iç dünyamızı bir gözden geçirelim. Kendimize çeki düzen verelim. İlâhi mıknaatıs her in-sanı kendine çeker, yeter ki biz o liyâkati kazanalım. İç dünyası, haram, günah, riyâ, ikiyezlülük, dünya hırsı ile dolu bir insanda, çekilme hassası kaybolmuş demektir. Çeşitli hastalıkların, yük-sek tansiyonların, kan bozukluklarının kökeninde Hak'ka râzı olmayışın, iç dünyamızdaki kirliliklerin rolünü hiç düşündük mü acaba? Şeytan Allah'tan uzaklığın simgesidir. Gerçeği bulma ve ona yaklaşma arzusu ilerledikçe gaflet azalır. Dertlerin hepsi dünyaya, onun çeşitli nimetlerine bağlılıktan doğar. Kısmetinde olmayan bir şeyin ardına düşmek büyük bir yükür. İnsanı azâba götürür. Kimseyi küçük görmemeli, hor gözle bakmamalıdır. İn-san kalbi bir sırça köşk gibidir. Kırılırsa tamiri mümkün olmaz.

Bir kez gönül kırdın ise bu kıldığın namaz değil

Yetmiş iki millet dahi elin yüzün yumaz değil.

Der Yunus. Çekilen sıkıntıların hepsinin bir nedeni vardır. Güzel, yumuşak, sakın, efendice bir yaklaşım, birçok sorunu da-ha baştan yarı yarıya halleder. Şikâyet gafletin, nâdanlığın en açık göstergesidir. Kederini içine göm. Derdini kimseye söyle-me. Yan ama tütme. Olacak iş kendiliğinden olur. Sabret. Sabır her şeydir.

Hira mağarasındalar, Resûlullah Efendimiz ve Hazreti Ebu-bekir... Sessizlik ve sükûnet içinde olayların gelişmelerini göz-lüyorlar. Efendim der, Hz. Ebubekir, yorgunsunuz. Müsaade ederseniz dizime başınızı koyun, biraz dinlenin. Efendimiz mü-

barek başını koyar ve dalar. Biraz sonra Hz. Ebubekir'in gözünden gelen bir damla gözyaşı yüzüne değince uyanır. Sebebini sorar. Israr eder. Hz. Ebubekir, efendim der, dişim çok ağrıyordu. Dayanamadım. Gözümden yaş geldi. Özür dilerim. Niye önceden haber vermedin der Resûlullah Efendimiz. O büyükler büyüğü, inceler incesi, güzel insan, "Ya Resûlullah, Allah'ı size mi şikâyet edecektim..." der. Şikâyet ikliminden uzaklaşmak, edebe giden yolun ilk adımıdır.

Kakımak olaydı ger Muhammed de kakırdı

Vara yoğa kakırsın, sen derviş olamazsın.

Kakımak, malûm, vara yoğa itiraz etmek, münakaşayı itiyat haline getirmek... Münakaşayı sevmek, akıllı bel kemiğinde olanların harcıdır. Kimselere bir şey kazandırmaz. Zaman kaybettirir, sinir sistemini tahrip eder. Sükût en güzel tavır, en güçlü kalkandır.

"Yere göğe sığmam da mü'min kulumun gönlüne sığarım" Hadis-i Şerifindeki incelikleri sezmeye çalışalım. Bu işler patırtı gürültü ile, münakaşa ile, tartışma ile olmaz. Mânâ âleminde bağıra çağıra girilmez. "Ya Musa, nalınlarını çıkar" emrindeki sırrı çözmek gerekir. Allah'ın yanında kendi kıymetinizi aramayın. Allah'ın sizin yanınızdaki kıymetini arayın, ölçün. O zaman kıymetinizi anlarsınız.

Dünyada herkes gaflette değildir. Gönül Feyzi İlâhi ve Nûr-u Resûl ile dolmuşlar vardır dünya yüzünde. Onlar yeryüzünün dengesidir. Bir Allah dostu bul da kendine ayna yap. Resûlullah Efendimiz, ***"Mü'min mü'minin aynasıdır"*** buyuruyor. Ne dilerse öyle iş gören Allah'a kendini teslim et, o anda rızâ yoluna girersin. Yaşadığımız günlerin, saatlerin, dakikaların kıymetini

bilelim. Biz bu dünyaya, yiyip içmeye, gülüp eğlenmeye, göbek atmaya, keyif çatmaya gelmedik. Bir sınavlar dünyasındayız. Unutmayalım. Ne ekersek onu biçeceğiz. Dünya ahiretin tarlasıdır. Hayatta iken verdiğin bir hurma, senden sonra ruhun için verilecek yüz miskal altından daha hayırlıdır. İmkânlarım yok deme. Herkes bir şey verebilir. Veren el, alan elden hayırlıdır. Hiçbir şeyin yoksa, bir tebessümün de mi yok... Bazen bir tebessüm, sımsıcak bir selâm, bir insanı intihardan döndürebilir, ona tahammül gücü, sabır, yaşama sevinci verebilir. Yazık o insana ki, içindeki imân ateşi sönmüştür. Kâbe’de doğup, put-hanede ölmüştür. Dili ile öğüt verene uyma. Fiili ile öğüt verene uy. Duvara dayanma yıkılır. Ağaca dayanma kurur. İnsana dayanma ölür. Allah’a dayanan ne yıkılır, ne kurur, ne ölür. Vicdanı ferahlandıran şey sevaptır, içi kemiren şey günahdır.

Nefsin terbiyesi, her edebin esasıdır, temelidir. Bu tam olmadıkça diğer edepler gösterişten, riyâdan ibaret kalır. Kendi kusurlarımızı, kendi ayıbımızı görmek, başkasının ayıbını görmeye perde olmalıdır. İnsan, kendi kusurunu düzeltmedikten sonra diğerlerinin kusurlarını söylemeye ne hakkı, ne de selâhiyeti olabilir. Edepli olmaya niyet eden insan, evvelâ kendini arı, duru, içi güzel, dışı güzel bir kimse haline getirmeye gayret etmelidir.

Yakını bırakıp uzağa gitmeyelim. Kendimizi düzeltelim. Herkes düzelir. Allah dostlarının boyası ile boyanmak, halleriyle hallenmek en güzel yoldur. Malayânîyi terk, hatalarına halisane tövbe, kul haklarını edâ etmek kalbi Hak muhabbetiyle doldurur. Az konuşmak edeptendir. Lüzumsuz söz söylemektense sükût etmek insanlık vakarına daha uygundur. **“Sükût olsun sana tevhid”** ilkesini günlük hayatında uygulayanlar, çok şey kaza-

nırlar. Diline hâkim olamayanlar, zamanın kendilerine neler hazırladığını nereden bilecekler...Yerinde sükût etmeyi bilmek söz söylemekten daha önemlidir. Sükût ahlâkın başıdır. Kemâlin, kelâmının altındadır. Bir zata sormuşlar, nefsinin en ziyade muhafaza eden kimdir? Cevap vermiş, lisânının en ziyade muhafaza eden... Hikmetsiz, lüzumsuz, faidesiz sözde nedâmet, sükûtta ise selâmet vardır. Başkalarının kusurunu araştıranın kendi kusurları araştırılır. Başkasının ayıbını arayan kendi ayıbını artırmış olur. Gıybet edenlerle dinleyenler günahta beraberdirler. Gıybetin bir kısmı zinâdan şiddetlidir. Din kardeşini ayıp şeylerden biriyle ayıplayan kimse, o ayıbı bizzat kendisi yapmadıkça ölmez. Kim bir müslüman kardeşinin kusurunu örterse, kıyamet gününde onun da kusuru örtülür. Kim bir müslüman kardeşinin gam ve kederini giderirse, Allah da kıyamet gününde o kimsenin gam ve kederini giderir. Bir hadis-i şerifte, **“Ya hayır söyle, ya sükût eyle”** buyuruluyor. Bir bu hadisi günlük hayatında, ev ve iş hayatında uygulayanlar, bilgiden yaşantıya dönüştürebilenler için fetihler vardır. O kimsenin hayatına renk, ışık ve güzellik gelir.

İnsanoğlu yalanın ne kadar zararlı olduğunu, bir tek yalanın dahi onun iç dünyasını ne kadar kararttığını, sinir sistemini ne kadar sarstığını bilse, hiç tevessül eder miydi? Yalanın onun rızkının bereketini azalttığını bilse, hiç teşebbüs eder miydi? Peygamber Efendimiz bir hadis-i şerifinde **“Yalandan hazer ediniz. Zira yalan ile imân bir arada bulunamaz.”** buyuruyor. Mü'mine yalan yakışmaz. İnsanların başına gelenlerin çoğu dilindendir. Dili korumak gerekiyor. Her duyduğu sözü söylemek insana günah cihetinden kâfidir.

Sükût âlimin süsü, cahilin örtüsüdür. Birbirine dargın, kırgın iki kimsenin arasını düzeltmek, insana şehitlik sevabı kazandırır. Günahından tövbe eden ve bir daha onu hiç işlemeyen, günahı işlememiş gibi olur. Tövbe karanlıktan aydınlığa çıkıştır. Tövbe, şerden hayra dönüştür, gûnahtan sevaba geçiştir. Tövbe en güzel yıkaniş, temizleniş, arı duru tertemiz oluşturmaktır. Alçak gönüllü, mütevâzı, edepli, ince ruhlu olanları Allah yükseltir. Zıtlar, birbirinden kaçır. Işık gelince karanlık gider. Her zerrede bir nur, her katrede bir zuhur vardır. Kalbin gıdası Allah muhabbetidir. Doğruluk sevgiye, sevgi de kaynaşmaya götürür, insan ne düşünüyorsa odur. Eğer düşündüğün gül ise, sen bir gül bahçesisin. Hangi kapıyı çalarsan o açılır. İlâhi aşk kapısını çal ki seni güller karşılasın. Mutluluk, ömür sermayesini Allah'a vuslat için aşkla, heyecanla harcamaktır. Gönül sâfiyeti ile düşünce kemâli paralel giderler. İslâmiyet öyle bir güneş ki, her gün yeniden doğar. Sen kendi kendinin sığınağısın. Güçlü ol. Güçlülüğe giden yol, sadelik, tevâzu, efendilik, yalnızlık, azla yetinmek, sabır, şükür ve kanâatten geçer. Çevremde güneş yok diye ne diye yakınıyorsun. Sen kendin güneş ol. Başkalarına ışık ver. Asıl güçlü olanlar her şeye rağmen ışığı bulanlar ve yaşayanlardır. Gelin dostlar, bizler nefret eden insanların arasında sevgi ve sevinç içinde yaşayanlardan olalım. Unutmayalım, bu dünya darılma pazarı değil, dayanma pazarıdır.

Hamd ve Şükür

Yıllarca önceydi. Bir Allah dostunu ziyarete gitmiştim. Hatırını sordum. Annesinin hasta olduğunu, hastahanede yattığını söyledi. Biraz sohbet ettik. Sonra muhterem vâlideyi ziyarete gittik, incecikti. Yatakta yatıyordu. Yüzü nur gibi olmuş... Bizi görünce doğrulmak için çaba harcadı. Hemen koştuk. Elini öptük. Hatırını sorduk. Biliyor musunuz dedi. İçim ne istiyor. Cambaz olmak isterdim. Allah Allah. Tuhafımıza gitti. Yaşlı, nur yüzlü, hanımefendi bir insan cambaz olmak istiyordu. Herhalde bir nedeni vardı. Anlayamamıştık. Güldü, izah etti... Bu ayaklarım benim yıllarca bedenimi taşıdı. En yorgun zamanlarımda bile ses çıkarmadı. Beni müşkül durumda bırakmadı. Eğer cambaz olsaydım, eğilir, ayağımın altını öper, ona olan şükran borcumu belirtmek isterdim.

Bu sözler beni çok etkiledi. Yıllardır unutamadım. İfledenî bir insan, gördüğü en küçük bir iyiliğe, yakınlığa, ilgiye karşı bile ömür boyu borçlu olmalıdır. Hayat, yaşamak, varolmak, biraz sevgi, biraz saygı, biraz ilgiden başka nedir? Hepimizin bek-

lediği, özlediği bu değil midir? Bir yerde bize direnme gücü veren, bizi ayakta tutan, yaşama sevinci veren insanlara teşekkür borçlu değil miyiz? Bütün bunlar bize Allah'ın lütfu değil midir? İşte burada karşımıza hamd ve şükür çıkıyor. Hamd kelimesi Arapçadır. Mânâsı hiçbir dilde yoktur. Hiçbir dile çevrilemez. Bugüne kadar kimse teşekkür kelimesine karşılık bulamadı. Hamd yalnız Allah'a mahsustur ve yalnız ona yapılır. İnsanlık hamdı Resûlullah Efendimizden öğrendi. Hamdetmek Allah'a karşı teşekkür etmektir. Hamddan uzak olanlar, aslını bilmeyenlerdir. Nereden gelip, nereye gideceğinden, rızıkımızı kimin verdiğinden haberi olmayanlardır onlar. Fatıha onunla başlar. Âlemlerin Rabbi olan Allah'a hamdederim. Errahmanirrahim, dünya âleminde bütün yaratılmışlara rahim, şefik, yakın, yardımcı olan, âhiret âleminde yalnız inananlara Rahman olan Allah demektir. Bunları hakkıyla idrâk edip, iç dünyalarında yaşayanlar, ne kadar hamdetseler yine de az olduğunun bilincinde olanlardır.

Şükür, görülen nimete karşı kadirşinaslıktır. Şükür bütün mahlûkata haberi olsun olmasın Allah tarafından öğretilmiştir. Yağmurla beraber yaprakların ve çiçeklerin pırıl pırıl olması, su içen kuşun kuyruğunu sallaması, karnı doyan bir insanın tebessüm ederek oh demesi şükürdür. Ama kimi bilerek yapar, kimi bilmeyerek... Herhalde insan olarak yaratılana düşen her an, her vesile ile şükür içinde olmaktır. Ne yaparsak yapalım, yine de Rabbimizin verdiği nimetlere tam şükür etmiş olamayız. İnsanoğlu gerek Allah'a, gerek yapılan iyiliklere vesile olan insanlara teşekkür etmesini bilmelidir. Teşekkür kelimesinde insana huzur veren, mutluluk veren, kelimelerle izahı mümkün olmayan bir sır vardır. Bir ruh hekimini tanıdım. Gelen hastalarına,

günde yüz kere teşekkür edecek vesileler bulun, içten, yürekten teşekkür edin diyordu. Konuştuk, sohbet ettik. Sebebini sordum. Bunu yapabilen bütün hastalarında gözle görülür bir iyilik müşahade ettiğini söyledi. Bir insana teşekkür etmek, sizin vasıta olmanız dolayısıyla sizin kanalınızdan Allah’a şükrederim demektir. Bunun eciri de sizin olsun demektir. İnsanda tecelli eden iyiliklerin ve güzelliklerin hepsinin aslını, nereden geldiğini bilmek, öğrenmek durumundayız. **“Söyleyene bakma, söyletene bak”** derler. **“Çekil aradan, kalsın Yaradan”** sözü ne kadar anlamlıdır. Teşekkür kelimesinde bir dua gizlidir. Teşekkürü gerektiren fiili yapana biz “bu iyilikleri, bu güzellikleri onda dâim kıl Allah’ım, diye aynı zamanda duâ etmiş oluyoruz. Allah bütün işlerinde sana hayırlar ihsan etsin diyoruz, teşekkür etmekle. Onda gözle görülemeyen, kelimelerle tarif ve izâh edilemeyen bir sır var, insanı ürpertiyor.

Eğer bugün fert olarak ve toplum olarak huzursuzsak, mutluluk bizim için sadece bir kelimedenden başka bir şey değilse, insanlar içkiye, sigaraya, uyuşturucuya, kumara, lükse, konfora bu kadar battılar, israf içinde yüzüyorlarsa, bütün bunlar şükürsüzlük ve hamdsızlığın doğal sonuçlarından ortaya çıkmaktadır.

Kim ne derse desin, ne söylesen söyleyin, hamdetmeyen, şükretmeyen, nankörlük eden insanlar bir yere gelemesler. Bir süre sonra ellerindekilerini de kaybederler. Kendini düzeltmek isteyen insan işe önce şükürle, hamdla başlar. İnsan en güzel surette yaratılmıştır. Kendi kendini zedeleme, örseleme. **“Hoşça bak zâtına kim, zübde-i âlemsin sen”** diyor Şeyh Gâlip. Dikkatli ol, uyanık ol, Allah’ın yarattığı şeylerde Allah’ın kudretini görmeye çalış. Kâinatta yaratılan her zerrede bir incelik, bir gü-

zellik, bir mükemmellik vardır. Görmeye çalış. Kâinattaki ilâhi senfoniye duymaya çalış. Durmadan, aksamadan, şaşmadan her şey Allah'ı tesbih ediyor. Allah ile insan arasındaki köprü sevgidir, şefkattir, tebessümdür, hayırdır, iyiliktir. İnsan bu dünyaya cemâl ile gelir. Cemâl ile cemâle kavuşur. Cemâl, iç ve dış güzelliştir. Allah cemildir, cemâli sever. İnsanın cemâli de sözünün güzelliğidir. Kimseye düşman gözüyle bakma. Hatalı da olsa o da insandır. İnsan yaptığı iyilikler, güzellikler ve hayırlarla cemâle kavuşur. Her an Allah ile beraber olmak, namaz-ı daimûn içinde olmak insanın elindedir. Sende gizli olan malzeme ile kendini bul. **“Nefsini bilen Rabbini bilir”** hadisindeki inceliği sezmeye çalış. Kur'an-ı Kerimde Cenab-ı Hak, **“Ben size şah-damarınızdan daha yakınım”** buyuruyor. Çok düşünmek gerek. **“Bana bir adım gelene, ben on adım yanaşırım.” “Ben insanın sırrıyım, insan benim sırrım.”** Bu iç içelikdeki sırları düşün. Duymaya çalış. Bunda fetihler vardır. En büyük zikir, Allah'ın zikridir. İnsan bir mekândır, aslı lâmekândır. İnsanın rengini, gerçek hüviyetini içinden okumak lâzımdır. Renk, koku, tat, meyve, ağaç ufacak bir tohumda gizlidir. Gönül gözü açılınca her şey bir anlam, güzellik kazanır. Şükür, hamd, sabır, kanâat, teslimiyet bizi bu güzellikleri görmeye götürür. İnsanlar arasında en sevilmeyen hususlardan biri, nankörlüktür. Nankör, Allah'ın verdiği sayısız maddî ve manevî nimetleri görmeyen, aldırmayan, şükretmeyen insan demektir.

Şükretmeyi ruh ezelden bilir. Allah yarattıklarına hamdı öğretmek için Resûl göndermiştir. Hamd sonradan öğretilmiştir. Hamd onu tanıtan, yalvarma edebini öğreten Resûlden Allah'a çevrilir. Şükürün ifadesinde tekrarının, devamının, fazlalaşmasının isteği gizlidir. Hamdda “fazlasını istemem, bu kadar yeter,

beni bu halime bırakın” muradı vardır. Hamd ile azaptan ve cehennemden kurtulunur. Şükür ile cennete girilir. Dünyadaki hamdı iyice öğrenmeden örselememelidir, şükürde kalmalıdır. Çok ince haller vardır. Hamdın yeri ayrı, şükürün yeri ayrıdır. Hamdın ifadesi rızâ, tahammül ve sabırdır. Şükürün ifadesi edep, incelik ve zarafet içinde emirlere, tecellilere itâattir. Şer dediğimiz hamddan uzak oluşun sonucunda ortaya çıkan durumdur. Hamd edene şer gelmez. Kanâat ve sabır zırhına bürünene şeytan yaklaşamaz. Resûlde fâni olmak budur. O zaman korku da olmaz. Zira, kendisi rızâda erimiştir. Bütün yasaklar, emirler, nehiler, haramlar ruhun aslî vatanına tertemiz, kirlenmeden, lekelenmeden dönmesi içindir. **“Sen O’ndan razı, O senden razı olarak dön Rabbine”** Ayet-i kerimesi hepimiz için, bütün insanlar için ne güzel bir hedef, bir ideal, bir aşktır. Allah cümlemize nasibetsin... Emirleri hakkıyla yerine getirmeden Allah’tan bir şey istememek hayâdır. Esmalar, kuldaki tecellilerine göre tezâhür ederler. Hangi esma daha çok tecelli ederse, o kul, o şekilde bir insan olur. Ya Rahim esmasının mazharı olmak için o kimsenin yaşantısı içinde rahim ve şefik olması lâzımdır. Bütün mevcudâta rahim ve şefik olmayan kimseye bu esmanın yardımı olmaz. Cemâlde eriyen cemâlli olur. Hâl sahibi insanlarla beraber sohbet ederken bunun için mutlu oluruz. Huzurlu oluruz. Bütün sıkıntılarımızı, dertlerimizi unuturuz. İnsanı mutmaine mertebesine çıkaran temiz ahlâkıdır, çıkana kadar akli ile kavga halindedir. İbâdet insanı olgunlaştıran, yükselten, güzelleştiren en büyük etkidir. İhsânı ve keremi de ibâdete arkadaş etmek gerekir. İhsân ve kereme kavuşamayan insan Allah’ın güzel kulları arasına giremez. Kötü söz yabani ota benzer. Sulamadan da biter. İyi söz çiçek gibidir. İtina ile bakılmak ister.

Biz sahip olduklarımızı çok seyrek ama sahip olmadıklarımızı her zaman düşünürüz. Şükretmeyi unuttuğumuz için bedbin ve karamsar oluyoruz. Düşünmek ve şükretmeyi itiyat haline getirmek ne güzeldir.

İşit Niyazi'nin sözünü bir nesne örtmez Hak yüzünü

Haktan ayrı bir nesne yok gözsüzlere pinhan imiş

Hayret makamı aşk ve irfan makamıdır. Hz. Muhammed, ***"Rabbim, bende sana ait olan hayreti çoğalt"*** buyurmuştur. Gönül aynası paslı ise, düşünce saçmalar durur. Ancak temizlenirse, cilâlanırsa her şeyin özünü, anlamını, amacını anlayabilir. İçinde yaşadığımız madde dünyası sınırlıdır. Gönül aynasının sınırı yoktur. O hiçbir yere sığmaz ama her şeyi içine alır. Mânâ yolunda yürürken, ürkmemek, sabırsızlık göstermek gerekir. En uzun yolculuk ilk adımla başlar. Avuç avuç topraklarla koca dağlar eritilir. Vehbi Koç'a sormuşlar. Bu kadar paraya nasıl kavuştun? İlk lirayı kazanmakla, demiş. Büyük bir iş başarmak isteyen, işe küçükle başlamalıdır. Yüreğini koymalıdır. Bize düşen, âlem âyinesinde Hak'kı müşahede etmektir. Allah kimseye tâkat getirmeyeceği şeyleri yüklemes. Bu âlemde her zerre bizi irşâd edebilir. Yeter ki o şeyin ikazından ders alabilelim. Aman gecikmeyelim. Dem bu demdir. Testilerimizi sular akarken dolduralım.

Hikmet

Hikmet mü'minin yitik malıdır. Onu nerede bulursa alır, buyuruyor Resûlullah Efendimiz. Kur'an-ı Kerim'de hikmet için **"Allah hikmeti dilediğine verir. Kime hikmet verilmişse, ona pek çok hayır verilmiş olur"** hükmü geliyor. Hikmet, eşyanın hakikatine ve gizli mânâsına sevgiyle ulaşabilmedir. Bilinmeyene değil, bilinemeyene varabilmedir. Hikmetle kalpte bir nur doğuyor ki, Hak'la bâtil onunla ayrılıyor. Keza, güzelle çirkin, asille bayağı, temizle kirli, ışıkla karanlık arasındaki fark onunla ortaya çıkıyor, aşikâr oluyor. İlâhi ahlâkla ahlâklanmış oluyoruz. Hikmetle insanların toplum içindeki şerefi yükseliyor, sultanların ulaşamadığı sevgi, saygı ile çepeçevre sarılıyor. Hikmetin kaynağının dokuzu uzlette, biri sükûtta gösteriliyor. İlim meclislerinde oturarak, Allah dostlarının sohbetini dinlemek, tefekkür etmek, eşyanın hakikatini görmeye çalışmak, edepli olmak, zarif olmak, saygılı ve ince olmak, her zerrede Hak'kı müşahedeye çalışmak, Yunus'un dediği gibi **"Benim bir karıncaya ulu nazarım vardır"** dikkati ve uyanıklığı, hayreti ve hayranlığı içinde olmak, bizi adım adım hikmete götürür. Hikmet bir aşktır, yaşanan bir hâldir. Ancak kalp ve kafa, kirlerden, günahlardan,

basit ve küçük işlerden, hesaplardan, önyargılardan, anlamsız takıntılardan kurtulduktan sonradır ki, kalpte hikmet güneşi doğmaya başlar. Allah'tan hikmet isteyen, hikmetin kaynağı olur. Bir Allah dostuyla kaynaşan insan, onun himmetiyle, görür ve bilir bir insan olur. Allah'ın ahlâkı ile ahlâklanır. Kalbi gaflete düşüren, bazen tamamen öldüren meşguliyetlerden uzaklaşır. Hikmet gelince, kin, haset, fesat, kıskançlık, çekememezlik gider. Hikmetle insanın gözlerine doğruyu görmek hassası ihsan edilir. Her şeyin hakikatini görmeye başlar. İnsan hikmete ulaştıkça yüklerden kurtulur. Yol uzun, yük ağırdır. Bu yükler atılmadıkça insan ezilir onların altında. Dayanamaz. Katlanamaz.

İlim meclislerinden, sohbetlerden en çok istifade edenler, orada en çok tevâzu ve edep içinde, saygıyla, efendice oturanlardır; incelik ve mahviyet gösterenlerdir. İlâhi rahmet, saygılı, mütevâzı, edepli insanların gönlüne yağar, kalbi kırık, gönlü mahzun olanlara nasibolur. Hak indinde en mübarek sıfat mahviyet ve tevâzudur; kim Allah için tevâzu gösterirse, Allah onun kadrini yüce kılar. Allah kıyamet gününde ancak kendi rızası için yapılan amelleri kabul eder. Her kim Allah için ihlâsla kırk gün amel ederse, onun kalbinden lisanına hikmet pınarları akar. Allah'tan gayri her şeyi kalpten atarak Cenab-ı Hak'tan bir an bile olsa gaflet etmemeye çalışmak, hikmete giden en güzel yoldur. Hürmet getiren, hürmet götürür. En muhterem insan, Rabbine ve emirlerine en çok hürmet ve tâzim eden insandır. İnanan insanlara, Allah'tan ümidi kesmek yakışmaz. Onun rahmet ve mağfireti her şeyi kuşatmıştır. Ümitsizlik tarafına gitme, ümitler vardır. Karanlık yöne gitme, güneşler vardır. Kim tövbe eder, inanır, güzel davranışlarda bulunursa, Allah onların seyyiatını hasenata tebdil eder. Tevâzu, edep ve incelik bütün güzelliklerin kaynağıdır. Her türlü kavga ve gürültünün sebebi

ve menşei, kendini beğenmek, gurur, kibir ve hâyâsızlıktır. Hâyâyâya bürünen kimsede insanlar katiyen ayıp görmezler. Hâyâ insana her zaman ve her yerde hayır getirir. Her dinin kendine mahsus bir ahlâkı vardır. İslâm dininin ahlâkı da hâyâdır. İmân iki kısımdır. Yarısı sabır, yarısı şükürdür. Hiçbir kimse, sabır verilen kimse kadar büyük lütfâ nail olmamıştır. Bir gül yüzlü sordu. “Yarabbi, o kadar nimet veriyorsun ki, hangisine, nasıl şükredeceğimi bilemiyorum.” “Kulum bana şükürde aczini bildi mi şükretti demektir.” buyruldu. Şükredilmeyen nimet bağışlanmayan bir günahtır. Rızâ, olayların akışı içinde kalbin sâkin olması ve telâşa düşmemesidir. Kulun Allah’tan gelene râzı olması, ancak Allah’ın ondan râzı olmasına bağlıdır. Eğer Allah kulundan râzı ve hoşnut olursa, o vakit kula, rızâ makamına varmak müyesser olur. Rızâ, kâmillerin makamıdır. Allah’tan gelenlere rızâ göstermeyip telâşa düşmek, kalben itirazda bulunmak noksanlıktır. İmânın henüz tam olmadığını gösterir. Bu insanlar sürekli olarak şükür yerine şikâyet ederler. Şikâyet nefsin tekme atmasından başka nedir? Bir ömür boyu şikâyet ede ede nereye varacağımızı sanıyoruz? Önemli olan, Allah’ı ve Resûlünü bütün varlığımızla sevmek, kayıtsız şartsız teslim olmaktır. Acılar sevgi ile tatlılaşır. Bakır sevgi ile altın olur. Dertler, sevgiden derman olur. Nakışta nakkaşı görenler ne güzel insanlardır. Resûlullah Efendimiz bir Hadis-i Şeriflerinde **“Yarabbi bana eşyayı olduğu gibi göster.”** diye dua buyurmuşlardır. Kâinatı kimimiz bir zindan, kimimiz de cennet olarak görüyoruz. Her şeye görüşümüz nispetinde değer veriyoruz. **“Dostlarının sevinciyle sevinirsen, bu cihan sana bir gül bahçesi gibi görünür. Ey bayağı kişiler, sizler Firavunun dostusunuz da ondan Nil nehri size kan görülmektedir.”** diyor Mevlânâ. Doğru görme kolay ve önemsiz değildir. Kâinatın en büyük, en

zor işlerinden biridir. Nitekim bu cihan bazılarının gözüne Hak'kı tesbih eder görüldüğü halde, bazılarına göre cansızdır. Hadis-i Şerifte, **“Yarabbi çirkini bana çirkin olarak, iyiyi de iyi olarak göster.”** buyuruluyor.

Hasta iken içtiğimiz arı duru, tertemiz bir bardak su, nasıl bize tatsız, tuzsuz, zift gibi, zehir gibi gelirse, öfke, kin, garaz, haset, nifak, kıskançlıkla, şükürsüzlük, sabırsızlık, kanâatsizlikle dolu olduğumuzda karşımızdaki nur gibi, tertemiz, ışık dolu insanları da, baktığımız gibi görürüz. Niyazi-i Mısri ne güzel söylemiş.

Halk içre bir ayineyim herkes bakar bir an görür

Her ne görür kendi özün, ger yahşi ger yaman görür

Şeytan Âdeme baktı baktı da çamurdan başka bir şey görmedi. Ben ateştenim; Âdem balçıktan dedi. Asıl körlük hıristan, benlikten, nefsanîyetten doğan körlüktür. İnsana nefis, ego penceresinden bakmak öldürücü bir zehirdir. Yusuf'a kardeşleri hasetle, kıskançlıkla, hışımla baktılar da onu kurt gibi gördüler. Oysa Yusuf, gül yaprağının üstündeki yağmur tanesi gibi tertemiz, güzeller güzeli bir insandı...

Mânâyâ ermeyen insan, er değil, surettir, bunları ekmek ve şehvet öldürmüştür. Mü'min, Allah'ın nuru ile görür. Allah'ın nûru gökleri bile delip geçer. Boşuna dolaşıp durma. Rabbani bir göz ara da, yetişmeye çalış. Allah'ın nuru ile görenler, nefsin, cehlin perdelerini yırtmışlardır. Onlar, önden de, sondan da haberdardırlar. Bütün varlıkları Hak'kın nûru ile görürler. Gördüklerini ehil olmayandan gizlerler. Çünkü Hak sırlarını açmak helâl değildir. Kim daha çok sonu görürse, o daha mesuttur. Bu dünya, mahşere hazırlanmak ve ektiğini biçmek için bir sınavlar

dünyasıdır. İşin daha başından sonunu gör ki, din günü pişman olmayasın. Zarardan kurtulmak istiyorsan işin önüne bakma, sonuna bak. Kimsenin sonunu görmeden ona mutludur, başarılıdır deme.

Nice kimseler vardır ki, gözü uyanık ama, gönlü uyur. Gönül, Allah'ın nazar kıldığı bir aynadır. O ayna arınmış, temizlenmiş ise, mânâ âleminde pek çok gerçekler ona yansır. Gönül gözü kime gözcü olursa, onun gözü, iç ve dış âlemi apaçık görür. Gönlü uyanık olan kimsenin baş gözü uyusa bile, kalbinde yüzlerce göz açılır. Önemli olanı, hem nakışı, hem nakkaşı aynı anda görebilmektir. Sebepleri delip geçecek, perdeleri kökünden söküp atacak bir göz gerek. Müsebbibi apaçık gören, cihanın sebeplerine gönül verir mi hiç? Kemâle eren göz aslı görür. Sebeplerin de başka sebepleri vardır. Sebebe bakma, O'na bak. Söyleyene bakma, söyletene bak. Kâinat bir sebepler zinciridir ki, her halkanın sonu Allah'a varır. Yunus **“Ol göz ki seni gördü, ol neye nazar etsin”** der. Hak'ka hâl ile erilebilir. Bu ancak Muhammedî ahlâkla mümkün olur. Sevgi, saygı, edep, incelik, zarafet, şefkat, merhamet, sabır, şükür ve kanâatle hayvanî hislerden, benlikten, kibir, gurur ve nefsanilikten kurtuluruz. Allah'a yavaş yavaş yaklaşmanın zevki ve heyecanı bütün varlığımızı kaplar.

Bu âlem bir pazardır. Herkes bir alışveriş içinde, ortaklık toz duman içinde. Yarın, gün gelecek, kimin atlı, kimin yayan olduğu ortaya çıkacak. Kim kârda, kim zararda o zaman anlaşılacak. Gerçek kazanç, kendini Hak'ka verip O'na ulaşmaktır. Bir Âyet-i Kerimede **“Allah mü'minlerden nefislerini satın alır”** buyruluyor. **İnsan bir görüşten ibarettir**, diyor Mevlânâ... **Gerisi post, kabuk... görüş de dostu gören görüştür.**

Kimin kalbinde kapı açılırsa, gönül göğünde yüzlerce güneş görünür. Gönlü uyanık olanın baş gözü uyusa bile, gönlünde yüzlerce göz açılır. Her güzele güzellik gönülden gelir. Peygamber Efendimiz, **“Allah suretlerinize bakmaz, kalbe bakar, kalp işlerinizi düzene koyun”** buyuruyor. Sedef kanâatkâr olduğundan inci ile doldu. Gönlünde Hak sevgisi arttı mı şüphe yok ki, Hak da seni seviyordur. Tevâzu, insanı insanlar nazarında şerefli ve sevgili kılar. Şükür nimetin devamına sebep olur. Sükût insana heybet bahşeder. İnsanın başına gelenler kendi dilindendir. Allah için akıtılan gözyaşı insanın kalp gözünü açar. İşlerini hayra yor ki hayra ulaşsın. Dünya ve âhiret acılarını teskin edecek, kalpleri, gönülleri ferahlandıracak ancak tevhidin nurlarıdır. Ehl-i Tevhid olmayanların dimağlarında hiçbir lezzet yoktur. Bunların dünyadan istifâdeleri, hasta olan bir adamın yemek yemesi gibidir. Bugün dünya deliliğe doğru gidiyor. Çünkü dimağlar bozuk. Onları düzeltecek tek çare tevhid inancıdır. Ehl-i tevhid olanlar ateş içerisinde olsalar bile rahattırlar. Nemrud, Hazreti İbrahim’i ateşe attı. Fakat tevhidin nurları o ateşi cennet bahçesine çevirdi.

Tevhid, dünya ve âhiretin nûrudur. Tevhidin yokluğu, fert hayatında da, toplum hayatında da zulmeti getirir. Tevhidi “hâl” halinde yaşayan bir insan bu fânî âlemin geçici zevklerine kendisini kaptırmadığı gibi, dünyayı ahiretin tarlası bilerek, fitratının müsaadesi nispetinde bu fânî âlemde de iyi bir isim bırakmaya gayret eder.

Yunus **“biz kimseye kin tutmayız, düşmanımız kindir bizim”** diyor. Sait Faik, **“her şey bir insanı sevmekle başlar”** diyordu. Biz bu sevgiden yola çıkalım. Yeryüzündeki bir kum tanesinden gökyüzündeki Samanyolu’na kadar sevgi sınırla-

rimızı genişletelim. İnsaniyla, hayvaniyla, taşı, toprağı, bitkisiyle bütün kâinatı kucaklayalım. Bir Allah dostuna soruyorlar. İnsan ne zaman olgunlaşır. Cevap veriyor, düşmanını dost bilmekle. Kalbini, kafasını kinden, nefretten, düşmanlıktan, hasetten, kıskançlık ve dedikodudan uzaklaştıran, bütün varlığı sevgiyle kucaklayan bir insan hikmetin kaynağı olur. Fazıl Hüsnü Dağlarca gibi **“Ben cihanın altın terazisine / ağırlığımca sevgi vermişim / ses edin uzak milletlerin gençleri / bütün antenlerimi germişim”** diyebilmek ne güzeldir. Madem ki Resûlullah Efendimiz **“Ben âlemlere rahmet olarak gönderildim”** buyuruyor. Allah’ı sevmek, bütün varlığımızla Allah’a yönelmektir. Allah sevgisi gönüllerin biricik hedefi ve gayesidir. Allah sevgisini kazananlar her şeyi kazanmış olurlar. Allah insanları ilâhi sevgisiyle kuşatmıştır. Kulların günahlarından tövbe etmeleri kadar, Allah’ı hoşnut edecek bir durum yoktur. Af kapısı daima açıktır. İslâm’da ümitsizlik, karamsarlık yoktur. Yeter ki hatalı gidişimizden dönelim, af dileyelim.

Rabbimiz, bütün işlerde yumuşaklığı ve yumuşak davrananları sever. Gerçek müminler, Allah katında meleklerden de üstündürler. Allah tarafından sevilenler, herkesin sevgisini kazanırlar. İnsan sevdiği ile beraberdir. Kur’an-ı Kerim’de **“Beni anın ki ben de sizi anayım”, “kalpler ancak Allah’ı anmakla itminan ve sükûn bulur”** buyuruluyor. Allah’ı anmak insana büyük sükûn ve ferahlık verir; bütün amellerden üstündür. İslâm’a göre yaşamak fitrata göre yaşamaktır. Allah’tan bağışlanma dileyenlerin, önce Allah’ın kullarını bağışlamaları gerekir. İnanç, Allah’ın sevmediği her şeyden temizlenip, kalbini onun ışığı ile aydınlatmaktır. Aşk okulunun sessiz, sözsüz öğrencisi olalım. Sevelim, sevillelim. Bu dünya darılma pazarı değil, dayanma pazarıdır. Önemli olan Hazret-i İnsan olabilmektir.

İnsanların zaafı, bardağı ağır ağır dolduran damlaları, ayrıntı saymasıdır. Göze sadece son damla gözüксе de, bardağı taşıran, damlaların tümüdür. Kaybımız ve kazancımız hep ayrıntılarla oluyor. Kim zerre kadar hayır veya kötülük yaparsa, muhakkak karşılığını görüyor. İnsanların ayrıntı olarak gördükleri hususlar, büyüyor, büyüyor, dağ gibi oluyor. Ortaya hissiz ve sevgisiz bir toplum yapısı çıkıyor. Her tohum er geç kendi meyvesini veriyor. Kederli olmamızın kökü, varlığımızın hikmetini bilmeyişimizde saklı. Bakılan şeyden çok, bakıştır önemli olan. Kendini tanımadan, hayatın derin anlamını sezmeden, kimse mutlu ve huzurlu olamaz. İnsanlar dünyayı geziyor, görüyor, ama en büyük mucize olan kendi varlığını görmeden bu dünyadan göçüyor. Her yapılan hareket, her sarfedilen söz bir ekranda görülecek. Kendi hayatımızın filmini kendimiz çeviriyoruz. İyi ya da kötü bir oyun oynuyoruz, adına yaşamak, varolmak diyoruz.

Şükür azı çoğaltıyor. Bir kum tanesinde bazen kâinat gizleniyor. Geçici şeylerle avunan, onları seven, kendinin sanan, bir süre sonra onların elinden alınışına şahit olacaktır. Doğruluğun, iyiliğin, paylaşmanın, sevginin olmadığı durumlarda ve yerlerde bir süre sonra o mal, o ilim, o makam belâ olur insanın başına. Çünkü bütün verilenler emanetti. Hak'kın rızasına uygun yolda kullanılmaları isteniyordu. Hak'tan başkasına güvenen, O'nun nimetlerini başkalarından bilmiş olanlar, er geç yanıldıklarını göreceklerdir.

Sürekli Hak'la çekişen, nefsi için O'nu kötüleyenler, istediği mala, mevkie, statüye ulaşamayınca O'nu itham edenler, insanlardan umduğunu bulamayınca O'nu suçlayanlar, suçu önce kendilerinde aramalıdırlar. Bu gibi durumlarda biran önce tövbe

etmek, sonra da tövbeyi bozmamak gerekir. Asıl hüner budur. Arzuları kalbinden atan, Allah rızası için onlardan uzaklaşanların içi Hak'la dolar. Yaşadığımız günü ömrümüzün son günü bilelim. İşlerimizi ona göre ayarlayalım. Bu duygu bize yeter. Önce nefesine öğüt verip onu yola getirmeyenlerin, başkaları üzerinde etkili olmaları mümkün müdür? Kuru davaya günümüzde kimse inanmıyor. Gülüp geçiyorlar. Dilinden şükür düşmezken, kalbi sürekli itiraz halinde olana ne derler, onu siz söyleyin lütfen. Unutmayalım ki, kabir kapısı açık, âhiret bize doğru gelmekte. Başkasına bir ağlarsak, kendimize bin ağlayalım. Edeple varan lütufla döner. Edepten mahrum olanlar, Hak dergâhından kovulurlar. Hakiki edep nefsi terketmektir. Göz, Hak'kı görmekle aydınlanır. O halde gözü açmak, görmek gerekiyor. Her an yok oluyor, yeniden var oluyoruz. Her nefes alış verişte kabre biraz daha yaklaşıyoruz. Mahşer günü her gizli şey meydana çıkacak. Her şeyi olduğu gibi göreceğiz.

Her ne yüzle baksa göz, ayinede kendin görür

Vechini pak eyle kim, mir'ata bühtan olmasın.

Mevlânâ, ***“Senin kaybettiğin hikmet, âriflerin nazarında yakinen hasıldır”*** diyor. İlâve ediyor, ***“Hikmet talep edin, bunu Hakkın makbulü olan âriflerin nezdinde arayın. Aradığınız, Hak sevgililerinin kalbinde mevcuttur.”***

Hakîm, muttakî bir Allah dostundan hikmet talebinde bulun ki, Onun himmetiyle sen de görür ve bilir bir adam olasın. Cenab-ı Hak'tan hikmet talep eden hikmet kaynağı olur. Onu elde etmek için sebep aramaktan âsude kalır. Hikmet kalpte bir nurdur ki Hak'la bâtil onunla tefrik edilir. Allah, cümlemize nasip etsin.

Dost Gözüyle

Bütün kâinata okunması gereken bir kitap, dinlenmesi gereken bir senfoni, görülmesi gereken bir tablo gibi bakabilsek. İçinde yaşadığımız hayat, kalp gözü açık olanlar için bir cennet. Akıl almaz güzellikler, incelikler, ibretler, hikmetlerle dolu. Ne yana bakarsan bak, Allah'ın vechi oradadır.

İçimizde uyuklayan ve uyanmak için bir temâs, bir ses, belki bir kelime bekleyen nice gerçekler vardır. Bunların yanında kafa ile öğrendiğimiz, hafıza yardımı ile saklamaya çalıştığımız bilgiler ne kadar sönük, ne kadar zavallı kalıyor. En olmayacak gibi görünen nedenlerle, bazen bir bakış, bir davranış, bir ses tonu ile birden düğümlerin çözüldüğü oluyor. Yıllarca önceydi. Bir akşamdı. Danıştay'dan çıkıyordum. O gün beni üzen, kıran, inciten bazı durumlar olmuştu. Çok zor yürüyordum. İçimde gittikçe büyüyen bir bezginlik, bir sıkıntı vardı. Dudaklarımda Yunus'un mısraı, mırıldanıyordum. "Bunca varlık var iken gitmez gönül darlığı" diyordum. Birden Danıştay'ın önündeki parkın bahçevanının sesini duydum. Anadolu'nun o yiğit, o mert çocuğu, sevgili Mustafa "Merhaba Sabri Bey nasılsın?" dedi. Sesi yeni doğan güneşin ilk ışıkları gibi idi. Huzur veren, sükûnet veren, dinlendiren bir ses. O seste hiçbir sun'îlik, samimiyezsizlik, riyakârlık

yoktu. Yeni yağmış kar gibi bembeyaz, tertemizdi. Birden içimin ısıdığını, aydınlandığını hissettim. Sıkıntılarıım duman gibi dağıldı. Yok oldu. Kendimi çok ama çok güçlü hissettim. Düşünün efendim, bir hatır sorma deyip geçmeyelim. Bazen bir hatır sor- ma hasta insanı iyileştirir, mutsuz insanın içini ışıkla, renkle dol- durur. Allah küçük şeylere büyük görevler yüklüyor. Bazen guru- ra kapılanlara dersleri âciz kullarla veriliyor. Ebabil kuşları, Kâ- be'yi yıkmak için gelen Ebrehe ordusuna, küçük kızgın taşları minicik gagalarıyla fırlattılar.

Evrene baktığımızda ilk görülen şu oluyor. Her şey Allah'ın sonsuz incelikte, akıl almaz düzendeki plânının bir unsuru. Ve her şey Allah'ın birliğini ilân ediyor. Var olan Hak'tır, gayrısı yok- tur. Bir küçük fidan, yumuşak kökleriyle toprağı, bazen kayayı bile delip geçiyor. Bugüne kadar gökten kaç trilyon kar tanesi yağdıysa hepsinin geometrik şekli, estetik güzelliğı birbirinden farklı. Adalette parmak izi çok önemli, çünkü birbirinin aynı iki parmak izi yaratılmamış. Tabiatla tekerrür yok. Her oluş birbi- rinden farklı. Bazen makinede küçücük bir parçanın kırılması, bir trenin raylarda yoluna devam etmesine engel olur. Bazen minicik bir kıvılcım tonlarca odunu yakar kül eder. Büyük ser- vetler, küçük israflarla erir. Bazen sıcak, içten, yumuşak bir ses tonu, bir katili, bir caniyi, bir hırsız hıdayete götürebilir, ışığa kavuşturabilir. Çoğumuz şahit olmuşuzdur. Bazen hırçın, kaba, saygısız, küstahça bir davranış bir çuval inciri berbat edebilir. Kalbin kapısını kilitleyebilir, karşıdaki insanı ömür boyu küskün, kırıgın, incinmiş yaşatabilir. Polisteki, adliyedeki vakaları inceleyin. Çoğuna ufacık, ama ufacık bir söz, bir bakış, bir davranış neden olur. Kaleyi fethetmek için bir menfez yeter. Hayatta her şey ince bir hesap üstüne kurulmuştur. Bir bardak çaya on iki şeker koyarsanız o çay içilmez. Denge bozulmuştur. Sağlıklı,

olgun, kâmil insanlar her şeye değerince yer vererek hiçbir şeyi ne gözde büyütüp ifrata giderek, ne küçük görüp hiçe sayarak orta yoldan ayrılmazlar. Çünkü işlerin hayırlısı vasat olanıdır. Huzur, sükûn ve mutluluk içte sağlanan dengenin meyvesidir. Sevâbı ve günahı eşit olan bir insanın yapacağı minicik bir iyilik, bu eşitliği bozuverir, lehe çevirir; susam tanesi kadar iyilikten ne çıkar deme. Bazen seni o minicik iyilik ve güzellik kurtarabilir. Gayreti bırakma. Her mekânda ve her zamanda daima daha iyiye, daha güzele doğru yürüyelim. İnsanların en büyüğü, en yücesi, **“Elinde bir hurma fidanı varsa, kıyamet kopuyor da olsa, onu hemen dik”** buyuruyor.

Hayatta her şeyin yeri, değeri ayrıdır. Notaları sadece ardarda sıralamakla beste yapılmış olmaz. Koskoca bir ağacı ufacık bir tohumda görmektedir hüner. Gözlerim var diye, her zaman, her yerde gördüğünü sanma. Bakmak başka, görmek başka şeydir. Yunus **“cümle yerde HAK nâzır, göz gerektir göresi”** der. Kur'an-ı Kerim'de **“Göklerde ve yerde nice belgeler var ki, yanlarından yüzlerini çevirerek geçerler.”** (Yusuf, 105) buyuruluyor. Asıl hüner küçük, minicik zerrelere bütünde aldığı yeri görmektedir. Her şey akıllara durgunluk veren “bütün”ün parçasıdır. Nefsin egemenliği altında yaşayan, onun pençesinde kıvranan nice insan vardır ki, kendilerini evrenin merkezi sanıyorlar. Bozuk bir plak gibi hep takıldıkları aynı nokta etrafında dönüp duruyorlar. Bunlar evrendeki âhenge uymayan zavallı insanlardır. Yunus, **“Bu semaa girmeyen sonunda pişman olur.”** der. Önemli olan gerçeğin özüne inebilmektir. Bugün modern insan hiçbir şeyin farkına varmadan yaşıyor. Derya içinde, deryayı bilmiyor. Uzaya gidiyor, aya ulaşıyor ama aynı yerde beraber yaşadığı insanların kalbine ulaşamıyor. Ne kadar acı. İnsan kendini tanımıyor. İnsan artık bir güle bakarak heye-

can duyamıyor, ürperemiyor, gözünden yaş gelemiyor diye yakınmıyor. Einstein, insan ne doğan güneşin farkında, ne batan ayın, diyor, akıllar markla, dolarla, mercedesle meşgul. Herkes kendi hayatının oyununu oynadığının farkında değil. Oysa bir süre sonra herkes bunu banttan seyredecek; kendi hayatının oyununu... Ağzından çıkan her sözün, yaptığı her davranışın, kırdığı her kalbin hesabı var. Karşılığını görecektir. Bu dünya âhi-retin tarlası. Herkes yaptığının hesabını verecek. Ne ektiye onu biçecektir. O halde Muhammedî neş'e kavuşmak için daha ne bekliyoruz? Kederli olmamızın kökünün, varlığımızın hikmetini bilmeyişimizde saklı olduğunu bilsek. Tüm olumsuzluklar hayatın, varoluşun amacının ne olduğunun bilinmemesinden, hayatın amacının yanlış yorumlanmasından doğuyor...

Biz bu dünyaya mânen, maddeten tekâmül etmek için geldik. Ne zamana kadar? Son nefesimizi verinceye kadar. Her gün, her saat, her dakika... Hayat tuzaklarla dolu, çok dikkatli olmak gerekiyor. Hiçbir şey görüldüğü gibi değil. Kurt bazen en güzel meyvenin içinden de çıkıveriyor. Önemli olan sahip olmak değildir; onunla ne yaptığımız, ne yapacağımız önemlidir. Sebepler daima, köklerde, derinlerde gizlidir. Büyüklük kuvvette değil, kuvveti yerinde kullanıp kullanmamakta gizlidir. Önce kalbe gidecek, ona ulaşacak yolu bulabilmektedir hüner. İnsanın içinde olmayanı ondan beklersek ne olur? Hiçbir şey. Aman burada çok dikkatli olalım. Kalp kırmayalım. Kalbe giden yol çok ince, çok hassastır. Kaş yaparken göz çıkarmayalım. Kur'an-ı Kerim'de, Cenab-ı Hak, Hz. Musa'yı Firavun'u Hak'ka davetle görevlendirir. Orada çok ince bir nokta vardır. **"Ya Musa, yumuşak ve tatlı söyle"** buyrulur. Çünkü firavun da olsa insan insandır. İncelik, yumuşaklık, sıcak ve samimi olmak, saygılı ve edepli olmak insana seslenişin sırlarıdır. En sert, en katı, en ka-

palı kalplere bile duygunun tılsımlı eliyle ulaşılabilir. Sevgiden bakır altınlaşır. Sevgi her şeydir. Kutsî Hadiste **“Ben insanın sırrıym insan benim sırrım”** buyuruluyor. İnsan ruhu, Allah'ın sır dolu nakışlarını taşıyor. İnsanın kalbine ancak, mânâ âleminin kanunlarıyla nüfuz mümkündür. Zor kullanmak, bağırıp çağırmak, saygısız ve kaba davranmakla insan kalbine asla, ama asla giremeyiz. Her insanın kalbi zora, kabalığa, edepsizliğe karşı şahlanır. Hep iştiriz. Efendim, şunu kaç kere söyledim, dinletemedim diye. İyi güzel de acaba onu nasıl söyledin, telkinde, tebliğde kullandığın malzeme nasıldı? Unutmayalım ki, söylenenden çok, nasıl söylendiğidir önemli olan; kulakların değil, kalbin duyduğudur. Eğer söylenecekler insan kalbinin derinliklerinden gelmiyorsa, Allah rızası için söylenmiyorsa, ne kadar edebiyat yapsak, sonuç hiçtir. Nefisle söylenen, gösteri yaparak, çalım satmak için söylenen sözlerin karşılığı sadece esnemelere tanıklık etmek olur. Herkes sıkılır.

Önemli olan insan ruhunun derinliklerine inmek, orada ebediyen devam edecek izler bırakabilmektir. İyinin, güzelin, doğrunun tohumlarını ekeabilmektir. Yoksa, bir anlık heyecan sarhoşluğu yaratan parlak sözler, geride hiçbir iz bırakmadan, saman alevi gibi söner. Fırtınaya, rüzgâra karşı herkes kapısını kapar. Kalbin kapısı da öyledir. Kalp, ancak kalple satın alınabilir. Bir insanı ithâmle, karalamakla, küçük görmekle söze başlarsak, bir süre sonra hem de kısa bir süre sonra o da bizi ithâm eder, karalar, küçük görür. Polemiğin kaidesi budur. Sertlik sertliği getirir. Saygısızlık saygısızlığı getirir. Bugün hepimiz çok zor şartlar altında yaşıyoruz. Sosyal yönden, ekonomik yönden, ailevî şartlar yönünden hepimiz zorlanıyoruz. Ve kabul edelim. Hiçbirimiz ideal, mükemmel, kusursuz insanlar değiliz. Tereddüdün varsa, kabul etmiyorsan gel, seni sana göstereyim. Gör

kendini, gör de kimseye tepeden bakma. Kimseyi küçük, hakir, basit, önemsiz görme. Bir insan ne kadar kusurlu da olsa onun ruhunun gizli bir köşesinde asil, büyük, temiz ve yüce olan bir taraf vardır. İş oraya hitap edip, o noktayı çiçeklendirmekte, me-nevişlendirmekte. Ulu orta, kaba saba hitaplar, ithâmlar insan-ları büsbütün küstürür, kırar, incitir, umutsuz yapar.

Bugün insanlar dünyanın her tarafında ıstırap içinde. Çile içinde. İnkisâr içinde. Yıkık. Perişan. Bir de sen vurma ne olur. Mümkünse, yapabildiğin kadar sev onları. Bağına bas. Ekme-ğini bölüş onlarla. Onların gözyaşına ortak ol. Yiğitlik burada. Aşık Veysel **“Benim derdim bana yeter, bir de sen dert kat-ma bülbül”** der. Yunus **“Sevelim, sevilelim”** diyor. Bütün me-sele, kalbe gidecek yolu bulabilmektedir. Söyle Allah aşkına, sevgi, saygı, edep, tevâzu ve incelikten başka bunun yolu, yön-temi var mı? Ne kadar bilersen bil, söylediklerin, karşındakinin anlayabildiği kadardır. Ne olur, yaranın üstüne kezzapla gitme-yelim. İnsan ruhunun en gizli köşelerinde saklı kalmış olan o temiz, o güzel noktaları gün ışığına çıkaralım. Zemheride, kış kıyamette hiç bahar çiçeği açar mı? Baharı bekler. Biz de öyle olalım ki, o gizli noktalar tezâhür ve tecelli edebilsin. Kalpler dirilsin. İnsan uyansın. Barajları dolduran o tek tek yağmur dam-lalarıdır. Mevlânâ, bir damla yağmurun denize faydası vardır diyor. Biz de, insanları ithâm edeceğimize, rahmet olup üzer-lerine yağalım. Bir insan bizi gördüğü zaman Allah’ı hatırlıyorsa, bizim bir değerimiz var demektir. Yoksa, kendimizi adamdan saymayalım. Sadece, nüfus sayımında bir rakamızdır, o kadar.

Lotüs, bataklıkta yetişen bir çiçek türü. Oradaki kokuları nefis bir kokuya dönüştürüyor. Bu çok anlamlıdır. Hep etraftan, toplumdan, insanlardan şikâyet edenlerin bu noktaya dikkat-

lerini çekerim. O çiçekken şikâyet etmiyor, iyiliğin fenalığa karşı bir zafer şarkısını terennüm ediyor. Peki biz ne yapıyoruz? Bilin ki, bütün gönül darlıkları bu dünyaya fazla bağlanmaktan doğuyor. Susmasını bilen kurtulmuştur. Ne mutlu güzel huyları benimseyenlere, kötü huylardan sıyrılanlara. Tecrübe ettiğin insanı yeniden tecrübe etme. Bil ki bu akılsızlıktır. Ârif, sustuğun halde, senin sırrını söyleyendir. Sükûtu çok olanın, kârı da çok olur. Dilin iffeti susmasıdır. Konuşmayı öğrendiğin gibi susmayı da öğren. Tarttığın ölçü ile tartılırsın.

Başkasına kuyu kazan, kendini o kuyuda bulur. Dil konuşunca kalp susar. Kalp konuşunca dil susar. Çok şeyler bilmek yerine, küçük şeyleri yapmayı, uygulamayı tercih edin. Hiçbir olayı küçümsemeyin. En küçük olay bile alınyazısı gibi açılır. Alınyazısının kendisi de, eşsiz güzellikte, geniş bir doku gibidir. Bu dokunun ipliklerini çok ince bir el dokumuş, bir iplik, bir ikincisinin yanına konmuştur. Gününüze sessizlik içinde başlayın, sessizlik içinde bitirin. Saygı dikkatle başlar. Yılmayın. Sabırsızlık göstermeyin. Unutmayalım ki, en uzun yolculuk bile ilk adımla başlar.

Göğü yırtan, önüne çıkanı deviren siklon rüzgârının ortasında sessiz, sakın bir merkez vardır. Biz de, bu hayat fırtınasının ortasında sessiz, sakın kalmasını öğrenelim. İnsanı sükût ve tebessüm kadar hiçbir şey güzelleştiremez.

Güzel olmak isteyen, haram düşünceleri, haram hayalleri, haram sözleri ve davranışları terketmelidir. İtiraz etmeyin lütfen. Hayaller, düşünceler eyleme dönüşmedikçe suç olmaz ki demeyin. Bu iddiada bulunanlar, insan ruhunu tanımayan, insanın varoluşuna yabancı kimselerdir. Tıka basa haram hayaller ve düşüncelerle dolu bir kalp ve kafadan, ilerde olumlu, güzel bir

insan davranışının çıkması mümkün müdür? Hayaller ve düşünceler kalbe ve kafaya atılan tohumlardır. Bir gün mutlaka yeşerir, boy verirler; hem de hiç umulmayan, beklenilmeyen zamanlarda. Nezih, temiz, asil, pırıl pırıl tohumlar ek ki ürünü de güzel olsun.

Japonlarda aslolan sükût etmek, işini büyük bir saygı ve edeple, sükûn içinde yapmaktır. İşini küçümsemeyi, hor görmeyi kabul etmezler. İş iştir. Ve onu, aşkla, heyecanla yüreklerini katarak yaparlar. Önemli olan derler, yapılan iş değil, onun nasıl yapıldığıdır. Çocukluklarından itibaren sessiz olmaları, yavaş sesle konuşmaları, yumuşak davranmaları telkin edilir. Gösterişten uzak, yalnız yalınlığın, sadeliğin, edep, incelik ve zarafetin egemen olduğu bir hoş, bir güzel, yaşam tarzı önerilir. İmparator sarayı bile, bütün teferruattan, gösterişli möblelerden uzak, son derece sade bir görünüş içindedir.

Dünyaya gelişin gâyelerinden biri de insanlık ve edep öğrenmektir. Kalbin edebi sükûttur. Susan kurtulur. Güzellik dilin altında gizlidir. Sükût, incelik, edep ve zarafet insanı her gittiği yerde sultan yapar. Susmak, vakar elbisesidir; ilimlerin üstünüdür. Düşmanlarının sevinip bayram etmesini istemiyorsan, onlara derdini açma. Yan ama tütme. Eğer insanların senin için iyi düşünmelerini istiyorsan kendi hakkında fazla konuşma. Adâb-ı muaşeretin en önemlisi kendinden hiç bahsetmemektir. Sükût öyle bir unsurdur ki, içinde büyük şeyler kendiliğinden şekillenir. Hayat atının eğeri üzerinde gevşek ve yumuşak oturmak gerektir. Olgun bir insan daima telâşsız ve sakin olur. Sükûna ve teslimiyete kavuşanlarda inanılmaz bir güzellik görürsünüz. Çevredeki insanların sana verdikleri üzüntüleri kalbinde sakla. Yan ama tütme. Fitne uykudadır. Sakın uyandırma.

Hayatın her ânı bir karar zamanıdır. İnsanın iftiraya karşı koymasının tek çaresi, vazifesini yapmaya devam etmesi, sesini çıkarmamasıdır. Her hâlin bir makamı, her makamın bir hâli vardır. Bakılan bakana bağlıdır. Bakmasını bilen görür. Aleyhinde söylenmedik söz bırakmayanlara bir gönül dostu şöyle diyor: **“Onlar bizim sabunumuzdur. Onlar olmasa nasıl temizleniriz...”** Kıyamete yakın, en az bulunacak olan, helâl para ve kendine itimat edilecek dosttur. Ancak güzellik içinde yaşayanlar, güzellik içinde ölebilirler. Güzel olmak istiyorsan, haram işleri bırak. O’na dayan, sana yeter. İşte, verir. Kulun kalbi Allah’tan başkasına bağlı oldukça, huzur kapısı ona kapalı olur. En güçlü insan kızgınlığını yenen, en sabırlı insan sıkıntılarını gizleyendir. Kadrinizi bilmeyip, size hürmet etmeyenlerin kapılarında kendinizi rezil etmeyin. Bir gönül dostuna soruyorlar, efendim olgun insan kimdir? Cevap veriyor: “Kimseyi incitmeyen, kimseden incinmeyen”. Öfkelerini yenenler Allah yolunda konaklar. En sevaplı iş, Allah’ı çok anmaktır. **“Ben, beni çok ananın arkadaşayım”** buyuruluyor. Gerçek edep, incelik ve zarafet, en üzgün zamanlarımızda bile gülümseyebilmektir. Çekilen sıkıntılar ekseriya şükürsüzlük neticesidir. Her zerrede bir nur, her katrede bir huzur vardır. Celâli Cemâlle bir bilenler için her şey güzel, anlamlı, faydalıdır. Radyasyondan çok birbirlerinin kalplerini kırmaktan ölüyor insanlar. İnsan yetiştirmek için evvelâ insan olmak lâzımdır. Lütfen hatırlayın. Hayatımızın her ânı kutsaldır. Canlı olun, dinamik olun, hayret edin, dikkatli olun, farkında olun. Hayran olun. Ve sevin. Yerdeki bir kum tanesinden gökyüzündeki Samanyolu’na kadar bütün kâinatı kucaklayın. Hayatınızı tam anlamıyla yaşayın. Miyopluktan kurtulup, hayatı, gerçekleri görenlerden olun. Kapıyı çalın, açılacaktır. Aramakta olduğunuz şey, şimdi, sizde zaten mevcut. Çekil aradan,

kalsın yaradan. Varolan Hak'tır, gayrısı yoktur. Biz, olduğumuzu sandığımız kimse değiliz. Önemli olan kendi kendimiz olabilmek. **“Ben taşrada arar idim, o can içinde can imiş.”** **“Cümle yerde Hak nâzır, göz gerektir göresi”**... Önemli olan Yunus gibi her dem taze doğabilmektir. Bütün varlığı aşkla, inançla, heyecanla kucaklayabilmektir. Sevgiden bakır altınlaşır, kömür elmaslaşır. Karanlıklar ışıkla dolar. Geceler gündüz olur. Hastalar iyileşir. **“Yunus bir haber verir, işidenler şâd olur”** sözü bizlere ne güzel ışık tutuyor.

Tüketimin insanlara yaşamak için bir araç olarak değil de, hayatın amacı olarak gösterildiği bir düzende, insanların mutlu ve huzurlu olacakları yer, her an Allah'la beraber olmaktır. İnsanlar geçim sıkıntısı çekmekten ziyâde, geçimli, kanâatkâr, şükretmeyi bilen kişiler olamamanın sıkıntısını çekiyorlar. E. From **“Bugünün modern insanı neyi tüketeyeğine kendisi de karar veremiyor. Reklâm spotlarıyla kendisine buyruluyor”** diyor. Bunu üretici firmalar buyuruyor. Bugünün, kendine yabancılaşmış, sevgiyi yitirmiş sözüm ona uygar insanların yalnızlıkları gittikçe artmaktadır; ne toplum içinde ne de kendileriyle yalnız kaldıkları zaman mutluluğu, huzuru, iç aydınlığını bulamamaktadırlar. Dışımız içimizin aynasıdır. Vahyin ışığının olmadığı yerde rahat ve huzur bulmak imkânsızdır. Ancak gönülleri cilâlanmış olanlar ilâhi gerçekleri zahmetsizce görebilirler. Allah'tan başka dost edinenlerin durumu, kendine yuva yapan örümceğin durumu gibidir. Kendi iç dünyası ile barış içinde olmayan insanlar, huzuru hiçbir yerde bulamazlar. Yaşamamanın hüneri, her yeni günün güzelliğini bulmaktır. Her an ve her insan yeni ve farklıdır. İnsanlar nedenini bilmeden bir oyun oynuyorlar. Hiç vaktim yok oyunu. İnsan sevginin ta kendisi olmalıdır. Sevginiz renginizdir. Unutmayın, içinizdeki sevgi

kadar varsınız. Eşyayı, olayları, insanları iç gözünüzle görmeye çalışın. Işıkları, renkleri, titreşimleri gözlemleyin. İnsanoğlu her an değişim halindedir. Başkaları için küçük, basit, önemsiz yerler bir başka insanı müthiş etkileyebilir. Daimî ve değişmez dünyası yoktur onun. O daima başkalaşım içindedir. Dünya her an, yeniden yok oluyor, yeniden var oluyor. Hakikat, herkese sunuluyor, alan alıyor, almayan almıyor. Neden yaratıldığını, yaratılışındaki ince hikmetleri bilmeyen, sezmeyen her insan bir zindandır. Mânâsız varlık yoktur. Bütün varlık bir mânâdır. Onun için bu mânâyâ erenlere, mânâ erenleri deriz. Boş tarafınız varsa, onu Allah ile doldurunuz. Kör, görenin koluna girerse, çabuk yol alır. Bu kubbenin altında bir göz ara, seni sevsin. Vicdanı ferahlandıran şey sevaptır. İçi kemiren şey günahdır. Duvara dayanma yıkılır. Ağaca dayanma kurur. İnsana dayanma ölür. Allah'a dayanan ne yıkılır, ne kurur, ne ölür. Yalan gürültü çıkarır. Hakikat daima sessizdir. Zâhirde bâtin ol ki, bâtinde zâhir olasın. Dünya bir ândan ibarettir. Bugünün insanının en bilmediği şey, kendisidir. Kendini anlamayan Hak'kı nasıl anlar? Sualin ne ise kemâlin de odur.

İnsanoğlu, Kur'an'da anlatılmış olanları henüz anlamadı. O bilgileri anlayabilecek düzeye henüz gelmedi. Kendi üç kuruşluk bilgimize bakarak ahkâm kesmemiz ne büyük gaflet. Bizim robot yapacak hale gelmemiz, nükleer enerjiyi kullanmamız varlığımızı geliştirmiyor. Özümüze ait bilgilerden habersiz yaşıyoruz. Uzaya gidiyoruz da yanı başımızdaki insanların ıstırbından, içlerine akıttıkları gizli gözyaşlarından haberimiz olmuyor. Bizi geliştirecek bilgilere vâkıf olmadığımız için, yeteneklerimiz de gelişmiyor. Kemâl basamaklarında yükselemiyoruz. Hakikat tektir ve her yerdedir. Biz aslı, özü, gerçeği bilmediğimizden teferruata boğulmuşuz. Bilginin çok olduğunu sanı-

yoruz. Hazreti Ali, **“İlim bir nokta idi, onu insanlar teksir ettiler”** diyor. Bu üzerinde yıllarca düşünmeyi gerektiren çok önemli bir konudur. Özü yakalamak gerekir. Yoksa yıllar boşu boşuna akar gider. Büyük Yunus, **“İlim, ilim demektir / İlim kendin bilmektir / Sen kendini bilmezsin / Ya nice okumaktır”** diyor. Aslında hayat, mutluluk, sağlık, güzellik, neş'e, huzur hep sade, basit, mütevâzı, yalın, tertemiz, yeni yağmış kar gibi bembeyaz bir yaşamın içinde. Girift olan, hayatı içinden çıkılmaz sorunlarla dolduran bizleriz. İnsanın içindeki güzelliklerin, potansiyelin bir hiç için, bir inat, bir gurur, nispet yapmak, boş ve anlamsız tatminler için kaybolup gitmesi ne acı. Her birimizde dünyayı daha iyi bir dünya haline getirebilme gücü var. Veleve ki bir tebesümle, bir hatır sorma ile, sımsıcak bir merhaba ile de olsa. Denize atılan bir taşın dalgalar halinde büyümesi gibi... Bazen bir tebessüm, bir ziyaret, bir telefon konuşması bütün dünyayı dolaşır. İnsandan insana geçer. Nicelerine renk dolu, ışık dolu anlar yaşatır. Birbirleriyle temas eden enerjiler, birbirlerini değiştirirler. Bir gönül dostu, ne olur diyor. Bir ânımızı imânla geçirelim. Tam bir teslimiyetle fişimizi O'nun sonsuz gücünün, irâdesinin bulunduğu prize takalım. Gökyüzünün ihtişamı, yıldızların güzelliği karşısında ürpererek ağlayabilsek. Hayatımızın her ânının ne denli kutsal olduğunu bir bilebilsek... **“Ve bir ân yaşıyorum, bütün bir ömre bedel”** diyebilsek... Kur'an-ı Kerim'deki emr-i ilâhiyi her an tekrarlayıp yaşayabilsek. “Doğrusu sana yöneldim. Kendimi sana verdim.” Hayatımızı yasemin beyazlığında, yaseminler güzelliğinde yaşayarak O'na kavuşabilsek **“O senden râzı, sen O'ndan râzı olarak gir cennetime”** emrine muhatap olabilesek...

Peki ne bekliyoruz?

Eğer bugün değilse, ne zaman?

Takvâ

Takvâ, Allah'ın himayesine girmek, yasaklarından kaçmak, emirlerine koşmak suretiyle Allah'a sığınmak, azabından korkmak, lütuflarına nail olmaya gayret etmek demektir. Kaçmak, korunmak, sakınmak, edepli ve dikkatli olmak, uyanık olmak, ne tam bir güven, ne tam bir ümitsizlik içinde olmamak ancak Allah'ın kanunlarına riâyette mümkündür. Takvâ yolunda ilerlemek ancak Kur'an-ı Kerim'e ve sünnet-i Resûle uymakla mümkün olur. Kur'an'ın ve Resûlün yolunda gidenler de güzel örnek olarak takvâ yolunda yürümek isteyenlere faydalı olurlar. Dünyada ve âhirette huzurlu olmak isteyenler takvâ yoluna girerek, içlerini de, dışlarını da gül haline getirirler. Kendileri gittikten sonra da kokularını bırakırlar.

Hayat yolu çok ince. Bazen atılan yanlış bir adım, gelişi güzel, yersiz, zamansız sarf edilen bir söz, incelikten, zarafetten, edepten uzak, kaba, nefis dolu bir davranış bir insanın helâkine sebep olabiliyor. Varolan bir şey kaybolmuyor. Ağzımızdan çı-

kan her sözün bir ilâhi teypte kaydedildiğini bilmeyenler, bir gün acı acı bu gerçeği görecekler. İnansalar da, inanmasalar da görecekler. Boşuna bu yeryüzüne gönderildiklerini sanıyorlar. Bazen TV'ler elli yıl önce çevrilen bir filmi gösteriyorlar. Bizler de her an, her saniye kendi filmimizi çeviriyoruz. Bir gün her davranışımızı, iyi kötü, güzel çirkin, asil bayağı her hareketimizi o ilâhi ekranda seyredeceğiz. Orada kendini utandıracak, küçük düşürecek, yerin dibine batıracak davranışları olmayanlara ne mutlu. Hep güzelliklerin, temiz, asil, yüce olan duygu ve düşüncelerin görüleceği ekran sahiplerine ne mutlu... Onlar, dünyalarını da, âhiretlerini de cennet huzuru içinde yaşayanlar, ne güzel insanlardır. Allah, onların ellerinden öpmeyi cümlemize nasip etsin. Açık konuşalım, bugüne kadar çok denendi ve görüldü, bundan sonra da hiç şüphe yok ki, görülmeye devam edilecek. Fıtratın kanunlarına aykırı davrananlar, öyle yaşamayı kendilerine şiar edinecekler hep hüsrân içinde kalacaklar, keder, ıstırap, huzursuzluk ve bunalım asla, asla yanı başlarından ayrılmayacak. Ne söylerlerse söylesinler, ne yaparlarsa yapsınlar, eninde sonunda pişman olacaklar. Muhammedî neş'eden uzak, sevgiden uzak, dostluktan uzak, varoluşun çılgın hazzını duymadan, inancın sonsuz lezzetlerini tatmadan ölüme mahkûm olacaklar. Fazıl Hüsnü Dağlarca **“gelme, gelme üstüme, bir şifa vermeyeceksen eğer”** der. Kendi söylediklerine kendi inanmayanlar, kendi yazdıklarını kendileri uygulamayanlar nasıl bir gaflet içinde yaşadıklarının farkındalar mı? Fikret **“İnan Halûk, ezeli bir şifâdır aldanmak”** diyordu. Lâf, lâf olarak kalır. Basında, radyolarda, TV'lerde kendileri zerresini yaşamadığı halde, bazı kutsal kelimeleri sakız gibi çiğneyen lâf ebeleri nasıl komik durumlara düştüklerini bir gün anlayacaklar mı acaba? Elllerinde çarşaf gibi kağıtlara bakmadan iki söz söyleyeme-

yenler, yaptıkları işin hizmet değil, sadece nefislerini tatmin olduğunu bir gün idrâk edecekler mi? İtiraz etmeyin lütfen. Sadece inancı olan, yüreği olan konuşur; o kadar. Bu dünya darılma meydanı değil, dayanma meydanıdır. Cihanın şerefi insanla, insanın kıymeti, akıl, inanç ve inancını yaşamakla anlaşılır. Beşikten mezara kadar devam eden fâni hayat, kısa bir yolculuktur. Hakiki ve uzun yolculuk ölüm iskelesinden başlar. Bugün her şey toz duman içinde. Belirsizlik içinde. Ama yarın öyle bir gün gelecek ki, atlı kim, yaya kim ortaya çıkacaktır. Şüphe yok ki, kimsenin yaptığı yanına kalmayacak, zerre kadar hayır ve şer işleyenler muhakkak karşılığını göreceklerdir. İstikamet, saadet hedefine doğru yönelmek, yolun doğrusunu seçmektir, **“Önce inandım de, sonra dosdoğru ol”** sözündeki incelik ve derinlik, üzerinde, yıllarca düşünmeyi gerektirecek yüceliktir. El-Maide suresinin 35. ayetinde **“Ey imân edenler, Allah’tan daima korkun ve O’na yakınlık sebeplerini araştırınız. O’nun yolunda çalışınız ki, ancak bu suretle saadete erersiniz”** buyurulmaktadır. Takvânın en yüksek derecesi, Allah ile daimi beraberlik duygusu içinde bulunmaktır. Her an, her zamanda ve mekânda Allah ile beraber olanlar, O’nun zikri ile dolu olanlar için hayat sonsuz güzellikler kazanır. Bilir ki, **“Nereye bakarsa baksın, Allah’ın vechi oradadır”**. Evde, işte, çarşıda, pazarda, yemek yerken, yazarken, bir çiçeğe, bir böceğe, bir karıncaya, bir kelebeğe, duran bir buluta, uçan bir kuşa bakarken O’nunla beraber olanlar için, hayat bir cennet değil midir? **“Siz nerede olsanız, O sizinle beraberdir”** buyurulmuyor mu? **“Ey imân edenler, Allah’a karşı, hakiki bir takvâ içinde bulununuz ki, tam bir müslüman olarak ölersiniz”** Âyet-i Kerimesini hepimizin her gün okuyarak, sonsuz mânâ derinliklerine, biraz daha yaklaşmamız gerekiyor.

“Allah sizin cesetlerinize, suretlerinize bakmaz; lâkin o ancak kalplerinize nazar buyurur.” Hadis-i Şerifini ne zaman okusam heyecanlanıyorum, içim ürperiyor. Her an kalbimizi tertemiz, bembeyaz, pırıl pırıl bulundurmak, bütün nefsanî azgınlıklardan, kinlerden, lekelerden, düşmanlıklardan, nefretlerden, hainliklerden, dedikodulardan, hasetlerden, fitne fücürdan uzak tutmamız gerektiği ne kadar güzel anlatılıyor. Evet önemli olan, zorlukta da, bollukta da müttakî olabilmekte. En güzel rızık takvâ. Dünya ve âhîret takvâ sahipleri için ne güzel, ne emin bir mekândır. Onlar daimi bir Muhammedî neş’e içinde, tertemiz, cıvıl cıvıl, pırıl pırıl yaşayacaklar, arınmış ve temizlenmiş olarak Hak’ka göçeceklerdir. Sevginle gireceğim toprağa, sevginle çıkacağım topraktan diyebilenler ne güzel insanlardır. Onlar her hâl ve davranışlarıyla, sulh, sükûn, barış, mutluluk ve güzellik, takvâdadır diyenlerdir. Onlar Allah’ın sığınılacak ve dayanılacak tek varlık olduğu inanç ve aşkı içinde yaşarlar. Onların her azasından ilâhi nûr akar, ilâhi bir heybet taşar. Onlar bütün varlıkların zikrini duyarlar; çünkü Hak’tan başka bir şeyi görmezler. Her şeyin döne dolaşa O’na varacağı bilinci içindedirler.

Bilirler ki Allah her zaman ve her yerde müttakîlerle beraberdir. Resûlullah Efendimiz **“Ey Muhammed ümmeti! Vallahi benim bildiğimi sizler bilseniz, pek az güler, çok ağlardınız”** buyururlar. Bu dünya yetişebilmemiz, tekâmül edebilmemiz için pek çok sınavların verildiği çetin bir mekândır. Her an, her saniye çok dikkatli, uyanık, tetikte olmamız gerekiyor. Ölüm ötesine karşı ayarlanmak ve sonsuzluğa doğru hayırlı adımlar atabilmenin başka yolu yoktur. Hikmetin başı Allah korkusudur. Takvâyâ devam edenler, Allah’ın emirlerini tutup, nehiyelerinden kendilerini koruyanlar, Allah yolunda cihâd edenler, Allah’ı çokça anıp, dillerini tutanlar, ya hayır söyleyip yahut susanlar, bol-

luk zamanında şımarmayıp şükürlerini artıranlar, darlık zamanında isyana gitmeyip sabredenler ne güzel insanlardır.

Kalpte Allah'tan gayrı ne varsa çıkarıp, onların yerini Allah'ın nûru, tecelliyâtı ilâhi ile dolduranlar, ne yana bakarlarsa orada Allah'ı görenler, takvâ yolunda yürüyenlerdir. Kur'ân-ı Kerim'in yüz elli yerinde takvâ geçmektedir. Müslümanlar takvâyâ davet edilmektedir. Her iki dünyada huzurun, mutluluğun, güzel yaşamının, yaşamaktan sonsuz bir lezzet almanın yolu takvâdır. Takvâ ehli öyle ince, öyle zarif, öyle edepli insanlardır ki, mübahlardan haram gibi kaçarlara, müstehaba farz gibi sarılırlar, her nimetin O'ndan olduğunun bilinci içinde şükrederler. Takvâ sahipleri, Resûlün yolunun bilinci içinde şükrederler. Takvâ sahipleri, Resûlün yolunun gerçek yolcularıdır. Şüpheli şeye el sürmeden, nefsinin ondan çekmek takvâ alâmetlerindendir. Onlar, boş şeylerden, fazla ve lüzumsuz sözden, telâş ve endişeden uzak yaşarlar, sabırlı ve mutedildirler. Onlar, ilmin sadece bilmek değil, yaşamak olduğunu, yaşanmayan bir ilmin insana yük olduğunun bilinci içinde hareket ederler. Ancak yaşanan, uygulanan ilim insana dünyada şeref, âhirette efendilik getirir.

Hakiki dost olarak Allah kâfidir. Hakiki yardımcı olarak da Allah yeter. (Nisâ Suresi, Ayet: 45)

Bu dünya ibret almak için yaratılmıştır. Onda bulunan her şeyden ibret almak aklın ta kendisidir. Onlar hikmeti nerede bulurlarsa hemen alırlar. Çünkü kendi yitik mallarıdır. Allah korkusu bütün hayırların başıdır. Bizi ilgilendirmeyen, dünyamıza da âhiretimize de faydası olmayan boş şeylerden, abuk sabuk söz ve davranışlardan, böylesi insanlardan uzaklaşmamız gere-

kir. Hava kirliliği diyoruz, iyi güzel de gönüller de, kafalar da kirleniyor. Temizlenmesi, hem de âcilen temizlenmesi, arınması gerekiyor. Allah yolunda, Allah'a doğru yol almak ne güzel yolculuktur. Şüphesiz biz Allah'tan geldik, yine O'na döneceğiz. Fırsat bulut gibidir. Gelir geçer. Hayat da, ömür de öyle. Sular akarken gönül testimizi dolduralım. Akıllı insan, söyleyene değil, söylenene, söyletene bakandır. Soruya verilen cevap çoğalınca, doğru gizli kalır. Dostunu ihtiyatla sev. Olabilir ki bir gün sana düşman olur. Düşmanınla da ihtiyatla muamelede bulun. Fazla ileri gitme. Olabilir ki, bir gün yakın dostun olur. Aç kalmak alçalmaktan hayırlıdır. Azı yeter bul da yüz suyu dökme, insanların solukları ecellerine doğru attıkları adımlarıdır. Hangi gün Allah'a isyan edilmezse, o gün bayramdır. En hayırlı azığın takvâ olduğunu bilenlere, idrâk edenlere, yaşayıp uygulayanlara ne mutlu, Allah, bizlere de nasip eder inşallah...

İnsan

“Andolsun ki biz insanı çamur mayasından yarattık. Sonra onu sağlam ve metin bir karargâhta nutfе kıldık. Sonra o nutfeyi bir kan pıhtısı, kan pıhtısını da bir çiğnem et yaptık. O bir çiğnem ette de kemikler meydana getirdik. Kemikleri de et ile donattık. Sonra onu bambaşka bir yaratılışla inşa ettik. Yaratıcıların en güzeli olan Allah’ın şâni ne yücedir. Sonra siz öleceksiniz. Sonra kıyâmet günü kaldırılacaksınız.” buyuruyor bizi yaratan. İnsanın topraktan yaratılmasına şeytan gururla, kibirle, tepeden bakarak cevap veriyor. Ben ateşim, o toprak diyor, **“Âdeme secde et”** emri geldiği zaman. Ve temiz mekândan kovuluyor, lânetleniyor. Nice yıllardır bu olay beni düşündürür. Ürpertir. Hayatın, varoluşun, insanın sırrını fısıldar. İnsan öyle yüce, öyle büyük bir varlık ki... İnsan, Halifetullah, yaratılanların en şerefli si. En güzel yüzüğün, en güzel taşı. İnsan âlem-i suğra, küçük âlem. Bütün mevcûdatın cevherinin özü. Muhatab-ı İlâhi. Allah’a secde eden. Yaratıcıdan’ın çamurdan teşekkül ettirdikten sonra **“Biz ona ruhu-**

muzdan üfledik ve her varlığın ismini öğrettik” dediği. Yaratılanların en güzeli. **“Yerdekini göklerdekini size râm ettik”** hitabına muhatap olan varlık. Hazreti Ali **“Sen kendini küçük bir cisim görüyorsun, oysa en büyük âlemler senin içinde gömülüdür”** der. İnsan, yüceldiği, arındığı, temizlendiği zaman, Muhammedî neş’eye kavuştuğu zaman, Allah’ın ahlâkı ile ahlâklandığı zaman, meleklerin bile gıpta ettiği, güzeller güzeli varlık. Üstlendiği o muhteşem, o yüce emâneti unutup, nefsinin maskarası olduğu zaman, Kur’ân-ı Kerim’de **“Belhüm adâl”** diye nitelendirilen, hayvandan daha aşağı olan varlık...

Nefs-i emmâre hâkim durumda iken, kalp hastadır. Aslında kalp hastalığı Allah’tan uzaklıktan başka nedir? Bir büyük zat, cehennem uzakta kalmışların sırrıdır demiyor mu? **“Nereye dönerseniz dönün, Allah’ın vechi oradadır”** Âyet-i Kerime’si **“Nefsini bilen, Rabbini bilir”** Hadis-i Şerifi üzerinde uzun uzun düşünmek, durmak, idrâk etmek gerekir. Hissedebilen, sezebilen için fetihler vardır. Allah ancak Allah’la görülür. Varlık, Allah’ındır. İyice düşünecek olursa, insanın benimdir diyebileceği nesi vardır? Benim dediği her şey, yaparım veya yapmam dediği her fiil, onu yarı yolda bırakır.

Kâmil insan, Hak’kın gözüdür. Hak âleme onunla bakarak rahmetini ulaştırır. Hak’ka ulaşmak, kâmil insanı sevmek, saymak, ona gönül verip, yolunda gitmekle kolaylaşır. Kâmil insan, hayatımıza ışık tutar, renk verir. Hayat yolu o kadar karmakarışık, o kadar engellerle dolu ki, şairin **“bir kör düğüm ki içim, çözdükçe dolaşıyor”** dediği gibi, o ışık olmadan da ben yürürüm diyenler, kendilerini ne güzel aldatıyorlar. **“İnan Halûk, ezelî bir şifâdır aldanmak”** sözü sanki onlar için yazılmıştır. İnsanoğlu, ben, ben dedikçe ne kadar sevimsizleşiyor, bir bile-

bilse... En büyük benim, başka büyük yok diyenler, kendi zamanlarının firavunları olmuyorlar mı? Bir büyük zat, ağzından ben kelimesi çıkınca, gider, defalarca ağzını yıkarmış, sebebini soranlara, ben, ben dedikçe ağzım necâsetle doluyor. Onu temizlemeye çalışıyorum, dermiş. Ben, hep ben, ille ben, yalnız ben diyenler, hayata, varoluşa, insana saygı duymayanlar, şeytana mensup değiller midir? İnsan madde âlemine fazla bağlanırsa, bırakın mânevî âlemi, bu dünyanın da tadını alamaz. Lezzetini duyamaz. Mânâ âlemi ile yakınlığı olmayanlar bir kere şükretmez, kanâat etmez, sabretmezler ki, içlerinde yaşama zevinci olsun, mutluluğu ta içlerinde duysunlar. Yunus, **“Bir siz dahi sizde bulun, benim bende bulduğumu”** der. Lâfla hakikat olmaz. Tevhid kolay lokma değildir. Bütün varlığı ile Allah’a bağlanan, Allah’a teslim olan vuslata erer. Olgunlaşan meyvenin gözü yerde olur. Her şey helâk olacak, illâ Allah’ın vechi bâki kalacaktır. İnsanlar bugün sürekli olarak çevrelerinde, başkalarında kusur ve noksanlık arıyorlar. Buldukları zaman da onu bir an evvel başkalarına yaymak, duyurmak için çocuklar gibi seviniyor, acele ediyorlar. Eğer o husus aynen kendilerinde olmasa o kadar heyecan duyarlar mıydı? Yunus, **“Seni deli eden şey yine sendedir, sende”** der. Bir insanın kendi sahip olduğu eksiklikle başkalarını ithâm etmesi ne kadar düşündürücüdür... Can kulağını ve basiret gözünü açmayanlar, dünyada da âhrette de pişman olacaklardır. Gerçekleri görenler, kendi nefsi ile mücadele eden, kendi nefsinin sırtını yere getirmeye çalışan kimselerdir. Kimin yanında kalbî huzur duyuyorsan, kimin yanında mânâ âleminde bir ferahlık, bir rahatlık, bir güzellik duyuyorsan, hakiki dostun ve arkadaşın odur. Yanında huzur ve rahatlık duymadığın, özü ve sözü birbirine uygun olmayan kimse-lerden uzaklaşmakta hayır vardır. Nefsin hoşlandıklarından Hak

hoşlanmaz. Bu dünyada bir göz ara ki seni gerçekten sevsin. Seni sana gösteren bir ayna olsun. Kâmil insan suyu akan çeşme gibidir. Akıllı insan, sular akarken kabını doldurandır. Kocaman bir denizin yanında küçük ama suyu pırıl pırıl, tertemiz bir çeşme varmış. Gece gündüz akarmış. Bir gün deniz, gazaba gelmiş. Bre çeşme, demiş. Sen kim oluyorsun da benim yanımda akıyorsun, ben koskoca bir deryâyım. Çeşme cevap vermiş, efendim demiş, haklısınız. Siz bir ummansınız, ama unutmayın ki, susayan insanlar, susuzluklarını benimle gideriyorlar. Aynanın kadrini dilber, çeşmenin kadrini susuzluktan çatlayan bilir. Gözü yerde olanın, gönlü âsumana çıkar. Şekiller insanı yanıltabilir. Ama mânâyı gören, şekli görse de aldanmaz. Yunus, **“Dağ ne kadar yüce olsa, yol onun üstünden aşar”** der. Kâinatta olan her şey insanın içinde de vardır. **“Seni deli eden şey, yine sendedir sende”** sözünde, düşünebilen, hissedebilen kimseler için büyük ve derin anlamlar, çok ince sırlar vardır. Tabii görene, görebilene, yoksa köre ne... Eğer biz güzel ve iyi olamadıysak, dışımızdaki iyilikler ve güzelliklerden bize ne... İstirap çekmeden, çileyi ve inkisârı tatmadan kim tekâmül yolunda yürümüş ki... Kardeşleri Hz. Yusuf'u kuyuya niçin attılar? Yusuf'un kuyusu bütün insanlar için, hepimiz için bahis konusu. Fark kuyularda... Önemli olan, olaylar karşısında insanın takınmış olduğu tavidir. O zaman yakılması için atıldığı ateş, Hz. İbrahim'e gül bahçesi oldu. Çünkü şeksiz, şüphesiz inanıyordu. Bütün varlığı ile teslim olmuştu. İnsan hiç yüzme bilmeseydi, denize kendini tam bir teslimiyetle, sırt üstü bıraksaydı, deniz onu sırtında taşır. Bir şey olmaz. Ama çırpındıkça, debelendikçe batar. Yok olur gider. Hayat da öyle... Allah'a teslim olmayan insanlar, zuhûrata tâbi olmayanlar hiçbir zaman gerçek güzelliği, neş'e-i Muhammedîyi tadamayacaklar. Gül alıp, gül

satamayacak, gülden terazi tutamayacak, gülü gül ile tartamayacaklar... **“Sevmek devam eden en güzel huyum”** diemeyecekler. **“Sevelim, sevilelim, dünya kimseye kalmaz”** sözündeki inceliği ve güzelliği yaşayamayacaklar... Bu âlemde Hak’ka teslim olup, yoksulluk lezzetini tadanlar her iki âlemde de varlık saadetine ererler. Niyazi-i Mısrî **“Adavet kılma kimseye, nefsin yeter düşman sana”** diyor. Resûlullah Efendimiz, bir muharebeden dönüşlerinde, **“Küçük muharebe bitti, bundan sonra büyük muharebe başlayacak, sizin en büyük düşmanınız nefisleriniz olup, bundan sonra nefislerinizle mücâdele edeceksiniz”** buyurdular. Mecellede, **“Zan ile yakîyn hasıl olmaz”** diye bir madde vardır. İşte o zanlar, vehimler başımıza ne büyük işler açıyor. Bizi nasıl mânâ âleminden, gönül âleminden, gönül huzurundan uzaklaştırıyor... Muhammedî neş’eyi bize haram ediyor. **“Mûtû kable entemûtû” “Ölmeden evvel ölünüz”** sırrına ârif olan kimseler, kendi nispet ve zanlarından kurtuldukları için, o gün yüzleri beyaz olarak, yani Hak ile Hak’ka vuslat etmiş olarak vücut bulacaklardır. Ölmeden evvel ölen kişi varlığının Allah’a ait olduğunu idrâk eden, bunun bilincine ulaşan kişidir. O, Allah’ın varlığı ile dirilir ve Âdem rütbesine ulaşır. Yoksa ne mi olur? Hiç, sadece zanları, vehimleri, hayalleri, çelişkileri ile ölene kadar çırpınır durur; huzuru, mutluluğu, güzellikleri yaşayamadan göçer gider. **Beni bende demen/ Bu ben değilim/ Bir ben vardır bende/ Benden içerir,** sözündeki varoluş sırrı, onlar için bir şiirden başka bir şey değildir. Ve kim ne derse desin, sonuç hiç değişmedi değişmeyecek. Dönüşümüz yalnız Allah’a olacaktır.

İnsanı dosta götüren tevâzu, edep ve inceliklerdir. Kibirli insanlar rahat değildir. Huzursuzluk, sıkıntı, bunalım ve stres onlardan hiç eksik olmaz. Gurur, kibir ve nefis dolu insanlar kendi-

lerini aşamazlar. Dosta ulaşamazlar. İçlerinde taşıdıkları ulvî varlığı göremezler. Kendilerine yabancıdırlar. Ancak kendi dar ve karanlık dünyalarını aşabilenler, başkalarına faydalı olabilirler. Sabır insanları en aşağı noktadan, en yüksek noktaya çıkarır. En zor işler sabır ile başılır. Olgunlaşmak için sabırlı olmak gerekir. Başkalarını kötüleyen kendini unuttur. Gıybetin asıl zararı, insanın dikkatini kendinden başka tarafa çevirmesidir. Her insan önce kendi kusurlarını görmeli, başkasından önce kendini ıslâh etmelidir. Hakikati arama yolundan insanı uzaklaştırdığı için Yunus, gıybet üzerinde ısrarla ve önemle durur. Gıybet insanı kendi özünden uzaklaştırdığı için, Allah'tan da uzaklaştırır. Önemli olan kâl değil, hâldir. Eğer söylediklerimiz, yaşadıklarımız, okuduklarımız, dinlediklerimiz hayata geçmiyorsa, aile hayatımıza, iş hayatımıza, sosyal hayatımıza yansımıyorsa, o zaman yapılanların ne anlamı, ne faydası vardır. Boşa harcanan zamandan, bir kuru emekten başka nedir? Eğer, desinler diye okuyor, yazıyor, konuşuyorsak, önce kendimizi aldatmış olmuyor muyuz? İnsanları mutlu eden, maddî değil, mânevî zenginliktir. Nice zenginler var ki, can sıkıntısından patlıyorlar. Yunus, böyleleri için, **“Bunca varlık var iken, gitmez gönül darlığı”** der. Her çağda insanların, uzlaşmaya, paylaşmaya, sevmeye ve sevlmeye ihtiyaçları vardır. Sait Faik **“her şey bir insanı sevmekle başlar.”** der. Maddî kâinattaki hiçbir şey, insanın içindeki büyük boşluğu doldurmuyor. İnsan kendi içinde bir âlemdir. Onda hiçbir varlıkta olmayan bir ruh vardır. Kâinatın sırrı belki de insanoğlunun içindedir. Yunus, **“Her dem yeni doğarız, bizden kim usanası”** der. Denize atılan bir taşın dalgalar halinde büyümesi gibi, bir insanda başlayan sevginin gideerek büyümesi... büyümesi... yeryüzündeki bütün insanları, bütün hayvanları, bütün bitkileri, bütün cemâdatı içine alması... Ne

muhteşem bir olaydır. Ömer Hayyam, **“sevginle gireceğim toprağa, sevginle çıkacağım topraktan”** diyor. İnsanın kurtuluşu da bu dünyadadır, helâk oluşu da... Yeryüzünde her şey fânidir. Bâki olan Allah'tır. Olgun insan olmak için dünyayı tanımak, gezmek, sevmek ama yine de ona esir ve mahkûm olmamak lâzımdır. Bu âlemde kör olan, gönül gözü açılmamış olan öbür âlemde de böyle olacaktır. Her yerde dostu gören için ne yâr, ne ağyâr vardır. Yunus, **“Bir çeşmeden akan su, acı, tatlı olmaya”** der. Dünya hayatı bir oyundur. Yunus'un amacı güzel söz söylemek değil, insan ruhunu yükseltmek, temizleyip arıtmak, insana kendi iç dünyasındaki mânevî kuvvet kaynaklarını ifşa etmek, hayatın ve kâinatın sırrını anlatmaktır. İnsan ömrü, iki bulut arasındaki kıvılcım gibidir. İnsanlara karşı edepi olmak, Allah'a karşı edepi olmak demektir. Allah yolundaki insan, bilmediği hususlarda konuşmaz, anlamadığı durumlarda tartışmaz; kalbini ve kafasını her zaman tertemiz tutar; dostunu ihtiyatla sever, olabilir ki bir gün ona düşman olur, düşmanına ihtiyatla muamelede bulunur, olabilir ki bir gün ona dost olur. Aç kalmak çalmaktan hayırlıdır. Azı yeter bul da kimseye yüz suyu dökme. İnsanların solukları ecellerine doğru attıkları adımlarıdır.

Hangi gün Allah'a isyan edilmezse, o gün bayramdır. Üç kurşluk servetiyle, mevki, makam, şöhretiyle sözüm ona sahip olduğu ilimle burunları havada gezen, çalımlarından yanlarına yaklaşılmayan o firavun taslaklarına sormak gerekir, dün bir meni parçasıydılar, yarın bir leş olacaklar, farkındalar mı acaba? Allah kimseyi dalâlete sevketmez, kimseye zulmedici değildir. En hayırlı azık takvâdır. Mü'min, sevgisi, saygısı, edebi, zarafeti, inceliği Allah için olan insandır. Mü'min insanların ezâsına tahammül eden, fakat hiç kimsenin ondan incinmediği kişidir. Mü'min, kendisinden bilmediği bir şey sorulunca, bilmiyorum

demekten utanmayan, Rabbinden başka bir şeyden korkmayan insandır. Ayıbın en büyüğü, ona benzer bir ayıp bizde de varken, başkalarını ayıplamaktır. İnsan dilinin altında gizlidir. Utancın üstünü, insanın kendinden utanmasıdır. Mü'minin şükrü ameline, münafıkın şükrü dilindedir. Bâtıla yardım eden, Hak'ka zulmeder. İnsanlarla iyi geçinmek aklın yarısıdır. Kötü insanlarla, sıkılıyorum, bunalıyorum bahanesiyle dostluk yaptıktan sonra yalnız kalmak daha iyidir. Bedri Rahmi **“yalnızlığın mis kokmalı”** der. Allah'la beraber olan, Onu her an içinde hisseden, dışı halkla içi HAK'la beraber olanlar ne güzel insanlardır. Her başlangıçta yeni bir anlam vardır. Önemli olan Yunus gibi, hayata, olaylara, insanlara her an yepyeni bir gözle, hayretle, hayranlıkla ürpertiyle, **“ulu nazar”**la bakabilmektir. Şikâyet, varoluşun anlamını tanımayan insanların nefislerinin hezeyanlarıdır. Hayat bir bayram yeridir. Hiç bitmeyen bir bayram yeri. Yunus **“Bu dünya bir gelindir, kızıl, yeşil donanmış / Kişi yeni geline bakıbanı doyamaz”** der. Her dem yeni doğanlarla, her anları Hak'la beraber olanlara ne mutlu. Allah cümlemize nasip etsin.

Mevlâ Görelim Neyler Neylerse Güzel Eyler

Köyünde, kasabasında, şehrinde, her nerede olursa olsun, Anadolu insanının dilinde, asırlardır bir bayrak gibi dalgalanan bu mısraların yazarı Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri, güzel bir ilkbahar gününde, 18 Mayıs 1703'te Hasankale'de doğdu. Babası Osman Efendi, diğer adı Derviş Osman, Hasankale'nin soylu bir ailesinden geliyordu. Annesi Kındığı Köyünden Hanife Hanımdı. Peygamber soyundan geliyordu. Zarif ve ince ruhlu, şefkatli, merhametli, asil ruhlu bir hanımefendi idi. Herkesin sevgisini ve takdirini kazanmıştı. Osman Efendi, içinde sınırsız bir aşk ve heyecan taşıyan bir insandı. Babası Molla Bekir Efendi, âlim, fazıl, alabildiğine derin ve ince bir insandı. Oğlunu iyi yetiştirebilmek için, çocukluğundan itibaren özel hocalar tutmuş, sarf, nahiv, fıkıh, akaid, feraiz, tefsir, hadis gibi ilimleri öğretmişti. Ama Osman Efendi bir türlü kendini yeterli görmüyor, ruhundaki dalgaların huzur ve sükûn bulacağı, doydum Allah'ım, sana sonsuz şükürler olsun, diyeceği bir manevî limana, tevhide

ulaşacağı, **“Sen O’ndan razı, O senden razı olarak gir cennetime”** hitabı ilâhisine kavuşacağı bir gönle vasıl olmayı istiyor, bekliyor ve arıyordu. Osman Efendinin Hanife Hanımdan doğan bütün çocukları daha beşikten toprağa adım atamadan vefat etmişlerdi. Osman Efendi bu yeni doğan çocuğun müjdesini rüyasında almış, adının İbrahim Hakkı konulması istenmişti. Mutlu doğum haberini sabah namazını kılarken almış, kalbi şükür ve heyecanla dolmuştu, Derhal iki rekât şükür namazını kıldı. Bebeğin yanına gitti. Gönülden gelen tertemiz bir ürperti ve aşk içinde oğlunun kulağına ezan okudu ve ismini fısıldadı. Mânâ âleminde bu dünyaya gönderilen en büyük insanlardan, müstesna varlığı ile kıyâmete kadar ışık saçacak gönül sultanlarından birinin hayatı bu suretle başlamış oluyordu.

Diğer kardeşleri gibi, doğduktan kısa bir müddet sonra ölmesi, o zamana kadar ölen çocuklarının acısını, ancak, Allah’a duydukları teslimiyet ve tevekkülle dindirebilen bu iki gönül insanını, sevinçlerin en güzeli ile doldurdu. Birbirlerine duydukları sevgi, saygı ve şefkatle İbrahim Hakkı, kısa zamanda büyüüp yetişecek en güzel ruh iklimini bulmuş oluyordu. Nasıl baharda kuru dallardan en güzel bahar çiçekleri çıkıyorsa, insan gönlünün çiçeklenebilmesi için, bulunduğu ortamın sevgi ile saygı ile edep, sabır, şükür ve kanâat ile menevişlenmesi, güzelleşmesi gerekiyordu. Ve küçük İbrahim Hakkı o ortamı doyasıya teneffüs etti. Her anne baba çocuğun aynı zamanda ilk öğretmenleri değiller miydi? Hem Osman Efendi, hem Hanife Hanım kendilerini çocuğun eğitimine de hazırlamaya başladılar. Görevlerini en güzel şekilde yapmak istiyorlardı. Hanife Hanım, kendini bilmeye başladıktan sonra, bu günler için hazırlanmış, ailesinden gerekli bilgileri, incelikleri öğrenmişti. Büyük bir emâneti yüklendiğinin bilinci içinde idi. Ama farkında idi ki, sadece

bilmek yetmiyordu. O bilinenler ve bilinecek olanlar, en güzel şekilde uygulanmazsa neye yarardı ki?

İbrahim Hakkı çok küçük yaştan itibaren olağanüstü bir gelişme gösterdi. Temel bilgileri öğrenecek seviyeye gelince, Osman Efendi kendini yetersiz gördü. Derviş meşrep mizacının da etkisi ile kendini yetiştirmek, olgunlaşmak, kâmil bir insan olabilmek için seyahate çıktı. Bir gece kimseye haber vermeden evden ayrıldı ve Erzurum'a gitti. Ama aradığını orada da bulamadı. Bir güzel, bir hoş, isim veremediği, nüanslarını sezemediği bir arayışın içinde idi. Sanki,

Azdırma, rahat bırak, içimdeki deliyi

Bana sorma, benim de bilmediğim gizliyi

der gibiydi. Kendisini tevhidin ışıklı yoluna götürecek bir insan arıyordu. Her şeyi birlediği zaman, bütün müşküllerin çözüleceğini, bütün soruların cevaplanacağını, karanlıkların ışık içinde kalacağını, neşe-i Muhammediyeye kavuşacağını biliyordu, hissediyordu. Çünkü bu her gerçek müslümanın yolu idi. Çünkü bu Hazreti Muhammed'in yolu idi. İnsanın kendi kendisiyle barış ve biliş tutması, insanın diğer insanlarla barış ve biliş tutması... İnsanın Allah'la barış ve biliş tutması. İnsanoğlu bunun için yeryüzüne gönderilmişti, yaşamamızın, varoluşumuzun amacı bu idi. Bu üçlü düstur, insanın hayatını mânâlandırıran, ona renk, ışık ve güzellik veren, onun dünyasını ve âhiretini cennete çeviren en güzel hedefti.

Böyle bir arayış ateşiyle yanıyordu Osman Efendi. Sanki ezel ve ebed bir olmuş, onu bu arayışa sürüklüyordu. Aradığını bulamazsa, bu ateşin onu yakacağını idrâk ediyordu. Tarifsiz bir yalnızlık içinde, kâinat ne kadar büyük, ben ne kadar küçüğüm

diye ağladığı oluyordu. Bazen sessizliğin içinde yok olduğunu, eridiğini hissediyordu. İçinde hiç kimseyle paylaşmadığı büyük bir sır, bir emânet taşıyordu. Onun için sönmeyen bir ateş, bir yangın gibiydi iç âlemi. Orada, en derin yerinde, küçük omuzlarının çekemeyeceği büyük bir aşk taşıyor, bazen onun büyüklüğünden, yüceliğinden korktuğu, ürperdiği oluyordu. Tarife sığmaz bir arayış içindeydi. Belki kendini arıyordu. Belki Yunus gibi,

Beni bende demen, bu ben değilim

Bir ben vardır bende, benden içeri

Süleyman kuş dilin bilir demişler

Süleyman var Süleymandan içeri

diyordu. Kendini ikilikten tevhide ulaştıracak bir yol göstericiye ne kadar muhtaçtı. Onun özlemini nasıl bağrında duyuyor, bir kor gibi nasıl taşıyordu. Evet önce ikilikten geçmek gerekiyordu. Öz olana, asıl olana ulaşmalıydı. Tevhide ulaşmadıktan sonra, öğrenilenler bir yükten başka neydi ki? İşte Osman Efendiye bir ezel sırrı gibi malûm olmuştu. Aradığı insan Siirt'in Tillo köyündeki İsmail Fakirullah'tı. Gitti, görüştü ve insanlık tarihinde nadir görülen bir aşkla, muhabbetle, ona bağlandı. Hizmetine girdi. Feyz aldı. Gün günden karanlıklar dağılıyor, yerini ışığa bırakıyordu. Hüznün ve ıstırabın yerini cıvı cıvı bir neş'e alıyordu.

Yavaş yavaş olgunlaştığını, eksiklerinin tamamlandığını hissediyordu. Büyük Yunus,

Aşk gelicek cümle eksikler biter,

dememiş miydi?

İşte bu sıralarda Hanife Hanım vefat etti. Küçük İbrahim Hakkı yedi yaşında öksüz kaldı. Vefatına kadar, içindeki olanca erdemleri, güzellikleri oğluna aşıladı ve mübarek kadın, babasının yokluğunu İbrahim Hakkı'ya hissettirmemeye çalıştı. Bil-diği ve inandığı bütün gerçekleri küçük yavrusuna hikâyelerle, masal ve kıssalarla vermeye çalıştı. En derin meseleleri, bir özsü gibi verdi oğluna. Onu daha çok küçük yaştan itibaren, efendi, zarif, kibar, ince, dikkatli ve çok saygılı bir kimse olarak görmeye başladı. İlmihal, tecvid öğretti ona; çok küçük yaşında rahatça Kur'an-ı Kerim okuyabiliyordu. Sonra hıfza başlandı. Hanife Hanımın, küçük İbrahim Hakkı'nın eğitiminde uyguladığı yöntem, sadece söz ve nasihat yoluyla telkin ve tembihlerden ibaret değildi. Hanife Hanım oğluna vermek istediği bilgileri ve örnek davranışları çocuğa sözlü bir telkinde bulunmadan, onun görüp fark edebileceği bir şekilde bizzat kendisi yaşıyordu. Yok-sa en güzel eğitim metodu bu mu idi? Sözle nasihat vermek kolaydı. Basitti. Önemli olan fiili ile örnek olmaktı. İnsanlar tarih boyunca, sözü, dili ile değil, bizzat söylediklerini yaşayan, fiili ile örnek olan insanlara itibar etmişler, onlara uymuşlardı.

Hanife Hanım, o kadar dikkat ve itina ile oğlunu yetiştiriyordu ki, eğer bir hareket fark edilmemiş ise aynı hareketi fark etti-rinceye kadar, ama aynı zamanda onun bıkip usanmasına da imkân bırakmadan, zaman zaman tekrarlıyor, böylece çocuğun örnek davranışları, doğru bilgileri, edebi, inceliği, zarafeti telkinle değil, idrâkle öğrenmesini sağlıyordu. O zamanlar babalar sev-gilerini, anneler şefkatlerini yalnız kendi çocuklarına hasretmez-lerdi. Evde çocuklarına nasıl davranır, onların neler öğrenme-lerini isterlerse, mahallede, sokakta diğer çocuklara da aynı sevgiyi, şefkati gösterirler, onların da kendi çocukları gibi yetiş-meleri için ellerinden geleni yaparlardı.

O zamanlar hayat, aile ve insan şimdiki gibi parçalanmamıştı. Devlet ve millet elele müşterek değerleri yaşıyorlar, o değerlere zerre kadar hanel gelmemesi için gereken bütün dikkati gösteriyorlardı. Hayat, insanlar, aileler, komşular bir bütün olarak kabul ediliyordu. Bir bozukluk, bir ayarsızlık oldu mu, şimdiki çağdaş geçinen insanlar gibi ukalâ ukalâ, “Efendim, bu onların sorunu” deyip geçmiyorlardı. Şimdiki boş vericiliğin, bana neciliğin, özgürlüğün, azgınlığın yerinde o zamanlar efendilik, incelik, zarafet, edep, sevgi ve saygı vardı. İnsanlar birisine faydalı olmak için çırpınırlardı. Bir evde helva pişti mi belki kokmuştur diye, ufacık tabaklarla diğer komşulara da tattırılırdı. Ölüm, hastalık ve sıkıntılı zamanlarda acılar paylaşıldı. Neşeli, mutlu zamanlarda o güzelliği bütün komşular yaşarlardı. İnsan kelimesi “üns” kökünden geliyordu. Ünsiyet paylaşmak, ortak olmak, birliktelik, görüşmek, kaynaşmak, yakınlık anlamlarını kapsıyordu. Ünsiyetten kesilen aynı zamanda insanlıktan da uzaklaşıyordu. İnsanoğlu birlikte, beraber olduğu zaman, beraber bir güzelliği yaşadığı, paylaştığı zaman bir anlam kazanıyordu.

Onun için küçük İbrahim Hakkı, hem aile, hem toplum yönünden, beden ve ruhen sağlıklı yetişiyordu. Öyle temiz, ne zih, güzel bir ortamda büyüyordu. Hem büyüyor, hem geliyordu. Annesi, amcaları diğer akrabaları ve bütün Hasankaleliler onun yetişmesinde kendi üzerlerine düşeni yapıyorlardı. O da, dokuz yaşına kadar baba kontrolünden uzak yaşamasına rağmen, en ufak bir olumsuz düşünce ve davranışa sahip olmamıştı. Bilâkis, akran ve arkadaşlarından daha zeki, daha uyanıktı. Herkesin saygısını, sevgisini kazanıyordu. En büyük zevki öğrendiklerini arkadaşlarına anlatması idi. Öyle uyanık, öyle gayretli idi ki, çevresinde ne kadar bilgili insan varsa, hepsinden bir şey öğrenebilmek için adeta çırpınıyordu. Bilgisi arttıkça,

daha yeni şeyler öğrenmek istiyordu. Gecesini gündüzüne katarak ufkunu genişletiyordu. Böylece çok çeşitli alanlarda bilgi sahibi oluyor, istikbalin en büyük, en güzel insanlarından birinin derûnî hayatı, için için oluşuyordu.

Bir gün geldi ki, çevre onu tatmin etmemeye başladı. Tahsilini devam ettirebilmek için başka şehirlere gidip, daha büyük hocalardan ders alması elzem hale geldi. Bunun da bir an önce gerçekleşmesi gerekiyordu. Bir süre sonra, İbrahim Hakkı amcasına, Hasankale'den ayrılmak, babasının yanında ve himayesinde kalmak, onun bağlı olduğu zattan feyz alabilmek için yola çıkmaları gerektiğini söyledi. Amca yeğen beraberce Tillo'ya gittiler. Derviş Osman Efendi büyük bir sevinç ve heyecanla oğlunu bağrına bastı. Sonra baba oğul, aynı kaynaktan feyz alıp, aynı derslere iştirak ederek maddî-manevî eğitim görmeye ve beraberce mânâ yolunda ilerlemeye başladılar. Kısa bir süre sonra gördü ki, Osman Efendinin oğluna verecek fazla bir şeyi yoktu. Onu İsmail Fakirullah Hazretlerinin huzuruna çıkarmak, durumunu anlatmak istiyor, ama edep dışı bir harekette bulunurum diye çekiniyordu. Bir türlü karar veremiyordu. Bir gün İbrahim Hakkı, hazretin huzuruna çıktı ve "ey bana ruhum kadar yakın olan efendim, sana selâm olsun" diyerek söze başlayınca her şey değişti. Büyük ilgi ve yakınlık gördü. Fakirullah Hazretleri İbrahim Hakkı'yı himayesine aldı. Eğitimi ile bizzat kendisi meşgul olmaya başladı.

Erzurumlu İbrahim Hakkı Hazretleri asıl meselenin, insanın evrendeki âhenge kalbini açamayışından; kendi zan ve şüpheleri, önyargıları ile hareket ederek her gün biraz daha gerçeklerden uzaklaşmasında olduğunu görmüştü. İnsanoğlu hayatın gerçek anlamını göremiyor, sezemiyor, hissedemiyor, sa-

hip olduğu nice zenginliklerin, servetlerin farkına varamıyor, evrendeki âhenkte yerini alamıyordu. Bu yerini alamama durumu, onu zamanla sıkıntılı, bunalımlı, yalnız bir insan yapıyor, kalbi hüznle doluyordu. Hayatla, doğa ile insanlarla arasındaki uçurum gün geçtikçe büyüyordu. Issız bir vâdide kendini terkedilmiş görüyordu. Hiçbir mevki, makam, para, pul, zevk, sefa, eğlence bu boşluğu dolduramıyordu. Çünkü hiçbir şey görüldüğü gibi değildi. İnsanoğlu yanlışı hep diğer insanlarda arıyordu. O önyargılarla, o gözü kör, kulağı sağır eden ahkâm kesmelerle yanlışı hep başkalarında arıyordu, kendini süttten çıkmış ak kaşık zannediyordu. Sanki mecelledeki **“Zan ile yakîyn hasıl olmaz”** hükmüne zıt hareket etmek için elinden geleni yapıyordu. Oysa, sebeplerin gerisindeki gaybî gerçeklere nazar edebilecek derin bir tefekkür anlayışına sahip olabilse, olaylar karşısındaki üzüntülerden kendisini kolayca kurtaracaktı. Üzüntülerin, korku ve endişelerin, vehim ve kuruntu işi olduğunu görecekti. Şeytanın bir adı da “vesvese verici” değil miydi? Allah’a ve Resûlüne aşkla, tam bir teslimiyetle bağlananlarda ne gam ne kasavet kalıyordu. Büyük Yunus, **“cümle yerde Hak hazır, göz gerektir göresi”** dememiş miydi? Onlar için **“korku ve hüzn de”** kalmıyordu.

Bir insana yapılabilecek en güzel telkin, ona verilmek istenen fikirlerin zaruri bir ihtiyaç olduğunu hissettirmek ve gerçeği bizzat onun arayıp bulmasını beklemektir. İsmail Fakirullah Hazretleri de İbrahim Hakki’da bu fitrî ihtiyacın tezâhürünü beklemişti. Artık bu genç öğrenci de, öğrendiği her bilgi ve yaşadığı her hâli, aynı zamanda insanlık için de bilinmesi ve yaşanması zaruri hâl ve bilgi olarak görüyordu. Bu çalışmalar onu her gün biraz daha tevhidi düşünceye götürüyordu.

Genç öğrenci çevresine bakıyor, düşünüyor, bir konu onu çok meşgul ediyordu. Bir yanda medrese, bir yanda tekke vardı. İkisinin de amacı insanı yetiştirmek, tekâmül ettirmek, ebedî saadete götürmektir. Ama neden birini tercih eden, diğeriyle pek ilgilenemiyordu? Neden ilgilenmemek gerektiği yaygın bir kanâat haline gelmişti? Bu tevhide aykırı değil miydi? İnsan ruh ve bedeni ile, zâhiri ve bâtını ile, madde ve mânâsı ile bir bütün değil miydi? Kâinatın Efendisinin yolu tevhid yolu değil miydi? Onu parçalamak, birini tutup diğeriyle cephe almak kime ne kazandıracaktı; bu yolu tutanların gerek fert olarak gerek toplum olarak halleri ortada değil miydi?

İnsan, varlıkların en mükemmeli olduğundan, medreseden de tekkeden de istifâde edip neden en güzel şekilde kendini yetiştirmeye, tevhidin yolunda dünyasını da âhiretini de cennet haline getirmeye çalışmıyordu? Nasıl etle kemik birbirinden ayrılmazsa, geceyle gündüz birbirini tamamlıyorsa, aynı şekilde madde ilimleri ile manevî ilimler de birleşmeli, elele vermeli, insanı huzura, mutluluğa, sağlığa, başarıya götürmeliydi. İnsan-oğlu yerdeki kum tanesinden, gökyüzündeki Samanyolu'na kadar bütün varlığı, insanıyla, hayvanıyla, nebatıyla, cemâdatıyla aşkla heyecanla kucaklamalıydı. **“Sevmek devam eden en güzel huyum”** demeliydi. **“Sevdiğimi demez isem sevgi derdi boğar beni”** demeliydi.

Bu sorular İbrahim Hakkı'nın beynini mütemadiyen meşgul ediyordu. Gerçeği, insanın gerçeğini, tevhidi bozduğumuz, parçaladığımız zaman hayat da bize gülmeyecekti. Tarih buna şahitti. Bundan sonra da şahit olacaktı. Huzur, mutluluk ve güzellik, bir bütündü, bir kompozisyondu. Kâinatın gelmiş geçmiş ve gelecek en büyük insanı, **“Dünya, âhiretin tarlasıdır”** de-

memiş miydi? Psikosomatik denilen bilim dalında içle dış, vücutla ruh arasındaki ilişki bütün nüanslarıyla inceleniyordu. Bu iki varlığı tevhit etmek varken, onları ayırmak, hatta birbirine hasım iki duruma getirmek, insana kıymak, hayata ihanet değil miydi? Buna hakkımız var mıydı?

İbrahim Hakkı, bu sentezi yeniden kurabilmek için olanca gücüyle çalıştı. En büyük aşkı, en büyük heyecanı tevhid yolunda insanları bir bütünlüğe, bir güzelliğe götürmekti. Çünkü fert ve toplum olarak, geleceğimizin teminatını, huzurunu, mutluluğunu, başarısını bu terkipte görüyordu. Bazı peşin hükümlü kimselerin buna karşı çıkacağını biliyor, hissediyordu. Ama ne olursa olsun, başka çıkar yol yoktu. Bu konuyu Fakirullah Hazretlerine açtı. Destek gördü hocasından. O da bu zarurete inanıyordu. Öğrencisini bunu gerçekleştirecek kâbiliyet, cesaret ve liyâkatte görüyordu. Bu suretle insanların aklî güçleri ile gönül zenginlikleri birleşecek, insan yalnız aklen ikna veya kalben tatmin olma yollarından birini seçmeyecek, aynı anda iki lüzumlu hali birden yaşayarak tevhide, o büyük, o yüce, o güzel senteze ulaşacaktı. Ayrıntı değil bütün, parça değil tam ortaya çıkacaktı. Zan denilen gaflet uçurumundan ancak böyle kurtulabilecektik. Başımıza ne gelmişse, ne geliyorsa, hep tevhidî düşünceden uzak kalmaktan gelmiyor muydu? O halde yapılacak iş kendiliğinden ortaya çıkıyordu. İbrahim Hakkı önce kendi şahsında tevhidi yaşamış, maddî ve manevî ilimleri beraber öğrenmenin insana kazandıracağı ilmî ve mânevî seviyeyi açıkça görmüştü. O meseleyi sadece ferdî olarak görmüyor, toplumun içine düştüğü maddî-mânevî buhrandan ancak bu tevhidî düşünce ile çıkabileceğine bütün kalbiyle inanıyordu.

O zamanlar Osmanlı Devletinin eski itibârı yavaş yavaş gölgeleniyordu. Değerli insan yetiştirme gücü gittikçe kayboluyordu. İç karışıklıklar başlamıştı. Düşmanlar için farkındaydı. Sınır ihlâlleri ile, bazen alenî saldırılarla devleti zor duruma düşürmeye çalışıyorlardı. Fransa Kralına, “sen ki Françe vilâyetinin valisi Françesko’sun” diyen insanların torunlarına şimdi şikâyet, sızlanma, acılara tahammül kalıyordu. Avrupa devletlerinin ilim, teknik alanlarında gösterdiği gelişmeler, yetişmiş insana duyulan ihtiyacı daha da artırıyordu. Gerçek mânâda insanların yetişebilmeleri için hem din ilimlerini hem de fen ilimlerini aynı zamanda onlara öğretmek gerekiyordu. Tek başına ne medrese, ne tekke bu tevhîde gidemiyorlardı. Gidemedikleri için de sentezden, tevhidî düşünceden her gün biraz daha uzaklaşıyorlardı. Bu lüzumu ilk hissedenden biri olan İbrahim Hakki, çevresinde toplanan öğrencilerine bu tarz öğrenimi uygulamaya başlayınca, böyle bir kitabın henüz yazılmadığını gördü. Önce yapılması gereken, bütün maddî-manevî ilimleri toplayacak mükemmel bir ders kitabının hazırlanması olacaktı. Mârifetnâmenin yazılmasına sıra gelmişti. Zaten yıllardır toplanan bilgi ve dokümanlar değerlendirilmek için sıra bekliyorlardı. En büyük amaç, ilmî izahlarla aklı tatmin, tasavvufî telkinlerle kalbi doyurmaktır. İnsanlık yüzyıllarca kalbi ve kafayı zıt, düşman gibi, akla kara gibi görmüş, onları hasım haline getirmişti. Bazen akıl adına gönül, bazen gönül adına akıl yok edilmek, ezilmek, çiğnenmek istenmişti. İstenmişti de ne sonuç alınmıştı... Sıkıntı, bunalım, huzursuzluk, stres, kavgalar, harpler hep kalp ve kafa arasında bir güzel, bir hoş, uyum ve denge sağlayamamaktan doğmuyor muydu? İnsanın kendine yapacağı en büyük kötülük ve ihânet, kalbi ile kafası arasına fesat sokmak değil miydi? Sağlıklı bir insanda, hem kalp, hem beyin sağlıklı, yerli yerinde

görevlerini yapıyorlardı. Onları birbirine karşı getirmek, birbiri ile vuruşturmak, insanları da, aileleri de, toplumları da perişanlığa götürüyordu. Bunun en güzel sentezini insanlık âlemi, Resûlullah Efendimizin müstesna, erişilmez şahsında görmüştü. Tevhidin ışığı ile nice insanlara, nice toplumlara sulh, sükûn, aydınlık, güzellik gelmişti. İslâm, denge demekti. Çünkü insanı bir bütün, bir kompozisyon olarak ele alıyordu; iç ve dış hayatı ile, ekonomisi ile, estetiği ile, insanlar arası ilişkileri ile... Sonra o tevhid nûrundan uzaklaştıkça her şey birbirine karışıyor, her şey bir kaos manzarasına bürünüyor. O halde yapılacak iş bütün vuzuhu ile ortadaydı. Tekrar ilâhi tevhidin yoluna girebilmek, tekrar o ışık ile kalpleri aydınlatmak ve huzura kavuşturmaktı. **“Kâinat ilmi beden ilmine yardımcı olduğu gibi, beden ilmi de kalp ilmine yardımcı ve yol göstericidir”** sözleri ile İbrahim Hakkı, insanı, cemiyeti, hayatı ve kâinatı bir bütün halinde kucaklamak istiyordu. İnsan Allah'ın eseri olan tabiatı ne kadar iyi anlarsa Allah'ı da o kadar iyi anlamış olacaktı.

Dünyanın küre biçiminde olduğunu müşahade etmişti. Âlemin her ne tarafına bakılırsa, şekli küre görünür. Yerde ve gökte müşahade olunan bütün şekiller yuvarlaktır. Bütün âlem birbirini kuşatmış, birbirine dokunan küreler halindedir ki, bir iğne atacak kadar boş yer yoktur. Yani cisimleri meydana getiren atomlardan yıldız kütlelerine kadar, kâinatta küre şeklinin hakim olduğunu anlatıyordu. İbrahim Hakkı'nın bu görüşü daha sonra Einstein tarafından matematik yoluyla ispat edildi. Cezanne, estetikte bu görüşe uyarak san'atını inşâ etti. İbrahim Hakkı, memleketinin ve bütün insanların ihtiyacı olduğuna inandığı eserine başlamıştı. Çünkü tevhitte uzaklaşan, böylece de huzur ve dengelerini kaybeden, yere sağlam basamayan insanlar onu mustarip ediyordu. Ya ilmin zâhirine saplanarak şüpheler

içinde ömür sürmek, ya da tasavvufî cezbe ile meşgul olarak zamanın gidişine, ilimlerin ilerlemesine ayak uyduramamak, on-
da gelecek için endişeler uyandırıyor.

1736 yılında otuz üç yaşında iken Firdevs isimli bir hanımla evlendi. Bu evlilikten İsmail Fehim ve Ahmet Naim dünyaya geldi. 1737 yılında hacca gitti. Orada birçok tanınmış âlim ve mutasavvıfla sohbet etti. Çok feyizli ve bereketli oldu. Ufku daha çok genişledi. Bu seyahatten döner dönmez, o zamana kadar yaşamış olan İslâm bilgin, şair ve gönül sultanlarının eserlerinden seçmeler yaparak Lübbü'l-Kütüp isimli yedi ciltlik büyük bir eser hazırladı. Bu eserde, ilim ve tasavvuf, akıl ve gönül, zâhir ve bâtın, dünya ve âhiret, madde ve mânâ en güzel sentezini buluyor, birbirini tamamlıyor, ortaya tevhidin nur dolu, güzellik dolu, huzur dolu ışıkları yayılıyordu. Ben bu eseri Mârifetnameye doğru atılmış bir adım olarak gördüm, tespit ettim.

Bu arada İbrahim Hakkı ismi dertliler, sıkıntılılar, hastalar, umutsuzlar için bir teselli kapısı oluyordu. Etrafında toplanan insanların maddî, manevî dertlerini dindiriyor, ıstıraplarına çare oluyordu. "Ulu Efe" diyorlardı ona... Bu Erzurum'da çok sevilen, çok sayılan insanlara verilen bir sıfattı. İbrahim Hakkı çevreden gösterilen ilgiye, sevgiye, saygıya daha çok lâyık olabilmek için daha çok gayret gösteriyor, daha çok çalışıyordu. Her gün biraz daha fazla gözler üzerinde toplanıyordu. Hem halkın artan rağbet ve tecessüsünden uzaklaşmak, hem de büyük kütüphanelerinde incelemeler yapmak için 1747 yılında İstanbul'a gitti. Çok ilgi gördü. Büyük bir sevgi ve saygıyla karşılandı. Zamanın Padişahı 1. Mahmut saraya davet etti. Büyük yakınlık gösterdi. Gerek medreseler, gerek tekkeler onu paylaşıyorlardı. Mensuplarının faydalanması, feyiz almaları için davet ediyorlardı.

Sarayın kütüphanesi kendisine açılmıştı. Her vesile ile gidiyor, kitaplar okuyor, notlar alıyordu. Mârifetnâme'ye başlayabilmek için Padişah'tan müsaade aldı ve Erzurum'a gitti. Artık Mârifetnâmenin kaleme alınma zamanı gelmişti. Başladı, istiyordu ki eserinde her insan kendini ilgilendirecek bir şeyler görebilsin, kalbini ve kafasını meşgul eden sorulara cevaplar bulabilsin. Biliyordu ki, eserler ancak insanların duygularına ve düşüncelerine hitap edebildikleri ölçüde kabul edilecek, tasvip göreceklardı. Kitap hem yeni kuşaklar tarafından heyecanla okunabilmeli, hem de kendini yetiştirmek isteyen, çok yönlü bir kültürle olgunlaşmak isteyenlere yararlı olmalıydı. Yani İbrahim Hakkı insanın, insan gerçeğinin bilinmesini istiyordu. İnsanı insana anlatmayı amaçlıyordu. Hem zamanın, hem geleceğin ihtiyaçlarına cevap verebilmeliydi. Nasıl bir Yunus, bir Mevlânâ, yüzyılları aşır, insana, onun ebedî ve ezelî gerçeklerine cevap verebilmiş, onların hem aklını hem gönüllerini doyurabilmiş ise, Mârifetnâme'de de aynı metod uygulanmalıydı. Okuyanların yaşı, cinsiyeti, ekonomik durumu, sosyal statüsü ne olursa olsun, her okuyan bir müşkülünü halledebilmeliydi. İçindeki bir düğümü çözebilmeliydi.

Yunus'un:

İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsin

Ya nice okumaktır

sözlerine hayranlık duyuyordu. İnsanın yapacağı en güzel, en muhteşem yolculuk kendinden kendine olmayacak mıydı? İnsana, insanın ve kâinatın yaratılışının hikmetlerini düşündürüp, ne için dünyaya geldiğinin, ne yapması gerektiğinin, varolu-

şunun derin nedenlerinin neler olduğunun bilincine varmasını istiyordu okurlarının. Kitabın asıl amacı bu olmalıydı. Nereden gelip, nereye gittiğinin farkında olmayan bir kimse kim olursa olsun, velev ki deve yükü kitap yazmış bile olsa, acaba beşeri kültürden nasibi ne olabilirdi? İbrahim Hakkı, kitabında âlemden Âdeme gelmek istiyordu. Zamanın şartlarını hesaba katarak ilmi daima göz önünde bulundurdu. Tasavvufla ilmi birleştirdi. Ruh ile beden gibi, madde ve mânâ gibi, paranın yazısı ve turası gibi onlar birbirini tamamlıyordu. İnsanlar onları ayırdığı ölçüde tevhit çizgisinden uzaklaşıyorlardı. Öyle bir kitap olmalıydı ki Mârifetnâme, her meslek, her meşreb ve her yaratılıştaki insan ondan yaralanabilmeli, karanlıklarına ışık tutabilmeliydi. İlme en büyük yeri ve değeri Resûlullah Efendimiz vermemiş miydi? O halde bu yoldan gitmemek için bir sebep var mıydı? **“İlim Çin’de bile olsa arayınız”. “Beşikten mezara kadar ilim öğreniniz.” “İlim öğrenmek kadın erkek her müslümana farzdır”** diyen en büyük, en güzel, en yüce insana bağlılığımızı, aşkımızı göstermenin bir yolu da yaşadığımız sürece, son nefsimize kadar ilim tahsili değil miydi? İşte İbrahim Hakkı’nın ilk çıkış noktası bu oldu. Kâinatın, dünyanın ve insanın yaratılışının sebep ve neticelerini, felsefe ile değil, düşünce ve ideolojilerle değil, İslâmî gerçeklerle açıkladı. Çağının en yeni ilmî buluşları ile İslâm tasavvufu arasında nefis bir senteze ulaştı. İbrahim Hakkı, kâinatın teşekkülü insanda nihayet bulmuştur, diyordu. Çünkü insan cihan ağacının meyvesidir. Hepsinden sonra ortaya çıkması gerekirdi. Yaratılışının gâyesini bilmeden yaşanacak hayatın, insana hiçbir fayda getirmeyeceği inancında idi.

Allah bütün cihanı insan için, insanı da kendi yüce varlığının bilinmesi için yaratmıştır. İnsanın bilinmesi, nefsimizin bilinmesine bağlıdır. Nefsimizi bilmek de beden yapımızı bilmeye bağ-

lıdır. O da Âdemi bilmeye, bu da ilimleri bilmeye bağlıdır, dedikten sonra İbrahim Hakkı, dinin de, ilmin de insanın kendisini bilip, Allah'ı tanıması için yaratıldığına işaret ediyordu. Mârifet-nâme'yi yazarken, irşâd ve sohbet faaliyetleri sırasında, kitabın konularını her düzeydeki insana açıyor, onların üzerindeki etkilerini tespit ediyor, böylelikle herkesin her zaman okuyup istifade edebileceği bir eser ortaya çıkıyordu. İnsan aklının hayatın gerçek yönünü iyice idrâk edebilmesi için, kâinatın nizâmının, işleyişinin bütün nüansları ile bilinmesi gerektiğine inanıyordu. Âlemi anlamak, Âdemi anlamakla mümkündü. İnsanı bütün özellikleriyle bütün ayrıntıları ile eserinde anlattı. İnsanı maddî ve manevî değerlerden meydana gelen bir canlı olarak gördü ve öyle açıkladı.

Kâinat ilmi, beden ilmine yardımcı olduğu gibi, beden ilmi de kalp ilmine yardımcı ve yol göstericidir. Çünkü bedenın yaratılışında sayısız incelikler, garip hikmetler, süslü renkler, çeşitli hizmetler vardır ki, içte ve dışta bulunan bu organların her birinin lüzum ve faydasını insanların çoğu bilmez, dedikten sonra, daha önce kâinatın incelenmesine çevirdiği insan bakışını, kendi yapısını bilmeye ve bunun üzerinde düşünmeye çağırıyordu. Kâinatın Efendisi, **“Nefsini bilen, Rabbini bilir”** dememiş miydi? İbrahim Hakkı'nın burada hem zâhir, hem bâtın ilimlerinde son derece yüksek bir mevkie sahip olduğunu açıkça görüyoruz.

Bir ilim ve irfan okyanusu olduğu tezâhür ediyor. Mârifet-nâme, baştan sona kadar inceliklerle, hikmetlerle dolu bir şehir. Bir “mukaddime” ile üç “fen” ve bir “hatime” olmak üzere beş ayrı bölüm üzerine tertip olunmuş. Bu kısımlar da kendi içlerinde “bab, fasıl, nevi” olarak ayrılıyor. Mârifetnâme'nin için-

de çeşitli yerlerde, bahislerle ilgili olarak konmuş şekillere, cetvellere ve şiirlere rastlıyoruz. Eserin değişik yerlerinde 30 sayfada şekil ve cetveller, 250 sayfada ise şiirler bulunmaktadır. Bir sayfada birkaç şekil veya şiir olduğu gibi birkaç sayfa süren şiirler de vardır. Meşhur tefviznâme şiiri de bunlar arasındadır. Mârifetnâme'de ağdalı bir dil kullanılmamış, uzun cümlelerden kaçınılmıştır. Eserde Erzurum lehçesi yer yer kendini belli etmektedir. Kitap çok veciz ve hikmetli sözlerle doludur. Kalbiyle, kafasıyla, ferdi ve sosyal cephesiyle insana bir bütün olarak hitap etmektedir. Eskiyle yeniye birleştiren bir ansiklopedi mahiyetindedir. Akıcı bir üslûbu vardır. Bir astronom gibi gökyüzünü, yıldızları, ayı, güneşi anlatır. Özellikle ay hakkında verdiği bilgiler insanı ürpertir. Astronomların aya gittikten sonra, ayın fotoğraflarını çektikten sonra verdiği bilgileri biz Mârifetnâme'de buluyoruz. Âlem-i Ekber'den Âlem-i Asgar'a kapılar açmaktadır. Fen ilimlerini mârifetullahı basamak yaparak ne kadar irfanlı olduğunu bizlere göstermekte, ne güzel, ne mükemmel bir örnek olmaktadır. Kitapta, soyuttan somuta doğru gidilir. Başta matematik, astronomi, mineroloji, botanik, zooloji, anatomi geniş olarak işlenir. İnsan anatomisi bölümünde ise, organların büyüklüğü, küçüklüğü, uzunluğu, kısalığı, darlığı, genişliğinin, insanın huy ve karakteri üzerindeki etkileri anlatılır. Kıyafetnâme adı verilen bir bölüm, modern psikolojinin çok önemli bir yerini bizlere getirmektedir. Bugünkü psikolojide insanın beden yapısıyla karakteri arasında çok yakın bir ilgi kurulmaktadır, değerlendirmeler getirilmektedir.

İlim, insan bilinci ile obje arasında kurulan doğru münasebettir. İlimleri bir yönüyle kâinat ve beden ilimleri, diğer yönüyle, beden ve kalp ilimleri diye iki kısma ayıran İbrahim Hakkı, bu konuda ileri sürdüğü görüşleriyle yeryüzündeki bir kum tane-

sinden, gökyüzündeki Samanyolu'na kadar bütün varlığı, tevhi-din ışığı ve nûru ile kucaklar. İnsan, cemiyet, hayat ve kâinat, hepsi ilâhî nûrun değişik tezahürleridir. **“Var olan Hak’tır, gay-rısı yoktur.” “Ne yana bakarsan bak, Allah’ın Nûru ora-dadır.”**

İbrahim Hakkı, astronomi ve diğer müspet ilimleri öğren-menin gerekliliğini savunur. Ona göre insan, Allah’ın eseri olan tabiatı, ne kadar iyi anlarsa, Allah’ı da o kadar iyi anlamış olur. Dünyanın küre biçiminde olduğunu anlatır. Yuvarlak olduğunu kabul etmek gerektiğini ileri sürer. Kabul etmeyenlere aklî ve naklî deliller getirir. Batlamyus sistemi ile Kopernik sistemini kar-şılaştırır. Kopernik sistemini yani dünyanın güneş etrafında dönüşünü savunur. Erzurum’da saat 12 iken, diğer şehirlerde saatin kaç olacağını tespit etti. 100 şehir için fark cetvelleri ha-zırladı. Çağının modern ilimlerine bütününü vâkıf olan İbrahim Hakkı, eserinde Amerika’nın keşfine de yer verdi, nasıl keşfe-dildiğini anlattı. Tıp konusunda da çok ilginç görüşleri vardır. “Gerçekte beş senede bir bedenin tümü erimekte, külle git-mektedir. Mesela 55 yaşında iken, bedenin hücreleri, 50 ya-şında olan bedenin hücrelerinden başkadır ki, eriyip giden hü-creler yerine yine aynı hücreler gıda olarak bedenimize girip şe-killenmektedir.” İmam-ı Şâfi’nin anatomiye diğer ilimlerden daha üstün gördüğünü söyler. Anatomi ilmi, doktorların sermayesi, Allah’ı anlamanın bir vasıtasıdır, der. Doktorların sırf meslekleri yönünden bu ilmi öğrendiklerini, halbuki bu öğrenmede ilk plân-da Allah’ı bilmek, O’nun kudret ve büyüklüğünü öğrenme hede-finin gözetilmesi gerektiğini anlatır. İbrahim Hakkı, vücudun her organını özelliğine göre işletmek faydalıdır, der. Mesela, eller eşyayı kaldırıp indirmekle, ciğerler bol ve temiz hava almakla, gırtlak güzel şeyler söylemekle, kulak hoş sesleri dinlemekle,

göz helâl ve güzel şeyleri seyretmekle, ayak yürümekle, hâfıza okuma ve ezberleme ile kuvvet kazanır ve gelişir.

İştah yokken, kesinlikle yemek yememeli, iştah gelince de geciktirmemeli. İştah varken de, tam doymadan sofradan kalkmalı. Hazım olmamış yemekler üzerine kesinlikle yemek yememeli. Çok çeşitli yemek yememeli. Hazım müddetleri farklıdır. Birçok hastalıklar çok yemekten ileri gelir. Yemek arasında su içmek hastalıkları önler. Terliyken, meyve yedikten sonra su içmek zararlıdır.

Ona göre anatomi, insanın nefsini, kendisini bilmenin ve bu yolla marifetullah'a varmanın anahtarıdır. Maksat Allah'ı bilmektir. Bir insanın kendi beden ve nefsini bilmeden Allah'ı bilirim iddiasında bulunması, yiyeceği, içeceği bulunmayan müflis bir kimsenin şehir halkını ziyafete çağırmasına benzer.

Vücudun yapı ve işleyişindeki san'at inceliği, Cenab-ı Hak'ın kudretinin kemâline delâlet etmekte ve O'nun insana verdiği büyük nimete, vücudun bütün cüzleri her an şahadet etmektedir.

Cenâb-ı Hak, insanı ve vücudunu mükemmel ve güzel bir şekilde yaratmıştır. Organların tenasübü, uygunluğu, nezaketin ve güzelliğin örneği olmuştur. Bedenin güzelliğini ve vasıflarını dil bildirmek ve anlatmaktan âcizdir.

İnsan bedeni küçük âlem, ruhu ise büyük âlemdir. Çünkü âlemde her ne yaratılmışsa hepsinin benzeri aynen insan vücudunda da vardır. İnsanın beden ve ruhu âlemin bir nüshası, bir kopyasıdır ki, iki âlem tamamiyle bir adamda belli ve var edilmiştir. Âlem-Âdem beraberliği yalnız maddî bir beraberlik değil, aynı zamanda yaratılış, gâye, hakikat ve mânâ beraberliğidir.

Maddî ve mânevî yapısında bütün âlemi toplayabilen insan bedeni, aynı zamanda sonsuzluk âlemini de bir ölçüde içine almaktaydı.

Çünkü sonsuza kadar varolma özelliğine sahip olan insan ruhu, bedenle tanışıp dünya hayatı boyunca beraber yaşadktan sonra, ölümle geçici olarak ayrılrsa da, sonsuz dirilişte bu beraberlik tekrar devam edecekti. İbrahim Hakkı, yalnız ilmî izâhlar yapıp insanların akıllarını ikna etmekle yetinmedi. Çünkü kalp de tatmin olmadığı müddetçe tekâmülün dengeli ve mükemmel olması mümkün değildir. O, ilmî izâhlarla akli iknâ, tasavvufî izâhlarla kalpleri tatmin etti. İnsanı âlemden Âdeme, Âdemden de Allah'a yükseltmeyi hayatının ve ilminin gayesi olarak kabul etti. Nasıl bedeninin herhangi bir organı olmayan insan sakat veya yarım sayılırsa, ruhunun varlığından haberdar olmayan ve özelliklerini bilmeyen insan da eksik ve yarım sayılır. Bedenimizi nasıl güzel ve temiz gıdalarla besliyorsak, en az onun kadar ruhumuzun gıdalarına da dikkat etmeli, imânla, ibâdetle, güzel eserler okuyarak, faydalı sohbetlerde bulunarak güzel sanatlarla ve tabiat güzellikleriyle meşgul olarak ruhumuzu beslemeliyiz. İnsanda esas olan ruhtur, çünkü bâkidir. Cüz külle, kül cüz'e eğilimlidir. Bedenin ölmesiyle toprağa verilîşi cüz'ün külle dönüşüdür. O zaman ruh da aslına, yüksek âleme döner.

Bu Âdem dedikleri

El ayakla baş değil

Âdem mânâyâ derler

Suret ile baş değil

Beden ruhun mekânı olması nedeniyle değerliydi, güzeldi.

Düşünen beyinler, ancak bu şekilde, maddî mânevî izâhlarla iknâ olabilir, insan hayatında ruhun ehemmiyetini idrâk ederek hayatlarına, nefsî ve dünyevî değil, ruhî ve uhrevî bir yön verebilirler.

İnsanların yetişebilmeleri, tekâmül edebilmeleri için, dünya ve âhiret huzurunu elde edebilmeleri için az yemeyi, az uymayı, az konuşmayı şart görüyordu.

Hakkı, yemek az ye, az uyu, az söyle

Can sağlığı, dil hoşluğu bul sen öyle

Yaptığı çalışmalarda, yazdığı eserlerde, Allah sevgisini insan gönlüne nakşetmeyi gaye edinen İbrahim Hakkı, ***“Muhabbetullah, Allah’tan gayrısını unutmaktır”*** diyordu. İnsan nefisini, ona çok ağır gelen açlıkla terbiye etmeyi lüzumlu gördü. Bu suretle görünenlerin gerisindeki gerçek güzellikleri daha kolay, daha çabuk müşahede edecekti insanlar...

Anladım san’at yalnız Allah’ı aramakmış

Mârifet bu, gerisi yalnız çelik çomakmış

Mârifetnâme, zamanında, Osmanlı Devletinin en çok okunan en önemli eseri oldu. Yazıldığı günden bugüne kadar hep okundu, saygı gördü, el üstünde tutuldu. Önce Allah’ı tanımayı bize sağlayacak olan ilimlerin tanınması amacıyla kaleme alınan eser 1756’da tamamlanmıştır. Pek çok konularda zamanındaki fikirleri aşan bir biçimde orijinal yönleri vardır. İçinde bulunduğu çağın fikirlerine zıt bir durumda olsa da kimi konuları açıklamaktan çekinmemiştir.

Pestalozzi **“eğitimin gerçek gayesinin iç huzuru vermek olduğunu”** söyler. Aynı konu çok daha önce İbrahim Hakkı tarafından ısrarla işlenmiştir.

İnsan anatomisi hakkında verilen bütün bilgiler, insan denen şu yaratığın ne derecede olağanüstü olduğunu gösteriyor. Bu ise her şeyin yaratıcısı olan Allah'ın büyüklüğünü en güzel biçimde ifade eder. **“Ancak Allah'ı anmakla kalpler yatıştır ve huzur bulur.”** (Ra'd: 28) İnsanlar için özel anlar ve özel yerler vardır. Fakat Allah'ın tecelli ettiği en güzel ve müsait yer şüphesiz kalptir. Allah, kalplere istediği şekilde tasarruf eder ve orada geçen her şeyi bilir. Huzur ve sükûnu oraya yerleştirir. Huzur ve sükûna kavuşan kalpler, Allah yolunda mutluluğa ererler. Kalp ilâhi güzellikleri yansıtan bir aynadır. İnsanoğlu'nun kalbi, taşımak için aldığı emânetin gereğini yapacak yetenektedir ve buna yaratılıştan kabiliyetlidir. Bir Kutsi Hadiste **“Ben, yerlere ve göklere sığmam, fakat inanan kulumun kalbine sığarım.”** buyuruluyor. Kalp Allah'ın güzelliklerini temâşâ etmekten büyük zevk duyar. İbrahim Hakkı'ya göre, kul için Allah aşkı, O'ndan başka ne varsa hepsini unutmaktan, kendi hayatını O'nda yok etmekten ve O'nun sıfatlarını kendi sıfatlarıyla değiştirmekten ibarettir. Allah aşkı zikirle çoğalır ve büyür. Allah'a aşık olan bu aşka lâyık olduğunu gösterir. Gerçek güzellik yalnız Allah'a aittir. Öyle ise O'nu sevebilmek için O'nun güzelliğini aksettiren eserlerin varlığına ihtiyaç vardır. Kutsi Hadiste **“Ben bir gizli hazine idim, tanınmak istedim.”** buyurulur. Her yaratık aşkı nispetinde Allah'ı müşahade edebilir. Bu mertebede bulunanlar, gerçek aşk içinde yaşarlar. Aşk, korkağı cesur, hoşgörüsüz olanı anlayışlı, cimriyi cömert, zalimi yumuşak yapar. Onunla duyu organları temizlenir, ruh kıvanç duyar. İbrahim Hakkı, İslâmiyetin ahlâk görüşlerine gönülden bağlıdır. İyilik ve hayrı seven,

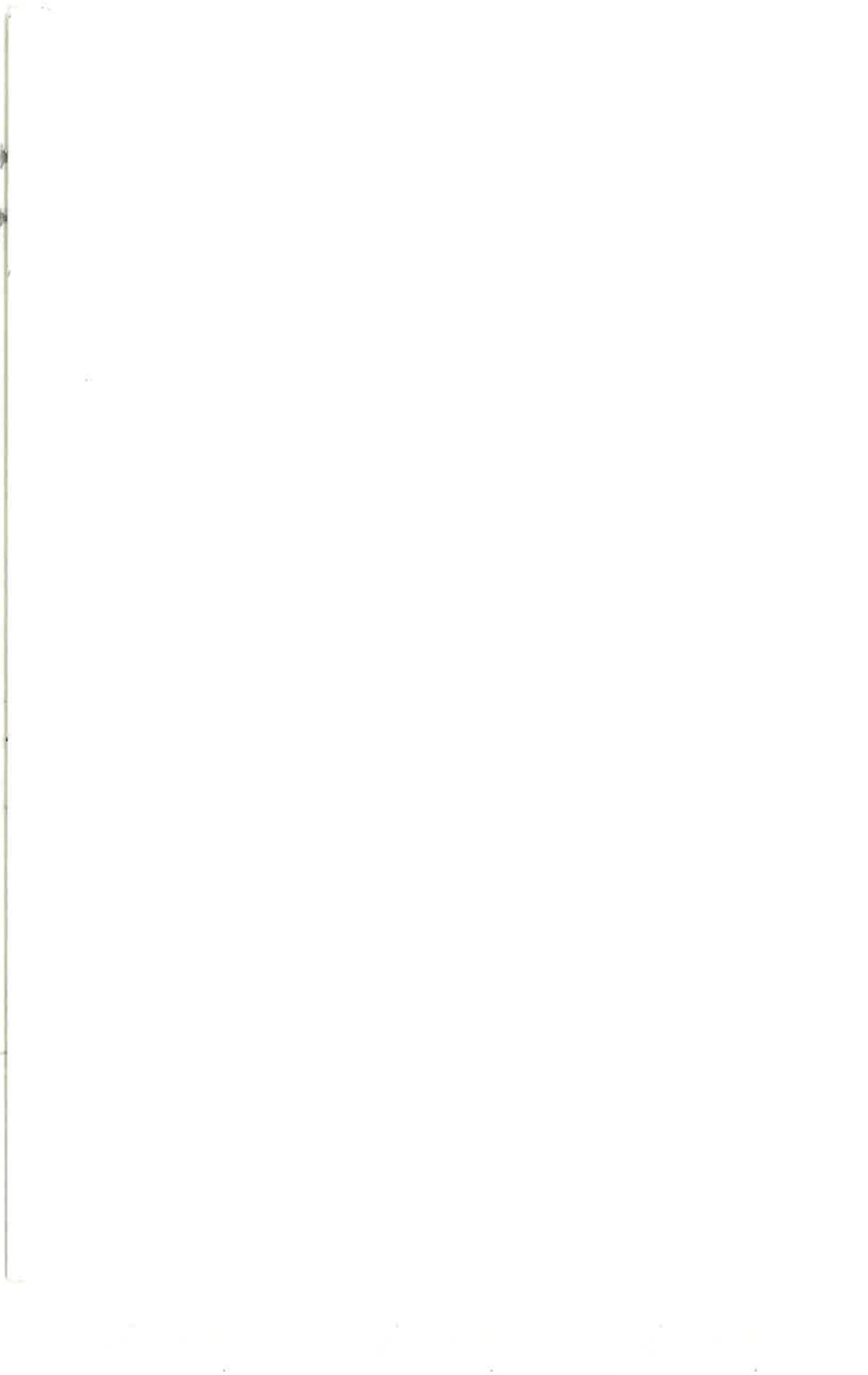
yumuşak davranmayı telkin eden, hoşgörü sahibi ve özellikle insanı incitmekten son derece çekinen temiz ve kâmil bir ahlâk sahibi olmayı öğütler. Sevgi esastır. Sevginin olmadığı yerde huzurlu bir hayat da yoktur. Sevgiliden gelen her şey güzeldir.

Cihan bağında ey âkil, budur makbül ü ins ü cin

Ne kimse senden incinsin, ne sen bir kimseden incin

diyerek kâmil insan olmanın yolunu gösterir.

Son demlerinde Fakirullah Hazretlerinin çocuk ve torunlarıyla sohbet etti. Dersler verdi. 22 Haziran 1780 yılında mutlu ve huzurlu bir yaşayıştan sonra vefat etti; kendisi tarafından yapılmış olan türbeye, Fakirullah'ın ayak ucuna defnedildi. Vasiyetnamesinde ***“Ey anlayışlı Fehim oğlum, zezem suyuna batırılmış kefenim ile yaz, kış giydiğim elbisemden başka bir şeyim yoktur.”*** diyerek gönül huzuru içinde Allah'a kavuştu. Allah'ın rahmeti üzerine olsun.

Haberleşme Adresi : Telefon: (0312) 438 66 45